

SOMUNCUBABA

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 32 • SAYI: 305 • MART 2026 • ISSN:2791-9595

İlâhî Yazılım ve
Beşerî
Tercih

Ramazan ALTINTAŞ

Peygamberimiz ve
Ashâbının
Zühd Hayatı

Kadir ÖZKÖSE

Tarihten Bugüne
Dolmabahçe
Sarayı

M. Nihat MALKOÇ

Ramazan'ın
Ardından

Enbiya YILDIRIM

"Türk Üşüncesi"ne
Dair
Birkaç Not

Bilal KEMİKLİ

ISSN:2791-9595

9771302 080076 00267

DİVÂN-I HULÛSİ MOBİL UYGULAMASI YAYINLANDI!

20.Yüzyıl Mutasavvıf Dîvân Şâiri
Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi'nin
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eseri
Mobil Uygulamaya Aktarıldı!

Oku - İncele - Dinle

Fihrist - Arama

Sözlük - Kelimeler

Dîvân Radyo

Dîvândan Görseller

Android ve IOS
Platformlarından
Ücretsiz
İndirebilirsiniz.

ANDROID & IOS İNDİR

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ VAKFI

Bir Medeniyet Aynası Olarak Dolmabahçe Sarayı

Medeniyetler yalnızca kurdukları şehirlerle, kazandıkları savaşlarla ya da yazdıkları metinlerle değil; inşâ ettikleri mekânlar aracılığıyla da konuşur. Taş, mermer ve ahşap; bir milletin zihniyetini, dünya tasavvurunu ve tarih içindeki yürüyüşünü sessiz ama derin bir dille anlatır. Osmanlı medeniyeti bu bakımdan, sarayları, köşkleri ve kasırlarıyla yalnız bir yönetim geleneğini değil, aynı zamanda bir hikmet ve temsil anlayışını da bugüne taşımıştır.

Dolmabahçe Sarayı, bu sessiz anlatının XIX. yüzyıldaki en güçlü metnidir. Tanzimat'la birlikte hız kazanan yenileşme arayışlarının mimarîde vücut bulmuş hâli olan bu saray, yalnızca Batı etkisinde şekillenmiş bir yapı olarak değil; gelenek ile modern olanın yan yana, fakat her birinin kendi hududu içinde var olduğu bir tecrübe olarak okunmalıdır. Onu anlamak, aslında Osmanlı'nın son asrındaki zihinsel ve siyasal dönüşümü anlamaya çalışmaktır.

Dolmabahçe Sarayı her ne kadar Batı tesirlerinin yoğun biçimde hissedildiği bir mimarî anlayışın ürünü olsa da, bu durum onun dinî referanslardan bütünüyle kopmuş olduğu anlamına gelmez. Aksine sarayın mekân kurgusu, Osmanlı'da din ile devletin birbirinden ayrılmadığını; bilâkis aynı hakikat tasavvurunun farklı tezâhürleri olduğunu göstermektedir. Padişah, hem devletin başı hem de "zillullâh fi'l-arz" anlayışı çerçevesinde ilâhî adâletin yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edildiğinden, sarayın düzeni bu sorumluluk bilinciyle şekillenmiştir.

Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan cephesindeki ihtişam, devletin kendisini dış dünyaya nasıl takdim ettiğini gösterir. İncelikle işlenmiş taş süslemeler, yüksek kapılar ve görkemli salonlar; Osmanlı'nın hâlâ bir "devlet-i aliyye" olarak var olma iradesinin mimarî ifadesidir. Muâyede Salonu'nun merkezî konumu, saltanatın temsili yönünü en güçlü şekilde vurgular. Burada ihtişam bir gösterişten ziyade, devlet ciddiyetinin ve hâkimiyet iddiasının sembolüdür.

Buna karşılık sarayın kara cephesinde hâkim olan sadelik, ilk bakışta şaşırtıcıdır. Harem-i Hümayûn ve Muâyede Salonu'nun kara tarafındaki yalınlık, Osmanlı'nın mahrem ile nümayişi birbirinden ayıran köklü anlayışını hatırlatır. Harem; İslâm ahlâkında merkezî bir yer tutan mahremiyet ve tesettür anlayışının mimarîdeki yansımasıdır. Göze hitap etmekten ziyade huzura ve sükûnete yönelen bu mekânlar, sarayın iç dünyasında dünyevî ihtişamdan çok aile düzeni, edep ve terbiyenin esas alındığını göstermektedir. İslâm medeniyetinde dışa dönük temsil ile içe dönük hayat arasında daima bir denge gözetilmiştir. Gösterişe kapalı olan mahrem alanlarda sadelik, hatta tefekkür esas alınmıştır. Dolmabahçe'de bu ayırım, mimarînin diliyle açıkça konuşur.

Bugün Dolmabahçe Sarayı'na bakarken yalnızca bir "son dönem sarayı"na değil; bir medeniyetin kendisiyle hesaplaşmasına bakıyoruz. İhtişam ile sadeliğin, temsil ile mahremiyetin, gelenek ile yeniliğin aynı çatı altında var olabildiği bu yapı, bize şunu fısıldıyor: Asıl mesele değişmek değil; değişirken neyi muhâfaza ettiğimizdir.

Ve belki de Dolmabahçe'nin en büyük dersi budur.

Kurucusu

A. Şemsettin ATEŞ

Yaygın Süreli - ISSN:2791-9595

Yıl: 32 Sayı: 305 - Mart 2026

Yayın Tarihi: 01 Mart 2026

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına

İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Kemal DEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

M. Hulûsi ERDEMİR

Yayın Editörleri

Hulusi KESKİNTEPE

Ayhan İŞÇEN

Yönetim Yeri: Çamlıca Basın Yayın Eğitim Sağlık

Turizm İnşaat San. ve Ticaret A.Ş

Zâviye Mahallesi Hulûsi Efendi Caddesi

No: 41

44700, Darende /MALATYA

Tel: (0422) 615 15 54

www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

Grafik Tasarım

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Dergimizi, Web Sayfamız ve Mobil

Uygulamalarımız Üzerinden Okuyabilirsiniz:

android

ios

10

İlâhî Yazılım ve Beşerî Tercih

 Ramazan ALTINTAŞ

"Allah'ın her şeyi ezelden bilmesi insanı seçimlerinde mahkûm kılmaz; aksine tedbirini alan mümin için kader, hem bir sorumluluk bilinci hem de keder ve kibirden koruyan sarsılmaz bir teslimiyet kalesidir."

14

Peygamber Efendimiz ve Ashâbının Zühd Hayatı

 Kadir ÖZKÖSE

"Hz. Peygamber ve ashâbının zühd anlayışı; varlığa sevinmemek, yokluğa üzülmemek ve sahip olunan her türlü imkânı ebedî olan âhireti kazanmak yolunda cömertçe feda edebilmektir."

Somuncu Baba Dergisi'nin içeriğinde bulunan yazılar ile ilgili çıkabilecek olan hatalı bilgilerden dolayı dergi herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına ilanların sorumluluğu ise reklam verenlere aittir. Dergimizde bulunan fotoğrafların ve görsellerin kullanılması ve kopyalanması yasaktır. Yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Somuncu Baba Dergisi'nin bütün telif hakları Çamlıca A.Ş. ne aittir.

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK /Prof. Dr. Ali YILMAZ

Prof. Dr. Sebahat DENİZ /Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN /Prof. Dr. Ali AKPINAR

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ /Prof. Dr. Oğuzhan AYDIN

Prof. Dr. Hanifi ÜZÜM /Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Prof. Dr. Mahmut YEŞİL /Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK

40

Tarihten Bugüne Dolmabahçe Sarayı

✍ M. Nihat MALKOÇ

"Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı'nın geleneksel saray planlamasını Batı'nın modern tezyinatıyla harmanlayan ve imparatorluğun modernleşme vizyonunu Boğaz'ın kıyısına taşıyan en görkemli mimari anıttır."

46

Ramazan'ın Ardından

✍ Enbiya YILDIRIM

"Ramazan, yazarın çocukluk dünyasında sadece bir ibadet ayı değil; anne ve babasının şefkatli disipliniyle harmanlanmış, cami avlularından sahur sofralarına uzanan sıcak bir aile aidiyetidir."

54

"Türk üşüncesi"ne Dair Birkaç Not

✍ Bilal KEMİKLİ

"Türk düşünce hayatı, 'bizde düşünce yok' diyen inkârcı aydın tavrına karşı; Süleyman Hayri Bolay gibi 'köprü şahsiyetlerin' gayretleriyle, kendi tarih köklerinden beslenen yerli ve millî bir süreklilik inşa etmektedir."

Bir Medeniyet Aynası Olarak Dolmabahçe Sarayı.....	1
Kemal DEMİR	
El Kârda Gönül Yârda Anlayışıyla Zühd Hayatı.....	6
Ali AKPINAR	
İlâhî Yazılım ve Beşerî Tercih	10
Ramazan ALTINTAŞ	
Peygamber Efendimiz ve Ashâbının Zühd Hayatı	14
Kadir ÖZKÖSE	
Prof. Dr. Ramazan Altıntaş ile Röportaj.....	20
Musa TEKTAŞ	
Şanlı Destan Çanakkale.....	27
Ahmet Sami BENLİ	
Nâbi'nin "Unudulmuş" Redifli Gazeli	28
Mahmut KAPLAN	
Şevkinle Döner Dünya	32
Vedat Ali TOK	
Bayram Edelim.....	34
Ali YILMAZ	
Kur'ân'ım Ben	38
Yusuף DURSUN	
Kur'ân Güneşinin Doğduğu Gece	39
Bestami YAZGAN	
Tarihten Bugüne Dolmabahçe Sarayı	40
M. Nihat MALKOÇ	
Ramazan'ın Ardından	46
Enbiya YILDIRIM	
Dolmabahçe Sarayı ve Meşrutiyete Giden Yol.....	50
İsmail ÇOLAK	
Kültürümüzde Ceviz Ağacı ve Meyvesi	54
Oğuzhan AYDIN	
Hidiv Kasrı'nın Tarihçesi ve Mimarî Özellikleri.....	60
Rasul KESENCELİ	
İbretî Dîvân'ında Aşkın Hâlleri	64
Fatih ÇINAR	
Yana Yana Rasûlallah Demek.....	68
Hamit DEMİR	
Hoş Geldin Şehr-i Ramazan.....	71
Ramazan PAMUK	
40 Levha 40 Yorum.....	72
Yusuף HALICI	
Bir Hadis Âlimi	74
Aydın BAŞAR	
Ramazan Geldi	77
Halil GÖKKAYA	
"Türk Düşüncesi"ne Dair Birkaç Not	78
Bilal KEMİKLİ	
Vefatının 40. Yıldönümünde Hocam Mehmet Kaplan.....	82
M. Nuri YARDIM	
Affeyle Günahımı.....	87
Şükrü ÜNAL	
İyi Bir Eğitimci Nelere Dikkat Etmeli?	88
Ali ÖZKANLI	
Ramazan.....	91
Ekrem KAFTAN	

طلب اولدر که آنده طالب اولماز
مُرب اول کیم مراده رانجب اولماز
ایکی دنیا بی عرض ایتمسه لر عاشق
قیلوب سودایی باری صاعجب اولماز
گیبیلر فخر و فخری دن ریدایی
جهانلق عیشتنی مهالب اولماز
مُحبت لَدَشتنی بولنسه زاهد
قور و دعوا به هرگز زاهد اولماز

اوزی سوزی بر اولوب بار اولماز
مُصوصی طوغری سوبلر کاذب اولماز

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi (k.s.)

1. Taleb oldur ki anda tâlib olmaz
Mürîd ol kim murâda râgıb olmaz
2. İki dünyâyı arz etseler âşık
Kılıp sevdâ-yı yârı sâhib olmaz
3. Giyenler "fakr-u fahrî"den ridâyı
Cihânın izzetini câlib olmaz
4. Muhabbet lezzetini bulsa zâhid
Kuru da'vâya hergiz zâhib olmaz
5. Özü sözü bir olup yâr olanlar
Hulûsî doğru söyler kâzib olmaz

Nesre Çeviri

1. Gerçek talip, talep eden olmaz. Gerçek mürid de dünya muradına istekli olmaz.
2. Sevgilinin aşkına sahip olan âşığa, iki dünyayı sunsalar da istemez.
3. "Fakru fahrî"den hırka giyenler, cihanın izzetine kapılmaz.
"Fakru fahrî" ibaresi "Fakirlik benim övüncümdür." anlamında olup "Fakirlik benim övüncümdür, onunla iftihar ederim." anlamındaki "El-Fakru fahrî ve bihi eftehiru." hadisinin ilk kısmıdır.
4. Zahit, gerçek aşkın lezzetini alsa, kuru davaya hiçbir zaman kapılıp uymaz.
5. Ey Hulûsî! Özü sözü bir olup yâr olanlar (daima) doğru söyler, yalancı olmazlar.

Nesre Çeviren: Prof. Dr. Nihat Öztoprak

El Kârda Gönül Yârda Anlayışıyla Zühd Hayatı

“Zühd, dünyadan tamamen el çekmek değil ; eli kârda, gönlü Yâr’da tutarak geçici dünya hayatını ebedî ahiret yurdunu kazanmak için bir vasıta kılmasıdır.”

Yüce Rabb'imiz, hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. Yaratılan her şey önemlidir ve çeşitli hikmetlere mebnî olarak yaratılmıştır. Dünya ve içindekiler de öyle. Âhiretin tarlası olan, imtihan dünyasının yaratılışında da pek çok anlam vardır. Her şeyden önce Yüce Rabb'imiz, dünya ve içindekileri yaratarak erişilmez kudretini bi'l-fiil göstermiştir. Öte yandan dünya, Rabb'in rızâsına ermenin ve âhireti kazanmanın geçici bir yurdu kılınmıştır. İnsan, dünyada tâbî tutulduğu sınavla, âhret yurdunu kazanacaktır. Bu sınavdaki başarısı onu dünyada da âhirette de mutlu edecektir. Bu, âhret sınavını kazanmak için dünyaya küsmek, dünyadan el etek çekmek, dünya nimetlerinden faydalanmamak anlamına gelmez. Onun için sayılı ve sınırlı şeyler dünyada haram kılınırken pek çok şey helâl kılınmıştır. İnsan haramlardan sakındığı zaman sevap kazandığı gibi, helâlleri işlemekle de sevaba nâil olacaktır. Bize âhireti kazandırırsa dünya ve dünyalıklar da hem önemli olacak, hem de bize âhireti kazandıranlar olarak anı defterimize geçecektir.

Önemli olan dünyanın fânî/sonlu/geçici olduğunu bilmek ve onu âhireti kazanmak için kullanabilmektir. Pek çok ayetinde Yüce Rabb'imiz, dünya hayatının geçici, aldatıcı olduğunu bildirir:

"De ki; 'Dünya geçimliği azdır, âhret, Allah'a karşı gelmekten sakınan için hayırlıdır.'"

"Dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmadır; âhret yurdu, sakınanlar için daha iyidir. Düşünmüyor musunuz?"

"Oysa dünya hayatının geçimi âhirete göre pek az bir şeydir."

"Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve oyundan ibarettir. Asıl hayat âhret yurdundaki hayattır. Keşke bilseler!"

"Bilin ki, dünya hayatı oyun, oyalanma, süslenme, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olmaktan ibarettir."

"Dünyalıkları kalbe hapsedmeden , onları helal dairesinde kazanıp hayra sarf etmek ; mümini hem dünyada hem de ahirette izzet ve şerefe ulaştıran en kazançlı ticarettir."

"Ama sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa âhret daha iyi ve daha bâkîdir."

Âyetlerde dünyanın aldatıcı olduğuna, âhirete göre oyun ve eğlenceden ibaret olduğuna dikkat çekilir. Zira çoğu insan dünya ve dünyalıklar konusunda aldanmaktadır. Ebedî kalacağı âhret yurdu için hazırlık yapmazken, dünyaya saplanıp kalmakta, hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya yatırım yapmaya devam etmektedir. Şöyle bir düşündüğümüzde fânî dediğimiz bu dünya ve dünyalıkları elde etmek için ne kadar çalışıyoruz, ömrümüzün ne kadarını ona ayırıyoruz; bâkî dediğimiz âhret yurdu için ne kadar çalışıyoruz!

Dünya ve dünyalıklar bütün câzibesıyla insana süslü gösterilmiş ve sevdirmişdir. Önemli olan bu câzibeye kapılmamak, bu câzibenin içerisinde dünyevîleşmenin ağına düşmemek, dünya ve dünyalıkları Rabb'in rızâsını ve âhret yurdunu kazanabilmek için kullanmaktır. *"Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir, oysa gidilecek yerin güzeli Allah katındadır. De ki; 'Bundan daha iyisini size haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, Rab'larının katında, zemininden ırmaklar akan ve orada temelli kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızâsı vardır. Allah kullarını hakkıyla görücüdür."*

İşte tam burada zühd anlayışı gündeme gelir. Zühd, dünyaya aşırı rağbet etmemek, ona olduğundan daha fazla değer vermemek, ona aldanmamak, ona kapılmamak, âhireti dünya

ve dünyalıklara tercih etmek anlamlarına gelir. Bu, dünyayı bütünüyle terk etmek, onu başkalarına bırakmak anlamına gelmez. Zira iyi insanların dünyayı, dünyevî makamları terk etmeleri, onların kötülerin ellerine geçmesine sebep olur. Nitekim Hz. Yûsuf, Mısır Aziz'inin "Dile benden ne dilersen." teklifine karşı, "Beni memleketin hazinelerinin başına getir, çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim." diye cevap vermiştir. Çünkü o biliyordu ki işin başına kendisi gelmezse, ehil olmayanlar iş başına gelecek, yanlış işler yapacaklardı. Onun için, bir göreve liyâkatli olmayanların gelmesi söz konusu olduğunda, ehil olanların göreve tâlip olması gereklidir. Aksi takdirde meydana ehil olmayanlara bıraktıkları için göreve talip olmayan ve görevden kaçan insanlar sorumlu olacaktır.

Dünyadan el etek çekmeden ondan nasiplenmeyi isteyen âyetlerde de şöyle buyrulur:

"Allah'ın sana verdiği şeylerde, âhiret yurdunu gözet, dünyadaki payını da unutma!"

Mü'minlerin en çok okuduğu ve okuması gereken bir Kur'ân duâsı şöyledir: *"Rabb'imiz! Bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver, bizi ateşin azabından koru."* Sultan Peygamber Hz. Süleyman da, *"Rabb'im! Beni başısla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlük ver."* diye duâ etmiştir. Onun bu isteği, kendisine verilecek olan mülk ve saltanatın nasıl Allah yolunda kullanılacağını insanlığa göstermek, bir de dünyalığın ne kadar fazla olursa olsun kalıcı olmadığını herkese ilan etmek içindi. Nitekim o, kendisine bahşedilen nimetleri Rabb'inin yolunda kullanmasını bilmiş ve bu konuda insanlığa örneklik etmiştir. Çok uzaklardan Belkıs'ın tahtının bir anda yanına geldiğini gördüğünde de şöyle demiştir: *"Bu, şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınavan Rabb'im lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur; fakat nankörlük eden bilsin ki Rabb'im müstağnidir, kerem sahibidir."* İşte

bu bilinçte olanlara, Süleyman rûhuna sahip olanlara dünya ve dünyalıklar helâldir. Ama dünyalıklar içerisinde kaybolup giden, yaratılış gayesini, kendini ve Rabb'ini unutan Kârunlara ise dünya ve dünyalıklar haramdır.

İnsan dünyada ve dünyalıklarla da iyi seçkinlerden olabilir. Bir kişinin dünyada iyi ve seçkin olması âhirette iyi ve seçkinlerden olmasına engel değildir. Bu konuda Kur'ân şu örnekleri hatırlatır bize: *"And olsun ki, İbrahim'i dünyada seçtik, şüphesiz o, âhirette de iyilerdendir."* *"Dünyada ona güzellik verdik, âhirette de o mutlaka barışsever iyiler arasında yer alacaktır."* *"Meryem oğlu İsmâ Mesih, dünya ve âhirette şerefli ve Allah'a yakın kılınarlardandı."* *"Bu yüzden Allah onlara dünya nimetini de âhiret nimetini de fazlasıyla verdi. Allah işlerini iyi yapanları sever."* *"Dünyanın ve âhiretin nimeti Allah'ın katındadır."* O güzel insanlar, dünya ve dünyalıkları Rabb'in yolunda kullanarak iyilerden olmasını becerebilen kimselerdir.

Demek ki insan dünya ve dünyalıklar içerisinde iyi insan olabilir. Önemli olan "El kârda gönül yârda." olabilmektir. Eliyle dünyalıklarla uğraşırken Yüce Rabbi hiç unutmamakla olacaktır. Âhireti kazanmak dünyalıkları Rabb'in ölçüleri doğrultusunda kazanmak ve harcamakla mümkün olacaktır. Bu hedef, dünya ve dünyalıkları gönle sokmadan, onları elde, en fazla da cepte taşımasını, yeri geldiğinde onlardan geçmesini bilmekle gerçekleşecektir. Bir İslâm büyüğü şöyle demiştir: "Bizden öncekiler cömertti, yeri geldiğinde maldan geçmesini bilirlerdi, bizse cömert olamıyoruz, bunun hikmeti nedir?" şeklindeki soruya şöyle cevap vermiştir: "Onların malları ellerindeydi, sizin ise dünyalıklar gönüllerinize girmiş. Elinde olanı vermek insana kolay gelir, ama gönlündekini söküp çıkarmak insana zor gelir!"

Peygamberimiz, Rabbi tarafından kendisine yapılan tekliflere ve sunulan imkânlarla rağmen zâhidâne bir hayat yaşamayı tercih etmiş, bu konuda ümmetine örneklik yaparak şöyle buyurmuştur: *"Ben sultan peygamber ile kul*

peygamber olma konusunda muhayyer bırakıldım. Cibrîl bana tevâzu göstermemi işaret etti. Ben de kul peygamber olayım, bir gün tok, bir gün aç kalayım dedim.” Nitekim biz kelime-i şehâdette onun kul peygamber olduğunu özellikle vurgularız. “Abdühû ve Rasûlüh” diyerek, onun önce kul, sonra peygamber olduğuna şehâdet ederiz. Zira çoğu insan, dünya ve dünyalıklar konusunda aldanmakta ve dünyevîleşmenin ağında kendini kaybedip gitmektedir.

Gerçek hayatta da Peygamberimiz’in elinden çok büyük dünyevî imkânlar geçmiş, ama o, bunların câzibesine kapılmadan onlardan geçmesini bilmiştir. O, peygamber olmadan önce uluslararası ticaretle meşgul olmuş, zengin bir hanımla evlilik yapmış, peygamber olduktan sonra da ganimetler başta olmak üzere pek çok dünyalıklar eline geçmiş, ama bütün bunlara rağmen, giyim kuşamı, yemesi içmesi, ev ve ev eşyalarıyla mütevâzî bir hayat yaşamıştır.

Zaten zâhidliğin temelinde her şeyin azıyla yetinmek, aza kanaat etmek vardır. Az yemek, az uyumak, az konuşmak gibi. Buna karşılık çok ibâdet etmek, çok infâk etmek, çokça cihâd etmek vardır. Unutmayalım ki, biz tâbî tutulduğumuz sınava dünyada dünyalıklarla kazanacağız. Onları helâlinden elde edip,

hayırlı yerlerde harcamakla. Canlarımız gibi mallarımızı da Rabb’in rızâsını ve cenneti kazanmak için satmakla kazanacağız. Bir tarafta âhireti verip dünyayı satın alanlar; diğer tarafta malları ve canları pahasına âhireti satın alanlar. Gerçek anlamda kazananlar ise âhireti tercih edenlerdir:

“Onlar âhiret karşılığında dünya hayatını satın alan kimselerdir, bu yüzden azapları hafifletilmez, onlar yardım da görmezler.”

“Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp, öldüren ve öldürülen mü’minlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kur’ân’da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah’tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığınızı alışverişe sevinin; bu büyük başarıdır.”

“Ey inananlar! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak, kazançlı bir ticareti size göstereyim mi? Allah’a ve peygamberine inanırsınız; Allah yolunda canlarınızla, mallarınızla cihat edersiniz; bilerseniz, bu sizin için en hayırlı yoldur.”

Dipnot

*Prof. Dr. Ali AKPINAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz..

İlâhî Yazılım ve Beşerî Tercih

“Allah’ın her şeyi ezelden bilmesi insanı seçimlerinde mahkûm kılmaz; aksine tedbirini alan mümin için kader, hem bir sorumluluk bilinci hem de keder ve kibirden koruyan sarsılmaz bir teslimiyet kalesidir.”

Gurbetin ve kimsesizliğin ortasında, uçsuz bucaksız bir kâinat denizinde, rotasını kaybetmiş ve fırtınaya tutulmuş bir yolcu gibidir insan... Bakışlarını göğe çevirdiğinde, o erişilmez yıldızların sessiz, şaşmaz ve bir o kadar da mahzûn yörüngelerini görür. İçine döndüğünde ise kalbinin o yorgun ama sâdik vuruşlarını duyar. Her atış, aslında bir veda, her yörünge, belirlenmiş bir ayrılıktır. İşte bu muazzam, sistemli ve kusursuz nizamın İslâm düşüncesindeki adı kaderdir. Bu ilâhî projenin zamanın soğuk eliyle hayatımıza dokunduğu, canımızı yaktığı ya da yüzümüzü güldürdüğü o keskin an ise kazâdır. Kader ve kazâ, yalnızca kitap sayfalarında kalan kelâmî terimler değil, insanın bu dünyadaki garipliğini, Allah'ın her şeyi kuşatan ilmini ve kulun o zayıf, kırılğan hür irâdesini tek bir hakîkate birleştiren bir köprüdür.

Kader, sözlükte; "ölçmek, takdir etmek" mânâlarına gelir. Terim olarak ise, Yüce Mevlâ'nın, ezelden ebede kadar yaşanacak olayların zamanını, mekânını ve niteliklerini, henüz onlar varlık sahasına çıkıp boyunlarını bükmeden evvel sonsuz ilminde sınırlandırmasıdır. Bu bağlamda kader, doğrudan Allah'ın o her şeyi bilen, kuşatan ama kulunun başına gelecek olayları, ezelden gören İlim sıfatının derin bir tecellisidir. Biz daha yokken, adımız bile anılmazken, hangi gurbette yorulacağımız, hangi baharda solacağımız o sessiz "Levh-i Mahfuz"da hüküm olarak değil, vasıf olarak yazılıydı. Kader, aslında Allah'ın ilmiyle çizdiği bir sınır, insanın bu dünyadaki hikâyesinin ezeli mukaddimesidir. Her şeyin bir ölçüsü (mîzân) vardır; ancak bu ölçü bazen insanın kalbine dar gelir. Yine de o ölçünün sahibine olan güven, bu hüznü yolculuğun tek tesellîsi, bu meçhule açılan hayat denizinin tek feneridir.

Kur'ân-ı Kerim, "Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık."¹ buyururken aslında kimsesizliğin ortasında titreyen kâinatın başıboş bir rastlantı olmadığını, sahipsiz bırakılmadığını müjdeliler. Sessizce süzülen bir kar tanesinin o kırılğan

"Kader, kâinatı kuşatan ilâhî bir yazılım ve ölçü; kazâ ise bu ezeli planın, kulun hür irâdesi ve tercihleriyle birleşerek vakti geldiğinde hayata akmasıdır."

kristal yapısından, devâsâ bir galaksinin sonsuzluğa doğru genişleme hızına kadar her şey, ilâhî bir kanunun, o şaşmaz mîzân ve vakur ölçünün birer neticesidir. Kader, Allah'ın kâinatı idare eden, rûhu olan bir "yazılım" gibidir; O, her şeyi bir miktar ile belirlemiş, her mahlûkun boynundaki o görünmez mukadderât zincirini sonsuz ve şefkatli bilgisiyle tayin etmiştir. Eğer kader, ötelere çizilmiş ilâhî bir proje ise, kazâ, o sessiz projenin zamanı gelince bir çığlık gibi gün yüzüne çıkması, yani varlık sahasına çıkmasıdır. Kazâ, Allah'ın Tekvîn (yaratma) sıfatının, zamanın sinesinde yankılanan bir tezâhürüdür. Ehl-i Sünnet âlimlerinin vakur

duruşuna göre kazâ; ezeli ilmin derinliklerinde gizlice takdir edilen her sancının, her sevincin ve her nefesin, vakti saati gelince o ilâhî bilgiye harfiyen uygun şekilde vukû bulmasıdır. Kaderde gizli duran bir tohumun, kazânın eliyle toprağı delip boynunu bükerek dünyaya "merhaba" demesidir. Bu süreçte kulun yaşadığı her an, dökülen her ter damlası ve kalbe düşen her sızı, aslında ezeli bir senaryonun, kulun o zayıf ve mahzûn seçimiyle birleşerek bir nehir gibi hayata akmasıdır. Yağmurun gökyüzünde bir rahmet yasası olarak yazılması kaderdir, fakat o yağmurun tam da bugün, şu saniyede, kimse-siz bir yolcunun omzuna ya da susuz kalmış bir mezar toprağına düşmesi, kazânın soğuk ama hikmetli dokunuşudur.

İnsan, bu akışın içinde hem bir seyirci hem de kendi trajedisinin başrol oyuncusudur. Kaderin o devâsâ çarkları dönerken, kulun cüz'î irâdesi o çarkların arasındaki ince bir sızı gibi süzülür. Mâtürîdîlerin kazâ dediğine Eş'arîlerin kader demesi, aslında bu ilâhî musikinin no-

talarını farklı isimlendirmekten başka bir şey değildir. Nihayetinde her iki yol da aynı kapıya çıkar. İnsanın boynu, ezeli ilmin ve sonsuz irâdenin karşısında büküktür, ama o bükük boyun, aynı zamanda kendi tercihlerinin vebâlini taşıyacak kadar da onurludur. Kader ve kazâyâ iman, aslında ıssız bir gecede Allah'ın sonsuz ilmine, sarsılmaz irâdesine ve kuşatıcı kudretine kayıtsız şartsız ama boynu bükük bir güvenle teslim olmak demektir. Bu, fırtınalı bir denizde pusulayı O'na bırakmaktır. Ancak bu teslimiyetin kalbinde, insanı hem yücelten hem de ağır bir vebâlin altına sokan o en mahzûn ve hassas nokta gizlidir: İnsanın hür irâdesi. Çoğu zaman, "Kaderimde ne yazıyorsa o olur, ben ne yapsam boş." diyerek kendi hatalarının üzerini kaderin siyah örtüsüyle örtmeye çalışan insan, aslında büyük bir yanılgı içindedir. Bu, kendi hikâyesinden vazgeçmektir. Oysa Allah'ın ezeli ilmiyle bizim ne yapacağımızı, hangi yolda yolulacağımızı ve hangi günaha meyledeceğimizi önceden bilmesi, rûhumuzun üzerinde zorlayıcı bir baskı, yani bir cebir oluşturmaz.

Göklerin sessiz tanığı olan ilâhî ilim, bir ay-nadır. O aynada bizim seçeceklerimiz görünür, ama o ayna bizi seçmeye zorlamaz. Allah'ın ezeli mânâda bir şeyi bilmesi, kulun irâdesi üzerinde karabasan gibi çöken bir mecburiyet değil, kulun özgürlüğüne verilmiş en büyük değerdir. İnsan, kendi elleriyle ördüğü bu dünya hırkasını giyerken, kader sadece o hırkanın hangi iplikten ve nasıl bir ustalıklarla dokunacağını ezelden seyretmektedir. Bizler mahkûm olduğumuz için yapmıyoruz, biz yapacağımız için, O'nun her şeyi kuşatan ilmi bizim tercihlerimizi ezeli bir sükûnetle biliyor. Gelin, bu sarsıcı gerçeği kalbin aynasında şöyle seyredelim: Bir gökbilimci, gecenin derinliğinde ay tutulmasının hangi saniyede gerçekleşeceğini önceden bildiği için ay tutulmaz, aksine, ay o vakitte tutulacağı için o kişi bunu önceden bilir. Bilgi, hadiseyi zorlamaz, sadece onu kucaklar. Tıpkı bunun gibi, Rabb'imiz de biz belli işleri yapmaya mahkûm ve mecbur olduğumuz için bilmez, bilâkis, bizim o zayıf ama hür irâdemizle o yollara gireceğimizi, o tercihleri yapacağımızı ezeli ve mutlak ilmiyle bilir. Biz, Allah bildiği için o günahı işlemiyor ya da o sevabı işlemiyoruz, biz o işi yapacağımız için, zamanın ve mekânın fevkindeki O Yüce Zât bunu biliyor. İşte bu ince çizgi, insanın bir yandan sonsuz ilâhî takdirin karşısında "Lâ havle velâ kuvvete..." diyerek boyun eğmesini sağlar, diğer yandan ise kendi elleriyle işlediği her eylemden sorumlu, yalnız ve hür bir varlık olduğunu ona hatırlatır.

İnsan bu dünya gurbetinde kendi kalemini tutan bir gölge gibidir. Kâğıt O'nun, mürekkep O'nun, kalem O'nundur, fakat o satırları hüznle ya da neşeyle dolduran, kulun kendi irâdesidir. Allah, kulunu seçen ve seçtiklerinin bedelini ödeyen onurlu bir varlık olarak yaratmış, onu başıboş bırakmamış, emir ve yasakların o ağır ama yüce yüküyle sorumlu kılmıştır. Bu, bir mahkûmiyet değil, kulun "insan" olma şerefine verilen en tatlı cevaptır. Kader ve kazâ inancı, fırtınalı bir denizde sürüklenen mü'minin rûhunda derin, sessiz bir huzur ve yılmılmaz bir emniyet kalesi inşâ eder. Hayatın o

çok sevdiğimiz neşesinin de, yüreğimizi dağlayan o keskin kederin de Allah'ın ezeli bilgisinden süzülüp geldiğine inanmak, insanı, üzerine çöken musîbetlerin ağırlığı altında ezilip yok olmaktan korur. "De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez..."² âyeti, feryat figan eden bir gönül için sığınılacak en merhametli, en güçlü limandır. İnsan, bu dünya sürgününde kendi zayıf ve cüz'î irâdesiyle elinden gelen her şeyi yapar, her tedbirini alır, lâkin nihâî neticeyi Allah'ın o sonsuz, bazen sırrına eremediğimiz hikmetine ve mîzânına bırakır. Bu teslimiyet, insanı zafer kazandığında kibrin zehirinden koruduğu gibi, kaybettiğinde ve hüsrana uğradığında da simsiyah bir ümitsizlik kuyusuna düşmekten alıkoyar. Çünkü o bilir ki, her sonbaharın sinesinde saklı bir bahar, her daralan göğsün içinde ilâhî bir ferahlık gizlidir. Hepsi ama hepsi, o büyük ve mukaddes mîzân dâhilindedir.

Neticede, imanın en yüce meyvesi, "Kahrın da hoş, lütfun da hoş!" diyebilme makamıdır. Tedbirimizi alıp gayretimizi gösterdikten sonra, elimizde olmayanlar için kederlenmeyi bırakıp Allah'ın ezeli planına râm olmak, rûhun bu dünyadaki en büyük azatlığıdır. İnsan, kendi "kırık dökük" irâdesini, Mevlâ'nın o "merhametli" irâdesine teslim ettiği an, gurbet sılaya, fırtına ise melteme dönüşür. İşte o zaman kul, sadece bir yolcu değil, kendi mukadderatının içinden geçerek Rabb'ine vuslat eden onurlu bir şahit olur.

Dipnot

* Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, Selçuk Üniversitesi

1. 54/Kamer, 49.

2. 9/Tevbe, 51

Peygamber Efendimiz ve Ashâbının Zühd Hayatı

“Hz. Peygamber ve ashâbının zühd anlayışı; varlığa sevinmemek, yokluğa üzülmemek ve sahip olunan her türlü imkânı ebedî olan âhireti kazanmak yolunda cömertçe feda edebilmektir.”

Tasavvufta şahsiyet eğitimi verilirken müridin kazanması gereken en temel kazanımlardan biri hiç şüphesiz zühd ehli olmaktır. Zühd; dünyadan kaçmak, dünyadan el etek çekmek, manastır hayatı yaşamak, etliye sütlüye karışmamak veya dağ başında yalnız başına yaşamak değildir. Lügatte bir şeye karşı soğuk ve ilgisiz durmak, rağbet etmemek ve bir şeyden yüz çevirmek gibi mânâlara gelen zühd kelimesi, tasavvuf ıstılâhında âhirete yönelme gayesiyle dünyadan yüz çevirmek, sahip olunan mal ve mülke gönül vermemektir. Dolayısıyla zühd; dünya malına, eşyaya, maddeye bel bağlamamak, gelip geçici nesnelere değer vermemektir. Dünyalık imkânların ele geçmesine değil gönle sirâyetine engel olmaktır. Zühd; ne varlığa sevinmek ne de yokluğa üzülmektir. Zühd; hem âhireti hem de ebedî olanı talep etmektir. Nefsimize sevmediklerini yaptırarak nefsimizi eğitmeye çalışmaktır. Zühdün ilk aşaması haramlardan sakınmak ve şüpheli olanlardan da uzak durmaktır. Zühdün ikinci aşaması ihtiyaç fazlasından yüz çevirerek zamanımızı ibâdetle değerlendirmektir. Zühdün üçüncü aşaması terk edilen şeyleri küçümseyip elimizdekilere bile kıymet vermemektir.

Kur'ân-ı Kerim'de "yüce bir ahlâk üzere" olduğu ifade edilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaşantısı zâhitler için bir model olmuştur. Bu durum sadece nübüvvet sonrası değil, nübüvvet öncesi için de geçerlidir. Zira o, risâlet öncesi yalnız başına tefekkür eder, bunun için inzivâya çekilir, buradammaddî hayatın bütünkaygılarından uzak kalır, düşünceye daldı. Tasavvuf erbâbına göre zâhitlerin efendisi (Seyyidu'z-Zâhidîn), Peygamber Efendimiz'dir. Peygamber Efendimiz'i sevenlerin en temel vasfı onun gibi fakr ehli olmalarıdır. Peygamber Efendimiz, hükümdar peygamber olmakla kul peygamber olmak arasında muhayyer bırakılınca o, bir gün tok diğer gün aç kalan bir kul peygamber olmayı tercih etmiştir. Peygamber Efendimiz'in

"Zühd, dünyadan tamamen el etek çekmek değil; dünya malının ele geçmesine engel olmak değil, onun gönle sirâyet etmesine engel olarak geçici dünyada bir yolcu gibi yaşayabilmektir."

iki gömleği hiç olmadı, elenmiş undan yapılan ekmeği yemedi, dünyadan ayrılana kadar hiç doyuya buğday ekmeği yemedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) böyle yaşamayı tercih etmişti. Allah'a (c.c.) duâ etseydi, Allah dağları altın yapar, bunun hesabını da sormazdı. Bir iki ay geçtiği hâlde ekmeği pişirmek için evinde ocak yanmazdı, yediği şey hurma ve sudan ibaretti. Allah'ın kendisini miskin olarak yaşatmasını, miskin olarak rûhunu almasını, miskinler zümresinde haşır etmesini niyaz ederdi. Hayırlı işler yapmayı ve miskinleri sevmeyi kendisine nasip etmesini Allah'tan niyaz ederdi. Günlük hayatında son derece sade ve mütevâzı yaşayan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları bir aralık bu mütevâzı hayata dayanamayarak dünyalık istemişler, Hz. Peygamber (s.a.v.) de onları ya dünyayı ya da Allah ve Rasûl'ünü seçmekte serbest bırakmış, eşlerinden bir ay da ayrı yaşamıştı.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir hasırın üzerinde uyumuş, hasır onun vücudunda izler bırakmıştı. Kendisine bir yatak temin edilmesi teklif edilince, "Benim dünya ile ne işim var? Ben dünyada, seferi esnasında bir ağaç altında gölgelenen, sonra da oradan çekip giden bir yolcu gibiyim." cevabını vermiştir.

Peygamber Efendimiz'in ashâbına ve onlardan sonra gelenlere yön veren özellikleri kaynaklarda şu şekilde sıralanmaktadır: Hayâ, sehâ, tevekkül, zikir, şükür, hilm, sabır, afv, merhamet, müsâmaha, şecâat, rifk, ihlâs, sıdk,

zühhd, kanâat, huşû', haşyet, heybet, havf, recâ, Hakk'a ilticâ, ibâdet, mücâhede.

"Dünyada zâhid ol ki Allah seni sevsin, insanların elinde olan şeylere karşı da zâhidâne davran ki insanlar da seni sevsin." buyuran Peygamber Efendimiz, bir gün Abdullah b. Ömer'in omuzuna elini koyarak, kendisine dünyada ya garip bir insan gibi veya bir yolcu gibi olmasını tavsiye etmiştir. Bu sebeple dünyaya hak ettiğinden fazla değer vermemek esastır. Bu mânâda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dünyaya ve dünyalığa kul olmayı yeren pek çok sözü mevcuttur:

"Âhirete nazaran dünyanın değeri sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. Parmağı ile denizden aldığı suyu göz önüne getirsin."

"Âdemoğlu karnından daha fenâ bir kap doldurmamıştır."

"Eğer dünyanın Allah katında sineğin kanadı kadar bir kıymeti olsaydı, kâfir bir kimse ondan bir yudum su içemezdi."

Peygamber Efendimiz bizden dünyaya gönlü kaptırmaktan kaçınmayı, sadece hak ettiği kıymeti vermemizi istemektedir. *"Allah'ın sana verdikleri içinde âhiret yurdunu ara ve dünyadan nasibini de unutma!"* âyeti gereğince Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram kılma cihetine gitmemiş ve zühhd konusunda zaman zaman aşırıya kaçan sahâbeyi uyarmıştır. Bunun yanı sıra Allah Rasûlü, dürüst ve emin tâcirlerin nebîler, siddîklar ve şehitlerle beraber olacağını ifade etmiş, ashâbına sahip oldukları mallardan infâkta bulunmalarını telkin etmiştir:

"Dünyada zâhitlik, ne helâli haram kılmak ne de malı ve mülkü terk etmektir. Dünyada zâhitlik, ancak Allah'ın elinde olana, kendinde olandan daha fazla güvenmen; başına bir musîbet geldiğinde, musîbet başında olduğu sürece onun ecir ve mükâfatından ümitli olmandır." Peygamber Efendimiz'in zâhitliğinin belirgin özelliklerinden biri de onun cömertliğidir. Her zaman son derece mütevâzı bir hayat süren Peygamber Efendimiz, bir ganîmet dağıtımı sonunda, hissesine düşen bir sürüyü hayranlıkla seyretmekte olan ve henüz Müslüman olmayan

Safvân b. Ümeyye'nin durumunu fark ederek, "Hoşuna gitti ise sürü senin olsun!" demiş, buna inanamayan Safvan da Müslüman olmuştur.

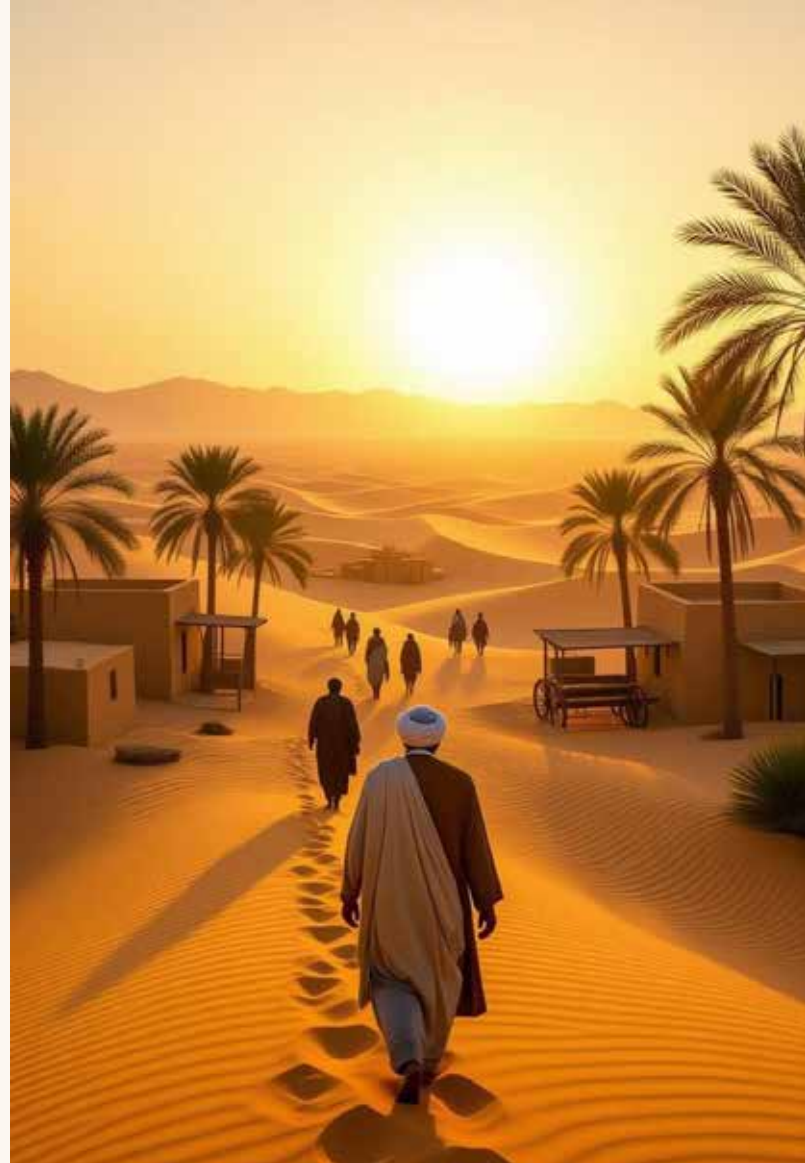
Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Medine'nin sokaklarından birinde yürürken Hârise denilen bir adamla karşılaştı. Hz. Peygamber (s.a.v.), ona şöyle dedi: "Nasıl sabahladın ey Hârise?" Hârise dedi ki: "Hakîkî bir mü'min olarak sabahladım." Peygamber Efendimiz (s.a.v.) dedi ki: "Her sözün bir hakîkati vardır. Senin imanının hakîkati nedir?" Hârise dedi ki: "Nefsimi dünyadan çekip aldım. Gecelerimi uyanık, gündüzlerimi susuz geçirdim. Sanki Rabb'im'in arşını, cennetliklerin ziyaretleşmelerini ve cehennemliklerin bağrışmalarını görüyorum gibiyim." Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hârise için dedi ki: "Mü'mindir; Yüce Allah kalbini nurlandırmıştır."

Özetle Peygamber Efendimizin zühdü; mal biriktirmeme, lüks ve israftan kaçınma, elinde olanı ihtiyaç sahiplerine verme, kendisinden bir şey istendiğinde geri çevirmeme gibi cömertliğe ve sade bir hayat tarzına dayanıyordu. Açlık sebebiyle Peygamber Efendimiz'in karnına taş bağladığı olurdu. Giyimi, kuşamı ve ev eşyaları konusunda da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavrı farklı değildi. Nitekim yatağı, içi hurma lifleriyle dolu bir deriden ibaretti ve giydiği elbiselerinde çoğu zaman yama bulunmaktaydı. Hadis-i şeriflerinde Peygamber Efendimiz zühde dair şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

"Dünyada zâhid ol ki Allah seni sevsin. İnsanların elinde bulunan şeylere karşı da zâhidce davran ki onlar da seni sevsin. Dünyaya karşı zâhid olan ve zühd konusunda kendisine va'z etme meziyeti ihsan edilen bir kimse gördüğünüzde ona yaklaşınız. Çünkü o hikmet telkin eder."

"Dünyada garip veya bir yolcu gibi ol, kendini kabirlerde olanlardan say. Her ümmet için bir fitne sebebi vardır. Ümmetimin fitnesi maldır."

"Vallâhi, eğer benim bildiklerimi bilseydiniz

az güler, çok ağladınız. Yataklarda kadınlarla telezzüz edemez, Allah'a doğru feryat ederek yollara, sahralara düşerdiniz."

Peygamber Efendimiz'in sade yaşantısından hareketle Ebû Bekir Kettânî (ö. 322/933) şu hatırlatmada bulunmaktadır: "Zâhid odur ki eline hiç nesne girmese bile gönlü şad olur ve rızıktan ötürü gönlü daralmaz. Eğer rızık için gönlünü dar tutar, 'Nesnem yoktur.' diye şikâyet eylerse Allah ile savaş eylemiş gibidir. Muhtaç duruma üns tutmak ukûbettir. Dünya ehline yakın olmak mâsiyettir. Her kim selâmet dilerse halktan uzlet dilesin."

Ashâb-ı Suffe arasında bulunan Selmân-ı Fârisî, her zaman azla yetinmiş, elinin emeğiyle geçinmeyi tercih etmiş; Ebü'd-Derdâ ticaretle ibâdet hayatını beraber yürütemeyeceğine kanaat getirince ticareti bırakarak bütün vaktini Rasûlullah'ın yanında geçirmeye gayret göstermiş, "Allah'ı zikretmek ve O'nu anmaya götüren şeyler hariç, dünya ve içindekiler mel'ûndur." diyerek Allah'ın rızâsını kazanmanın yolunun dünyayı terkten geçtiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "*Kim dünyaya karşı en az meylli bulunan birine bakmak isterse ona baksın.*" diye övdüğü Ebû Zer el Gıfârî, Müslümanların mal biriktirme hırslarına karşı çıkmış, fakirlerle zenginler arasında bir dengenin kurulması gerektiğini söyleyerek onların malından zekâtın dışında vergi alınmasını istemiştir.

Ashâb-ı kirâm zühd hayatını yaşarken, Allah'ı ve âhiret gününü unutacak derecede dünya hayatına bağlanmaktan kaçınmış, yaşatılış amacının bilincinde olmuşlar, dünya nimetlerinden meşrû şekilde faydalanırken ebedî hayata da hazırlık yapmışlardır. Gerek

Peygamberimiz'in gerekse ashâbının önde gelenlerinin zühde yönelik tutumları, İslâm'ın ilk yıllarında Mekke döneminde yaşanan yokluk ve meşakkat zamanıyla ilgili değildir. İslâm devletinin kurulup güçlendiği ve devlet hazinesinin dolup taşıdığı dönemlerde bile Hz. Peygamber, ashâb ve Hulefâ-i Râşidîn başta olmak üzere ashâbının yaşantısında bir değişiklik olmamış, dünya geçici bir konak olarak değerlendirilerek asla iltifat edilmemiştir. Peygamber Efendimiz ve ashâbı zenginliği ve serveti reddetmemişlerdir. Nitekim onun dürüst ve güvenilir tüccarların âhirette nebîler, siddîkler ve şehitlerle beraber olacağını müjdelemesi, aynı zamanda ashâbından helâl mal kazanıp bunları hayır yolunda sarf etmelerini istemesi bunun en güzel örneklerindedir.

Kureyş'in en büyük tacirlerinden biri olmasına rağmen Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634), oldukça sade bir hayat sürmüştür. Sahip olduğu mal varlığı onun zühdüne engel olmamış, gerektiğinde her şeyini infâk etmekte tereddüt etmemiştir. Bir muhârebe için yardım toplandığı sırada bütün

malını Allah ve Rasûl'üne bağışlayan, ailesine ne bıraktığı sorusuna da, "Allah ve Rasûl'ünü." cevabını verecek derecede diğerkâm olan Hz. Ebû Bekir, halîfeliği döneminde de zühd hayatından vazgeçmemiş, insanın dünya ziynetine düşkünlüğü sebebiyle kalbinde gurur ve kendini beğenme huylarının egemen olacağını ifade etmiştir. Bir gün kendisine ikram edilen yemeğin şüpheli olduğunu öğrenince ağzına parmağını sokarak yediğini çıkarmış ve "Eğer bu lokma, canım çıkmadan geri gelmeyecek olsa yine de zorlardım. Çünkü ben, Allah Rasûl'ünün, 'Haramla beslenen vücuda yakışan cehennemdir.' dediğini işitmiştim, demiştir. Âhîret azabı endişesinden, "Keşke hayvanların yiyeceği bir ot olaydım da bu azap korkusunu, hesap gününün şiddetli kaygısını çekmeseydim." diyecek kadar derin ürperti duyan Hz. Ebû Bekir, sûfilere göre, marifete dair konuşanların başında gelir. Tasavvuf düşüncesinde, marifetin nihayetinde Allah'ın hakkıyla bilinemeyeceği, O'nun idraklerin ötesinde olduğu görüşünü sūfler Hz. Ebû Bekir'den naklen benimsemişlerdir. Hz. Âişe babası vefat ettiğinde geriye ne bir dinar ne de bir dirhem bıraktığını, ölmeden önce sahip olduğu her şeyi Beytül-mâl'e bağışladığını söyler.

Hz. Ali'nin, "Onlar ki iman ettiler, sâlih ameller işlediler, inandılar, sonra ittikâ ettiler ve ihsan ettiler. Şüphesiz Allah ihsan edenleri sever." âyetinin kapsamında olduğunu ifade ettiği Hz. Osman, hayâsı, gece ibâdetine düşkünlüğü ve hüznü ile temâyüz etmiş; bunun yanında, mal varlığını Allah yolunda harcamakta tereddüt etmemiş, "Eğer ben İslâm'da açılan bir gediği bu malla kapatacak olmasaydım, bunu toplamazdım." demiştir. Bunca mal varlığına rağmen dünya hayatının geçiciliğini unutmayan ve nefsinin zaman zaman sinamaktan da geri durmayan Hz. Osman, bir defasında bahçesinden bir miktar odun sırtlamış, eve götürürken bu manzarayı görenlerden, hizmetçilerine niçin taşıttırmadığını soranlara, bunu nefsinin denemek

için yaptığını, nefsinin ağır gelip gelmediğini test etmek istediğini ifade etmiştir.

Hz. Osman, Kur'ân okuması, gece ibâdetine düşkünlüğü ve hüznü ile öne çıkan sahâbelerdendir. Zenginliğine rağmen dünya hayatının geçici oluşunu hiçbir zaman unutmamış, görkemli binekler ve gösterişli kıyafetler yerine sadeliği tercih etmiş ve nefsinin de zaman zaman bu konuda sinamaktan geri durmamıştır. Onun dünya nimetlerine aldırış etmeyişinin bir başka örneği, halîfeliği döneminde mescitte taşların üzerinde uyuduğu ve uyandığında böğründe taşların izlerinin belirdiğiyle ilgili rivâyettir.

Tasavvuf geleneğinde sahâbe arasında ayrı bir yeri olduğu kabul edilen Hz. Ali'nin bazı hususiyetleri, onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, özel bir bilgi almış olmasına ilişkin nakledilen rivâyetlerle de bağlantılıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Hz. Ali'de ilmin zâhir ve bâtınının bulunduğunu ifade etmesi, tarîkat silsilelerinin büyük çoğunluğunun Hz. Ali'ye dayandırılması, ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından cehri zikir telkin edildiğinin benimsenmesi Hz. Ali'ye verilen ehemmiyeti göstermektedir.

Özetle Hz. Ebû Bekir, dünyayı tamamen terk ederek her şeyini Allah yolunda infâk edenlerin; Hz. Ömer, dünyanın yarısını Allah yolunda, diğer yansını da aile ve akrabalarının hukuku için ayıranların; Hz. Osman dünyalık biriktiren, ancak biriktirdiğini Allah yolunda harcayanların; Hz. Ali de dünyaya meyletmeyen, dünya kendisine geldiği hâlde onu reddedenlerin önderi olarak tanıtılmıştır.

Dipnot

* Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Prof. Dr. Ramazan Altıntaş ile Röportaj

“Hulûsi Efendi, birinci görevinin ve eserinin ‘insan yazmak/insan yetiştirmek’ olduğu ifade etmiştir. Kalemeye aldığı Dîvân’ ı ile gönül dilini yansıtmış, yazdığı mektuplar ve hutbelerle döneminin sosyal ve itikâdî sorunlarına çözümler sunmuştur.”

- Kıymetli hocam öncelikle kısaca özgeçmişinizden bahsedebilir misiniz?

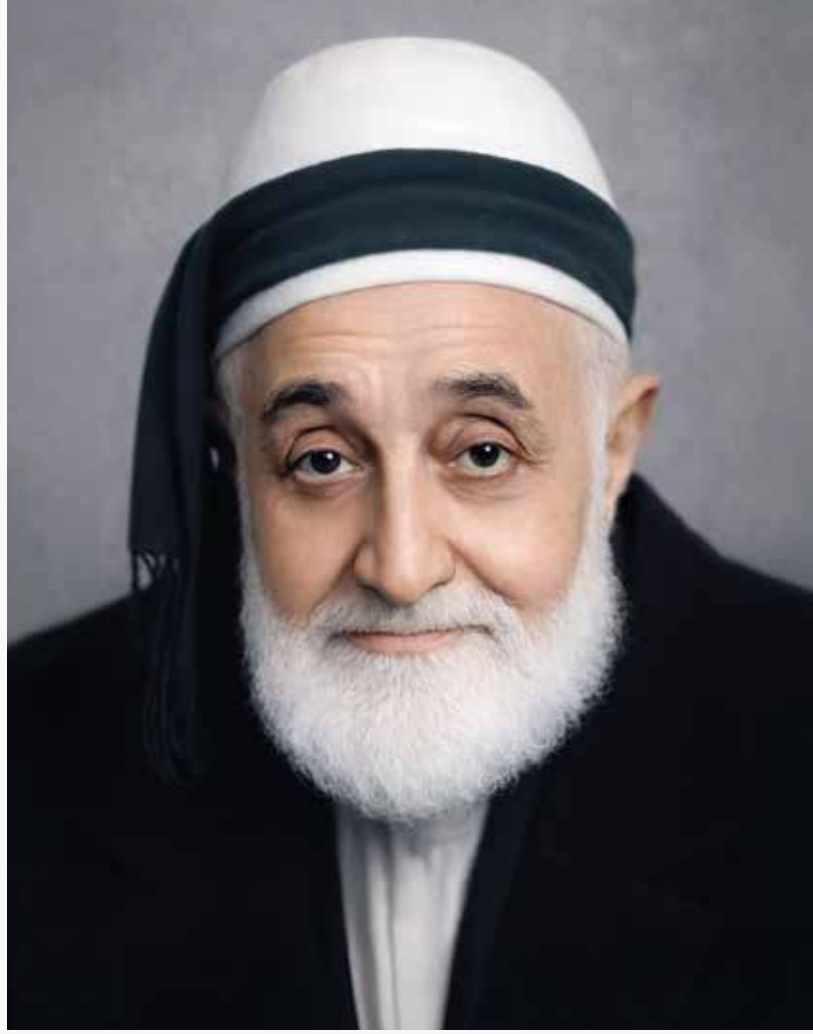
- Konya'nın Kadınhanı ilçesi Demiroğlu köyünde dünyaya geldim. İlkokulu köyümde bitirdim. Kadınhanı'nda, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kursunda hâfızlığımı ikmâl ettikten sonra Kadınhanı İmam-Hatip Lisesi'ne başladım. Son sınıfta Konya İmam-Hatip Lisesi'ne geçtim ve burayı bitirdim. Bu arada özel hocalardan İslâmî ilimler alanında dersler aldım. Ardından Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdim; kelâm alanında yüksek lisans ve doktora yaptım.

Daha sonra Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne yardımcı doçent olarak başladım. Orada doçentliğim ve profesörlüğümü tamamladım. Ardından Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne atandım. Orada yaklaşık beş yıl dekanlık görevinde bulundum. Şimdi ise Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevimizi ifâ ediyoruz.

Yayımlanmış yaklaşık yirmi eserimiz var. Çok sayıda uluslararası sempozyumda sunulmuş tebliğlerimiz ve makalelerimiz bulunmaktadır. Üç çocuk babasıyım; Arapça ve Fransızca biliyorum.

- Uzun süre Sivas'ta bulundunuz. Tabii İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Hazretleri'ni de Sivas'ta hem hakkında makale yazarak hem de yaşadığı muhitte bulunarak tanıma imkânınız oldu. İsmail Hakkı Toprak Hazretleri'nin Sivas'a, hayatımıza, dinî eğitimimize ve tasavvufî gönül dünyamıza kattığı etkiler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- Sivas, merkezinde insân-ı kâmilin bulunduğu bir yerdir. İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Hazretleri de Sivas'ı merkez hâline getirmiştir. Sadece İhramcızâde İsmail Efendi Hazretleri değil, Şemseddin Sivâsî Hazretleri de

Sivas'ı tarih boyunca merkez hâline getirmiştir. Nasıl ki, Hazret-i Mevlânâ Konya'yı merkez hâline getirmiş ise elbette bu büyük insanların yaşadıkları şehirlerin dinî hayatına çok büyük etkileri olmuştur.

İhramcızâde Hazretleri'nin yaşadığı dönem, Allah demenin yasaklandığı, tekke ve zâviyelerin kapatıldığı zor bir dönemdir. Böyle bir dönemde insan terbiye etmek ve insan yetiştirmek, gerçekten büyük insân-ı kâmilin ancak yapabileceği bir işittir. Bu anlamda İhramcızâde Hazretleri bir ahlâk kahramanıdır; muhitinde çok etkili olmuştur. O, bir gönül insanı ve bir vakıf insanıdır. Sivas şehrine ve çevresine rûh veren bir âlim, bir ârifdir. İslâm'ın zâhir ve bâtin ilimlerini kendisinde mezceden örnek bir insandır.

“Hulûsi Efendi, Darende’de hastane yapımı, restorasyon ve eğitim faaliyetleri gibi bayındırlık hizmetlerinde öncü bir rol üstlenerek ‘halktan Hakk’a hizmet’ düşüncesini yaşatmıştır.”

Onun hayatına baktığımız zaman, temel ilke olarak başta hasbî bir ahlâkı kendisine düstûr edindiğini görürüz. O, vâris-i enbiyâdır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de Şuarâ Sûresi’nin 164. ayetindeki peygamberlerin ifadesi şöyledir: “Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.”

İşte İhramcızâde Hazretleri, Şemseddin Sivâsî ve Darende’de Osman Hulûsi Efendi Hazretleri gibi daha birçok insan sayabiliriz; onların hepsi yaptıkları hizmetlerde hasbîliği temel ilke edinmişlerdir.

İhramcızâde Hazretleri ile ilgili şu olay anlatılır: Bir gün sevenlerinden biri Sivas’ta yanına gelerek, “Efendim, bir çeşme yaptırmak istiyorum ve çeşmeye de ismimi yazdırmak istiyorum.” der. Bunun üzerine Efendi Hazretleri, “Biz ismimizi Allah için yapılan hizmetlere yazdırmayız. Çünkü burada bir varlık görünme ortaya çıkar. Gerçek anlamda Müslüman için varlık, insanı tekebbüre, kibre ve riyâyâ götürüleceği için yasaklanmıştır.” diyerek çok güzel bir ders verir.

- İhramcızâde Hazretleri’nin hoşgörü anlayışı hakkında neler söylemek istersiniz?

- Hazret, affedici bir insandır ve çevresindeki insanların da affedici olmalarını çok istemiştir. Bu, Yüce Allah’ın “el-Afuv” isminin toplum hayatına yansımasıdır. Hayırlı hizmetler için yaşadığı dönemde önemli bir unsur olmuş; hem insan inşâ etme ve yetiştirme hizmetlerinde

koşmuş hem de bulunduğu şehirde bayındırlık ve hayrat hizmetlerinde büyük katkılar sağlamıştır.

Bu hizmetlerden birini yerine getirirken onu kıskananlardan biri iftira etmiş ve neticede hapse girmiştir. Eşi, “Senin hapse girmene sebep olan bir insana elbise yaptırıp onu ödüllendiriyorsun.” dediğinde, “Demek ki Cenâb-ı Hak bizi irşat ve ıslah vazifesiyle görevlendirmiş; hapishanede de bu vazifeyi bize mukadder kılmış. Orada birçok insanın düzelmesine vesile oldum. Bu insan da buna vesile oldu.” demiştir. Yani her olumsuzlukta bile olumlu bir hikmet arayan bir insandır.

Çevresindeki insanlara, ihvânına ve yakınlarına sürekli “Aman incitmeyin ve incinmeyin.” diyebilmiştir. Âdetâ yürüyen Kur’ân örneğini hayatlarında göstermişlerdir. Yardımsever bir insan olarak da öne çıkmış, paylaşma ahlâkının öncülerinden olmuştur. Vefatında geride bıraktığı sadece bir ev ve kırk dokuz lira olduğu anlatılır. Hâlbuki bu insan her gün yüzlerce, binlerce insana gerektiğinde maddî yardımda, yiyecek-giyecek ve erzak yardımında bulunmuştur. Bugün hâlâ İhramcızâde Hazretleri anılıyorsa ve gönüllerde yaşıyorsa, bu, Allah’ın sevdiği bir kul olması hasebiyledir. Nitekim hadislerde de ifade edildiği üzere Allah bir kulunu sevdiğinde meleklerine de onu sevdirmesini emreder; melekler de mü’minlere sevdirebilir.

Bu açıdan bakıldığında İhramcızâde Hazretleri; insan yetiştiren, insan inşâ eden, maddî ve mânevî anlamda toplumun ıslahı için çalışan; bununla da yetinmeyip yaşadığı şehrin rûh kazanmasına ve bayındırlık hizmetlerine katkı sağlayan büyük bir âlim, mütefekkir ve ârif kimsedir.

- İhramcızâde Hazretleri’nin yetiştirdiği Seyyid Osman Hulûsi Efendi’nin de gerek

Darende'de gerek memleketin değişik bölgelerinde farklı alanlarda din hizmetleri vardır. Şairlik yönü vardır. Tasavvufî geleneği Anadolu'nun ortasında devam ettirmesi ve hayırlı hizmetleri söz konusudur. Bu açıdan mutasavvıf Dîvân şairi Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri ve eserleri hakkında neler söylersiniz?

- Seyyid Osman Hulûsi Darende'vi Hazretleri de İhramcızâde Hazretleri'nin yetiştirdiği büyük mürebbîlerden ve mürşitlerden biridir. Zaten onun dâr-ı bakâya intikâlden sonra emânetini üstlenmiş ve kendi döneminde de insan yetiştirme vazifesini hakkıyla yerine getirmiştir. Darende'de yaşamış, aynı zamanda bir din görevlisi olarak camide Müslümanlara namaz kıldırması; çevresindeki insanları irşat faaliyetleriyle aydınlatmaya ve bilgilendirmeye devam etmiş bir ârif ve âlimdir. Hayrî hizmetlerde öncü ve örnek olmuştur.

Seyyid Osman Hulusi Hazretleri'nin bize intikâl eden eserleri vardır; ancak onların birinci eseri "insan yazmak", yani insan yetiştirmektir. Bunun yanında kalıcı eserler de bırakmışlardır. Bunlardan biri meşhur Dîvân'ıdır. Gerçekten şair bir kimsedir. Mutasavvıf kimliğiyle na't-ı şerifler, ilâhîler ve kasîdeler kaleme almış, değerli eserler bırakmıştır. Dîvân'ı okuduğumuzda gönül dilini açıkça görürüz. Tam bir irşat dili vardır. Sade bir Türkçe ile yazılmış ahlâkî öğütler bulunur; toplumu eğitmeye yönelik, akîde konularını ele alan ve Yüce Allah'ı en güzel şekilde anlatan metinlerdir. Hatta sadece anlatmakla kalmamış, Esmâ-i Hüsnâ'ya da değinerek Cenâb-ı Hakk'ı en güzel isimleriyle tanıtmıştır. Bu isimler özellikle ahlâkla ilişkilidir. Peygamber Efendimiz'den rivâyet edilen "Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız." (Fahru'd-Dîn er-Râzî, Mefâtîhu'l-Ğayb, c.9, s.66.) düstûrunu Müslümanların bir hayat tarzı hâline getirmesi için bu isimler üzerinde durmuştur.

Bunun dışında İslâm'ın hepimize yüklediği namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibâdetlere de eserlerinde geniş yer vermiştir. Edebî açıdan bakıldığında ise bir geleneğin devamcisıdır. Hem aruz hem hece veznini kullanmış; şiirleriyle topluma hitap etmiştir.

Dîvân'ı dışında mektupları da vardır ve bu mektuplar çok değerlidir. Mektup geleneği bizim kültürümüzde yaygındır. Nitekim İmâm Rabbânî Hazretleri'nin Mektûbât'ı, Mevlânâ Hazretleri'nin mektupları bunun örnekleridir. Osman Hulûsi Efendi Hazretleri de yakınlarının, müridlerinin ve ihvanının dinî ve sosyal hayatla ilgili sorularına mektuplarla cevaplar vermiş; kimi zaman fetvâ mâhiyetinde açıklamalarda bulunmuştur. Bu da başlı başına bir ilim ve irfan faaliyetidir. Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in davet mektuplarıyla başlayan nebevî geleneğin bir devamı niteliğindedir. Ayrıca Seyyid olması hasebiyle Peygamber Efendimiz'e uzanan mânevî silsilenin de bir temsilcisidir. Bu yönüyle mektuplar aracılığıyla İslâm'a daveti sürdürmesi son derece anlamlı ve kıymetlidir.

Darende'de camide imamlık yapması sebebiyle cuma ve bayram namazlarında okuduğu hutbeler de vardır ve bunları bizzat kaleme almıştır. Bu hutbeleri incelediğimizde yalnızca akîde ve ibâdet konularının değil, yaşadığı dönemin itikâdî ve sosyal problemlerinin de ele alındığını görürüz. Böylece İslâm'ın aktüel hayata hitap eden yönünü ortaya koymuştur.

Bu durum bize önemli bir örneklik sunar. Günümüzde hutbeler merkezî olarak hazırlanıp taşra teşkilatına gönderilmektedir. Bunun faydalı yönleri olmakla birlikte, her bölgenin dinî ve sosyal problemleri farklıdır. Yerinde hazırlanan hutbeler, o toplumun ihtiyaçlarına daha doğrudan cevap verebilir. Bu açıdan Osman Hulûsi Hazretleri'nin hutbeleri ayrıca önem taşımaktadır ve bize örnek olmaktadır.

Onun bütün çalışmaları -Dîvân'ı, hutbeleri ve mektupları-, Kur'ân'da Allah'ın emrettiği ve Peygamber Efendimiz'in ümmete bıraktığı iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma görevini yerine getirme çabasının bir yansımasıdır. Bir âlim olarak Osman Hulûsi Efendi Hazretleri bu görevi kalemiyle, sözüyle ve irşadıyla sürdürmüş; kötülüğü ortadan kaldırmaya, onun yerine İslâm'ın evrensel değerlerini yerleştirmeye gayret etmiştir.

Bugün de Dîvân'ı, hutbeleri ve mektupları bu görevi âdetâ devam ettirmekte, onu yaşatmaktadır. Büyüklerin ifadesiyle Allah dostları vefatlarından sonra da "kınından çekilmiş kılıç gibi" hizmet etmeye devam ederler. O da bu yolda hizmetini sürdürmektedir. Darende'de yanan o ışığın bugün bütün dünyayı aydınlattığını söyleyebiliriz.

Cenâb-ı Hak, bu büyük insanlarımızın ışığını hiç söndürmesin, kıyâmet sabahına kadar devam ettirsin. Hepimizin duâsı da budur. Bizler de inşallah onların yolunda olma çabası içerisinde bulunmaya devam edeceğiz.

- Allah razı olsun hocam. Darende'deki vakıf hizmetleriyle ilgili güncel bir değerlendirmenizi almak istiyoruz.

- Ben Darende'ye yaklaşık iki-üç defa gittim. Oranın farklı bir şehir olduğunu gördüm. Gerek Somuncu Baba Hazretleri'nin gerekse Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri'nin bir ilçe olmasına rağmen şehir üzerinde çok büyük etkilerinin bulunduğunu müşâhede ettim. Bu etkiler hem estetik açıdan, yani şehrin güzelliği bakımından, hem mâneviyatının gelişmesi yönünden hem de fizikî yapı açısından açıkça hissedilmektedir.

Orada vakıf hizmetlerinin sadece bir cemaat çalışması olarak değil, halkla bütünleşmiş bir anlayışla yürütüldüğünü gördüm. "Halktan Hakk'a hizmet" düşüncesinin benimsendiği ve

büyük bir adanmışlık hissiyle hareket edildiği dikkatimi çekti. Şehrin fiziksel yapısının önemli ölçüde değiştiğini müşâhede ettim. Mesela, muhteşem bir hastane yapılmış ve Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri'nin adına ithâf edilmiş. Bunun vakfın büyük hizmetlerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Ayrıca orada gördüğüm Hasan Gazi Şehitlik Anıtı de son derece etkileyiciydi; büyük bir hizmet alanı olarak dikkat çekiyordu. Zaviye Mahallesi'ndeki vakıf hizmetlerinden kaldırımlara kadar pek çok ayrıntıda bu hizmet anlayışını hissetmek mümkündür. Darende'de daha önce bir

İlahiyat Fakültesi'nin bulunduğunu, hâlihazırda Hulusi Efendi Hafızlık Kursu bulunduğunu ve gençlerin Kur'ân okuyarak İslâmî eğitim aldıklarını gördüm. Yurt hizmetleri, cami hizmetleri, vakıf faaliyetleri, Kur'ân kursları ve hafızlık çalışmaları düzenli şekilde sürdürülmektedir. Şehir eşrafının da müstesnâ bir ahlâkî güzelliğe sahip olduğu dikkatimizi çekti.

Zaten şehir, fizikî anlamda yeşillik ve tabiat bakımından da son derece güzel bir yerdir. Bütün bu hizmetlerde vakfın büyük etkisinin bulunduğunu gördüm. Orada yaşayan fakir ve ihtiyaç sahiplerinin de bu hayır hizmetlerinden

istifâde ettiğine şahit oldum. Bu da vakfın ne kadar kapsamlı bir hizmet yürüttüğünü göstermektedir.

Demek ki büyük Allah dostlarının merkez olduğu yerler zamanla birer merkez şehre dönüşüyor; o şehre rûh veriyorlar. Şehrin mâneviyatının güçlenmesine, ahlâkî açıdan olgunlaşmasına ve eğitilmesine hizmet ediyorlar. Aynı zamanda şehrin kimliğini de inşâ ediyorlar. Bu anlamda Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri'ni hem bir gönül mimarı hem de şehrin maddî mimarı olarak görmek mümkündür. Âdetâ fizik ile metafiziği birleştiren bir projeyi bu küçük şehirde gerçekleştirdiğine tanık olduk.

- 2022 yılından sonra gelişen teknoloji, dijital dünya ve elektronik sistemlerden biz de nasibimizi alarak dergiyi e-dergi olarak yayımlamayı planladık. Zaten pandemi döneminde hakemli dergiler dâhil akademi dünyasının büyük kısmı e-dergiye geçti. Bunun bazı avantaj ve dezavantajları olabilir. Gelişen teknoloji karşısında Somuncu Baba Dergisi'nin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Cemil Meriç, "Dergiler hür tefekkürün kaleleridir." der. Kale ve hisarlar, Müslüman varlığının korunması için tarihte önemli bir koruyucu rol üstlenmiştir. Bu bir benzetmedir. Bu mânâda dergiler; İslâm ahlâkına, tefekkürüne ve âdâbına göre insanımızı yetiştiren, onu mânevî anlamda besleyen birer kale ve hisar hükmündedir. Ahlâkî anlamda koruyucu bir rol üstlenirler.

Somuncu Baba Dergisi de bu dergilerden biridir. Dergiye baktığımızda akıl ile vahyi, gönül ile düşüncüyü sentezleyen bir özellik taşıdığını görüyoruz. Çıktığı günden beri ilkeli bir dergidir. Estetik kaygıyla hazırlanmış; kapağında iç tasarımına, yayımlanan görsellerden genel sanat anlayışına kadar bu özelliğini korumuştur. Sanata ve estetiğe her zaman önem vermiştir.

Ben Somuncu Baba Dergisi'ni bir mektep olarak görüyorum. Bu mektebin öğrencileri, yani dergiye abone olan ve onu okuyan kişiler; itikattan ibâdete, ahlâktan tarihe, sanattan edebiyata ve hatta mutfak kültürüne kadar pek çok alanda beslenmektedir. Ayrıca dergi tek başına değil; çocuk ve aile dergileriyle birlikte ailenin bütün fertlerine hitap eden bir külliye mâhiyetindedir. Bu yönüyle çok büyük hizmetler îfâ etmektedir.

Bu dergide pek çok hocamızı ve yazarımızı tanıdık. Böyle bir dergi faaliyetinin ortaya konulması sâlih bir ameldir. Bu dergide çalışmak, yazmak ve üretmek; geleceğe ve nesillere bir not düşmek anlamına gelir. İnşallah bu hizmet sadaka-i cariye olarak devam edecektir.

Somuncu Baba Dergisi, temelde bir tasavvuf dergisidir. İnsanların sadece zihnine değil, gönlüne de hitap eder. Elbette akli da besler. Hem gönlün hem aklın taleplerine birlikte cevap veren bir dergidir. İnşallah bu dergi uzun yıllar varlığını sürdürür.

Ben dergilerin dijital ortamda yayımlanmasını destekliyorum; ancak basılı olarak elde tutulmasının da gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü kalıcılık bir ölçüde buna bağlıdır. Dijital ortamlar bugün vardır, yarın olmayabilir. Oysa dergilerin ciltlenerek tarihe not düşmesi ayrı bir güzelliştir. Bu sebeple Somuncu Baba Dergisi dijital ortamda yayımlansa bile belirli sayıda basılarak arşivlenmeli, kütüphanelere gönderilmeli ve gelecek nesillerin istifadesine sunulmalıdır.

- Hocam Allah razı olsun, bize zaman ayırdınız. İnşallah bir vesileyle Darendeye gelirsiniz, orada da görüşürüz.

- İnşallah. Uzun zaman oldu; külliye'nin yeni bölümünü henüz görme imkânımız olmadı. Selâmlarımla.

Şanlı Destan Çanakkale

Yedi düvel kapımıza dayandı,
Çanakkale top sesiyle uyandı,
Cenk meydanı al kanlara boyandı,
Yurdumun bağrında koptu bir tufan,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Sırtlanlar yürüdü Gelibolu'ya,
Haberler salındı Anadolu'ya,
Koca Seyit 'zafer' sürdürü namluya,
Düşman zırhlısını kapladı duman
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Kimi henüz on beşini görmüştü,
Anaları koç kınası sürmüştü,
Nevcivanlar şehadete ermişti,
Yaşlısı genciyle bir oldu vatan,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Mehmet'in mevzide sur olduğu gün,
İnanmış yüreğin kor olduğu gün,
Boğaz'ın küffara dar olduğu gün,
Büyük Türk milleti vermedi aman,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Mermi bitti, süngülerle saldırdık,
Küllenen öfkeyi şaha kaldırdık,
Gök kubbeyi tekbirlerle doldurduk,
Yiğitlik ne imiş, anladı cihan,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Bir taşla devirdi kuşlar filleri,
Dağ gibi düşmanı yendi Türk eri,
Kahramanlar asrın ebabilleri,
"İnanan üstündür." ilâhi ferman
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Can veren erleri sanmayın adsız,
Göklerde hilaldir, bayrakta yıldız.
Vatan sînesinde asil muhafız,
"Şehitler diridir!" buyurdu Yezdan,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Malazgirt'ten tekrar girildi bugün,
Ecdadın ervahı görüldü bugün,
Bir tarih yeniden dirildi bugün,
Nesilden nesile anlatsın ozan,
İmanla yazıldı bu şanlı destan.

Ahmet Sami BENLİ

Nâbî'nin “Unudulmuş” Redifli Gazeli

“Nâbî, ‘unudulmuş’ gazeliyle devrinin toplumsal röntgenini çekerken; liyakatin yerini rüşvete, değerli ‘azizlerin’ yerini ise sığ ve vasıfsız ‘küçüklere’ bıraktığı bir yozlaşma çağını en keskin ifadelerle teşhir eder.”

Nâbî'nin "unutulmuş" redifli gazeli onun kendi zamanından ve zamanının insanlarından şikâyetini baştan sona renkli ifadelerle dile getiren önemli bir şiirdir. Bu gazel kendi zamanının röntgenini çekerken günümüze de ışık tutmaktadır. Bu gazelin penceresinden, şairin devrinden ve devrinin insanlarından şikâyetlerini tesbit etmeye çalışacağız. Şair yaşadığı devirden hoşnut değildir. Bu devrin en belirgin özelliği "undulmuş" redifinde saklıdır. Her şeyden önce kıymetli insanlar, azizler unutulmuş; toplum, değerli insanlara kıymet verme özelliğini yitirmiştir; toplumda bir ters yüz olma durumu söz konusudur. Bu durum şairin yaşadığı dönemle ilgilidir. Nâbî, devletin bütün kurumlarıyla sıkıntı içinde bulunduğunu tesbit eder: Rüşvet tedavisi güç bir hastalık gibi toplumu sarmış, valilik, kadılık, paşalık gibi görevler rüşvetle alınır verilir olmuştur. Zulüm sıradan bir duruma gelmiştir. Liyâkat unutulmuş torpili ve parası olan dilediği makama gelme imkânına kavuşmuştur. Nâbî, bu durumu, "Büyükler unutulmuş, yerlerini küçükler (sıradan insanlar) almış." diyerek anlatır:

*Bir devrde geldük ki azîzân unutulmuş
Tutmuş yirini hurd ü büzürgân unutulmuş*

(Bir devirde geldik ki azizler unutulmuş, onların küçükler yerini tutmuş; büyükler unutulmuş.)

Nâbî yaşadığı çağa eleştirel gözle bakan bir yüksek rütbeli Osmanlı memurudur. Mensup olduğu devletin içine düştüğü yozlaşmadan oldukça rahatsızdır. Bulunduğu yüksek makamlar, ilişkide bulunduğu devlet yöneticilerinin ve halkın bu yozlaşmadan ne kadar etkilendiğinin farkında olmak onu huzursuz etmektedir. Yaşanılanların, problemlerin sebepleri üzerinde derin tahliller ve analizler yapan Nâbî, tesbit ve tenkitlerini şiir diliyle yapmayı tercih etmiştir. Bu durum, aynı zamanda mizacına uygun düşen hikemî şiirin de bir özelliğidir. Şair, küçüklerle büyüklerin yer değiştirmesinden derin bir ıstırap duymaktadır.

Azîzân kelimesi muhterem, saygı duyulan insan anlamına geldiği gibi tasavvufta, "velî, er-

"Merhamet çeşmesinin kuruduğu ve vefanın sadece bir isim olarak kaldığı bu düzende Nâbî; insanın nefis hapisanesinden kurtulup ilâhî fermana dönmesi gerektiğini haykıran hikmetli bir ses olur."

miş" demektir. Nâbî, bu kelimeyi bütün anlamlarını çağrıştıracak biçimde kullanıyor. Azîzân kelimesini ikinci mısradaki "büzürgân" diyerek açıklamak ihtiyacını duymuştur. Büyük, muhterem, saygı duyulanlar unutulmuş, onların yerlerini küçük, değersiz liyakatsiz insanlar almıştır.

Nâbî'nin bazı beyitlerinde azîzân karşılığı diyebileceğimiz "ehl-i himmet" terkiibini kullandığını görüyoruz. Azîz, tasavvuf dilinde ermiş demektir. Ermişler insanların mânevî dertlerine çare oldukları gibi maddî sıkıntılarında da yardımcı olma gayretinde olan seçkin insanlardır. Acının kederin bunalttığı zamanlarda insanın yardımına koşarlar. Nâbî, döneminde insanların sorunlarını çözmeye gayret eden, âdetâ bir kale gibi koruma vazifesi gören himmet ehlinin azaldığını bundan dolayı insanların nereye, kime sığınacaklarını bilemediklerini şu beyitle gözler önüne serer:

*Ceyş-i gamdan kanda itsün ilticâ ehl-i niyâz
Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış*

(Gam ordusundan istek sahipleri, ihtiyaç sahipleri nereye sığınsın? Ey Nâbî himmet kalesinde burç ve beden kalmamış.)

Himmet ehli ortadan çekilince onların yerini bencil, çıkarından başka şey düşünmeyen insanlar almıştır. Bu dönemde, müracaat mevkiinde bulunan kişiler kendilerinden bir şeyler isteyen ihtiyaç sahiplerine sadece çatık kaş ve asık suratla bakmakla yetiniyor, kimsenin derdine derman olmuyorlar. İnsanın kadrini bilmeyen, kendi çıkarlarında fânî olmuş bu tiplerin buldukları

sofralarda nimetin de nimet yerinin de, daha doğrusu dünyanın de lezzeti elbette kalmayacaktır.

Ehl-i himemün câyını hod-kâmlar almış

Nimetkede-i himmetün lezzeti gitmiş

(Himmet sahiplerinin yerini benciller almış, himmet nimetliğinin lezzeti gitmiş.)

Nâbî, başka gazellerinde de bu durumdan memnun olmadığını dile getirmiş, iş başındaki-lerin liyâkate değer vermemeleri ve değerli insanların kıymetini bilmemelerinden dolayı eleş-

tirir. Gözlem ve tecrübelerine dayanarak şair, üstlendiği görevi hakkıyla yapan, işi kişiliğinin aynası olan insanların lâyük oldukları ilgi ve saygıyı görmediklerini tesbit eder. Kâbiliyet çarşısında gerçekten değerli insanların değerini tartabilecek terazi yoktur. Nâbî'nin acı serzenişleri şairâne ifadeler değil, gerçeğin vezne çekilmiş, damıtılmış hâlidir. Devletin ilerlemesi ancak liyâkatle mümkündür; kayırma, rüşvet ve türlü desteklerle yeteneksizlerin görevlere gelmesi çöküşün en başta gelen amilleridir:

Kadrin anlar yok bilür yok merdüm-i sencîdenün

Çâr-sû-yı kâbiliyyetde terâzû kalmamış

(Değerli insanın kadrini anlayacak, bilecek kimse yok; kâbiliyet çarşısında terazi kalmamış.)

Meclislerden hünerli, liyâkatli insanlar çekilmiş onların yerlerini mangır kuşu gibi değersiz, sıradan, hiçbir özelliği olmayan insanlar almıştır. Mangır kuşu, bir yüzünde yazı, diğer yüzünde kuş figürü bulunan değeri düşük madeni para.

Nâbî, döneminde hünerin bir değer ifade etmediğini insanlık çarşısında geçerli olan hünerin; arkadaşlık, dostluk bahçelerine ayrılık, nifak çamurları sıçratmak, temiz, dürüst insanları türlü iftiralarla gözden düşürmek olduğunu belirtmiştir:

Hüner Nâbiyâ ebnâ-yı asrın itikâdında

Riyâz-ı ülfete çirk-âbe-efşân-ı nifâk olmak

(Ey Nâbî, asrın çocuklarının inancında hüner, dostluk bahçelerine fitne çamurları sıçratmaktadır.)

Gitmiş nemeki mâide-i hân-ı vefânun

Âlemde hukûk-ı nemek ü nân unutulmuş

(Dünyada vefa sofrasının tuzu gitmiş, tuz ve ekme hakları unutulmuş.)

Liyâkat göz ardı edilince düzenin şiraze-
si koptuğundan perişanlık her yere dal budak
salmış. Meclislere boşboğazlar doluşup sohbe-
tin tadı tuzu kaçmış, vefa sadece bir semt adı
olarak hafızalarda kalmıştır. Tuz ekmek hakkına
riâyet unutulmuştur. Vefayı bir sofraya benzet-
mek ilginç...

İnsanoğlunun hamurunda vefa mayası kal-
mayınca dünya sayfasında gönül hoşluğu da si-
linip gitmiştir:

*Nakş-ı safâ sahîfe-i âlemde kalmamış
Bû-yı vefâ hamîre-i âdemde kalmamış*

(Dünya sayfasında gönül şenliği, zevki, yazısı
kalmamış, insanın mayasında vefa kokusu kal-
mamış.)

Nâbî'nin vurgulayarak üzerinde durduğu bir
konu kerem, yani asâlet, soyluluk ve bu hasletle-
rin gereği olan cömertliktir. Bir toplumu ayakta
tutan dinamiklerin başında elinde imkân olanla-
rın ihtiyaç sahiplerine gösterdikleri cömertlik, el
açıklığıdır. Hasislik cemiyette yayılmış, cömert-
liğin adı okunmuyorsa kargaşa, kin ve bozgun-
culuk yakın demektir. Kerem, cömertlik toplum-
lar için âb-ı hayat (bengisu) kadar mühimdir.
Nâbî'ye göre kerem eli, ismet eteği yerlere düş-
müş, bu âb-ı hayat (bengisu) çeşmesinin üstünü
çerçöp, süprüntüler kaplamıştır:

*Nâ-pâk yatur dest-i kerem dâmen-i ismet
Has-pûş kalup çeşme-i hayvân unutulmuş*

(Kerem eli, ismet, iffet eteği kirlenmiş yatar,
bengisu çeşmesi ise çer çöple örtülerek unutul-
muş.)

Şair düşüncesini pekiştirmek için şu beyti te-
rennüm eder:

*Gül-sitân-ı dehre geldük reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-ı dil-cû kalma-
mış*

(Dünya gül bahçesine geldik, baktık ki renk
yok, koku kalmamış. Kerem, cömertlik gölgesi
salan gönül çekici bir ağaç kalmamış.)

Dünya bir gül bahçesi gibi görünse de koku
ve rengini yitirmiştir. Bu bahçede insanları cezb
edecek, kendine çekecek, gölgesine sığınlabi-
lecek bir kerem gölgesi kalmamıştır. Bu asır-
da kimsenin anlamını çözemediği "lütuf", "ata",
"iyilik" ve "ihvan" kelimeleri mânâsız bir şekil-
de ağızlarda dolaşmaktadır. Aşağılık yaradılışı
insanlardan iyilik ummak, yüzü dökmeekten
başka bir işe yaramaz ve aslında doğru da değıl-
dir. Cimrilik toplumda o denli yayılmıştır ki eğer
altında, arkasında şöhret beklentisi yoksa kimse
cömertlik yapmaz:

*İtmez zuhûr asrda bir kimseden kerem
Zımnında kasd-i dâiye-i şöhret olmasa*

(Bu asırda altında şöhret isteğı olmasa hiç
kimseden bir kerem (cömertlik) görünmez.)

Şair gönlüne, yarasını boş yere kimseye gös-
termemesini, zira zamanın hokkasında merhem
yoktur. Merhem yerine gönül incitici sözler duy-
ma ihtimal dışı değıldir:

*Arz eyleme bîhûde yire zahmunı ey dil
Yok hokka-ı eyyâmda merhem ne virürler*

(Ey gönül, boş yere yararı gösterme, zama-
nın hokkasında merhem yok, ne verecekler!)

İhvan, bağıslama, iyilik yerini cimriliğe bırak-
mış, cömertliğin tahtını pintilik ele geçirmiştir:

*Kabz eylemiş imsâk makâmını atânun
Hisset yirin almış keremün şöhreti gitmiş*

(Bağısın yerini pintilik, cimrilik tutmuş, ele
geçirmiş; hasislik yerini almış, cömertliğin şö-
reti gitmiş.)

Dipnot

* Prof. Dr. Mahmut KAPLAN, İstanbul Beykent Üniversitesi

Şevkinle Döner Dünya

“Abdülahad Nûrî, Peygamber Efendimiz’i kâinatın varlık sebebi ve asıl nur kaynağı olarak görürken; O’nun cemâlîni dünyayı aydınlatan, ay ve güneşe dahi ışık veren ilâhî bir tecellî olarak tasvir eder.”

*Ey beni aşk ateşinde yandıran
Aşk senin âşık senin ma'sûk senin
Hem seven hem sevilen hem sevdiren
Aşk senin âşık senin ma'sûk senin*

Mısralarıyla sevginin, aşkın kaynağı olarak Allah'ı gösteren şâir, Peygamber Efendimiz'e karşı büyük bir muhabbet beslemektedir. Çeşitli yönleriyle Hz. Muhammed (s.a.v.)'e olan sevgi ve hayranlığını belirtirken Onun doğduğu aya karşı da muhabbet beslemektedir.

Abdülahad Nûrî, Peygamber Efendimiz'in yüzündeki ışık örtüsü kalkacak olsa dünyaya ışık veren güneşin söneceğini, insanlığın karanlıklarda kalacağını söylerken; Peygamber Efendimiz'in hem yüzünün fizikî güzelliğine hem de O'nun mânen insanları aydınlattığına işaret etmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), parlaklığıyla gök kubbenin üstünde, dünyayı aydınlatan bir güneş gibidir; ay, daima Onun yüzünün parlaklığından ışık almaktadır.

Kâinatta canlı cansız her ne varsa Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nuruyla anlam bulmuş, bir güzelliğe sahip olmuştur. Allah tarafından indirilen dört kitapta da O'nun güzel vasıflarının zikri mevcuttur. Kâinat, O'nun yüzü suyuna yaratılmıştır.

"Doğrusunu Allah bilir ki, Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yüzünde tecellî etmiştir." diyen şair, tasavvuf inancındaki, Allah'ın bazı özelliklerinin yarattıklarında tecellî ettiği düşüncesini dile getiriyor.

Hakk'ın feyizleri, aşk sırrıyla nihan olunca dünya bu güzelliğin şevkiyle coşup dönmeye başladı, ifadesinde hüsn-i tâlil (güzel sebep bulma) sanatı vardır.

*Yâ Habîballah kaçan kalkar cemâlinde nikâb
Mahvolur nûr-ı ziyâ salmaz cihâna âfitâb
Sanki fânûs-ı hayâlidir hiyâm-i âsumân
Dâima şem'-i cemâlin ile döner mâhitâb
Âlem ü âdem müzeyyen nûr-ı zâtınla senin
Zikr-i evsâf-ı cemîlin ile memlû dört kitâb
Ol tecellî eyleyen vechinde ey mir'ât-i Hak
Sûret-i Rahmandürür vallahü a'lem bi's-savâb
Sırr-ı aşkı feyz edelden Nûriyâ feyyâz-ı Hak
Cûşa geldi şevk-i hüsnün ile döner âsiyâb*

Abdülahad Nûrî

Şairin diğer bir na'tı:

Na't

*Sende doğmuştur Muhammed Mustafâ
Merhaba ey mâh-ı mevlid merhabâ
Sende olmuştur bu âlem pür-safâ
Merhaba ey mâh-ı mevlid merhabâ
Sende geldi ol şefâat menba'ı
Sende zâhirdir o nûrun matla'ı
Sensin Eltâf-ı Hudâ'nın mecma'ı
Merhaba ey mâh-ı mevlid merhabâ
Azmış iken cehl ile halk-ı cihân
Dolmuş iken küfr ile kevn ü mekân
Nûr-ı îmân sende olmuştur ayân
Merhaba ey mâh-ı mevlid merhabâ
Ol habîbi kim Hudâ'sın medh ede
Onu vassâf olmaya Nûrî n'ide
Kim bilir kadrin onun bu dünyede
Merhaba ey mâh-ı mevlid merhabâ*

Bayram Edelim

“Bayram; Kaşgarlı Mahmud’un asırlar öncesinden gelen tanımıyla, toplumun bir araya gelerek neşeyle bezendiği, gönülleri ferahlatan ve sevincin paylaştığı kutsal bir ‘ışık ve çiçek’ vaktidir.”

Bu yıl da Ramazan'a eriştik, Hamd olsun oruçlarımızı tutarak tamamladık ve onun bayramına erdik. Bayramlar bizim günlük hayatımıza, dilimize, kültürümüze ve edebiyatımıza kavram olarak girmiştir ve önemli yer tutmaktadır.

Kaşgarlı Mahmud (öl. 1090 veya 1105), *Dîvânu Lugâti't-Türk'te*, "bayram" kelimesini I. ve III. ciltlerde iki kere açıklar. I. cilt s. 484. sayfadaki açıklaması şu şekildedir:

Bedhrem: Bayram, halk arasında gülme ve eğlenme. Bir yer ışıklarla ve çiçeklerle bezendiği zaman "bedhrem yer" denir ki, "gönül açan yer" demektir. Bu kelimenin aslının ne olduğunu bilmiyorum; çünkü bu kelimeyi Farslardan dahi işittim. Bununla beraber Oğuzlar bayram gününe "beyrem" derler. Bu sevinç ve eğlence günüdür. Oğuzlar zel harfini y'ye çevirmişlerdir, buna göre bu kelime ayrıca bir lügat olabilir."¹

Kelime III. ciltte "beyrem" olarak açıklanmaktadır:

Beyrem: Oğuzca. Bunun, "sevinç ve eğlence günü" demek olan "bedhrem" kelimesinden bozulmuş olduğunu sanıyorum. Çünkü İslamlıktan evvel bayram bilmezlerdi ki adı olsun. Eğer olsaydı, bunu bütün Türkler bilirdi. Bunu ancak dillerinde zel harfini y yapanlar biliyor.²

Sözlük olan IV. ciltte kelime "beyrem" olarak şöyle açıklanır: "Bayram, sevinç ve eğlence günü (Oğuzca)" (C. IV, s. 86, 3. Baskı, Ankara 1991)

Bayram, kelime olarak dilimizde bugün de aynı mânâlarda kullanılmakta; özellikle kültür tarihimizdeki şeklini aynen koruyarak, "neşe ve sevinç, eğlence" mânâsında birçok deyim ve atasözünde yer almaktadır.

Bir kişinin bir beklentisinin arzu ettiği gibi sonuçlanması veya hâdiselerin umduğundan daha iyi gelişmesi karşısında aşırı derecede

"Bâkî'den Mehmed Âkiş'e uzanan edebî geleneğe bayram; çocukların mâsum çehrelerinde ümidin parladığı, cihanın bambaşka bir neşeyle güldüğü ve manevi huzurun her yüzü aydınlattığı müstesna bir zaman dilimidir."

sevinmesi üzerine "bayram etmek" veya "düğün bayram etmek" deyimleri kullanılır. Birden fazla kişi söz konusu ise, "Bayram ediyorlar." veya "Düğün bayram ediyorlar." denir. Böyle kimselerin bulunduğu yere "bayram yeri gibi" nitelemesi yapılır.

İnsanların beklenmedik ve alışılmadık şekilde neşe ve sevinç içinde olmaları, bunu gösteren işler yapmaları durumu, "Bayram değil seyran değil." veya "Düğün değil bayram değil." deyimleri ile ifade edilir.

Etrafında olup bitenden habersiz bir şekilde neşe ve sevinç içinde olanlar ise, "Bayramda seyranda."; yine etrafında olup bitenlere aldırmadan, uygun olmayan yer ve zamanda neşe ve sevinç hali içinde olanlar için, "Deliye her gün bayram" deyimleri uygun düşer.

Herkesin üzüldüğü bir olaya çıkarı için sevinenin durumu, "At ölür itlere bayram olur." atasözü ile açıklanır.

Bu mânâlarda bayram, klasik edebiyatımızda da kullanılmıştır. Şeyh Gâlib,

Hâsılı Gâlib-i dîvâneye her gün bayram

(Kısacası bu dîvâne/zavallı Gâlib için her gün bayram) şeklindeki mısraında, bayram kelimesi "neşe ve sevinç" mânâsında kullanılmıştır.

"Neşe ve sevinç günü/zamanı" mânâsında kullanılan "bayram" kelimesi, günümüz Türkçesinde daha çok "dinî veya millî bakımdan

özel bir önemi olan ve ilgili olduğu bütün toplumca kutlanan gün veya günler”i ifade etmek üzere kullanılır.

Şairlere göre, âşık için asıl bayram, “yârin cemâlini görmek, vuslata ermektir.” Tabii Allah’ı kendine “yâr” edinmiş olan âşıkın asıl bayramı Cemâlullah’ı müşâhede, vuslat-ı ilâhî ilemdir. Şair Bâkî, “vuslat bayramı”nı şöyle dile getirir:

Dirîğ eyler mi Bâkî cânı kurbân olduğum senden

Fedâ yolunda varı tek hemân îd-i visâl olsun

(Kurban olduğum! Bâkî, cânını senden esirger mi? Yeter ki hemen kavuşma bayramı olsun; bütün varı yoğu senin yolunda fedâ.)

Yine Bâkî, başka bir beyitinde “dost”un elini öpmeyi bir bayram hediyesi kabul ediyor:

Âşıkâ ihsân ise maksûd elinde dostun

Dest-bûsundur muhassal Bâkî’ye ihsân-ı îd

(Dostum! Maksadın âşıkâ iyilik yapmak ise, o senin elinde; dostun elini öpmek Bâkî için elde edilecek bir bayram hediyesidir.)

Şair Bâkî, başka bir beyitinde de, sıkıntılardan uzak bir hayata kavuşarak bayram etmeyi umar:

Bir mübârek îd olur mu kim bu hayyât-ı felek

Eğnime hil’at diyü mihnet libâsın biçmeye

(Bu felek terzisinin, sırtıma kaftan diye mihnet elbisesini biçmediği bir kutlu bayram olur mu ki?)

Tasavvufta bayram, “müridin mürşide kavuşması”, “âşıkın ma’şûka vuslatı” mânâlarında kullanılır. “Neşe ve sevinç zamanı/ günü” mânâsına da kullanılan “bayram” kelimesi günümüz Türkçesinde daha çok “dinî veya millî bakımdan özel önemi olan ve ilgili olduğu bütün toplumca kutlanan gün veya günler”i ifade etmek için kullanılır.

Ortak değerleri ayakta tutan, birlik ve beraberliği geliştiren, toplumun fertlerini birbirine daha da kaynaştıran, dargın ve kırılgan olanların barışmasına vesile olan ve iftihâr edilecek millî değerlerin anılmasını sağlayan bu gibi günlere, bütün toplumlarca özel önem verilir. Toplumun tamamı tarafından neşe ve sevinç içinde kutlanır. Her toplumun kendine mahsus bayramları vardır. Bu bayram günleri, toplumun en küçük birimi olan ailenin bütün fertlerinden başlamak üzere, bütün toplum tarafından neşe ve sevinç içinde, çeşitli eğlence ve oyunlarla kutlanır, yerine göre çeşitli törenler düzenlenir.

Belli başlı toplumlarda kutlanan bu tür bayramlar genellikle dinî niteliklidir ve dinî bir temele dayanır. Bazı millî günler için de “bayram” ismi kullanılmakta ise de, onlar hangisi olduğu bayram kelimesinin yanına getirilerek belirtilir; Cumhuriyet Bayramı gibi. Ülkemizde ve bütün İslâm âleminde, “bayram” denilince, daha çok iki dinî bayram akla gelir: Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı.

Bu iki dinî bayram dilimize bazı tabirler kazandırmıştır:

Bayram arefesi: Bayramın başladığı günden bir önceki gün.

Bayram günü: Bayramın olduğu gün veya günler.

Bayram ayı: Ay yılına göre Ramazan’dan sonra gelen kamerî ay; Şevvâl ayı.

Bayram üstü: Bayramın hemen öncesindeki günler.

Bayram ertesi: Bayram bittikten sonra gelen gün veya günler.

Bayram hediyesi: Bayramlarda büyüklerin küçüklere, aile fertlerinin ve yakın akrabaların birbirlerine verdikleri hediye.

Bayram şekeri: Dinî bayramlarda, özellikle de Ramazan Bayram'ında misafirlere ikram edilen veya bayram ziyaretine giderken götürülen şeker.

Bayram bahşişi: Dinî bayramlarda bekçi, çöpçü, postacı v.b. görevlilere verilen bahşiş.

Bayramlık: Bayrama has, bayram için özel olarak alınan veya hazırlanan giyim eşyası; bayramda verilen para veya eşya.

Bayram koçu: Kurban bayramında, nişanlı erkeğin nişanlısının evine götürdüğü hediye kurbanlık.

Bayram topu: (Eskiden) Ramazan ve Kurban Bayramlarında, Arefe dünü ikindi vaktinden bayramın son günü ikindi vaktine kadar namaz vakitlerinde atılan top.

Bayram tebriki: Aile fertlerinden küçüklerin büyüklerin elini öperek, büyüklerin küçüklere sevgi göstererek, yakında bulunan akraba ve dostların birbirlerini ziyaret etmeleri, uzakta olanların yazılı kart göndermeleri

Bayram ziyareti: Akraba ve dostların, bayramlarını tebrik etmek üzere birbirlerini ziyaret etmeleri.

Bayramlaşmak: Akraba, dost ve konu komşunun birbirlerinin bayramlarını tebrik etmesi.

Bayram yeri: (Eskiden) bayram günlerinde, özellikle çocukların eğlenmesi için hazırlanmış, çeşitli eğlence ve oyun âletlerinin ve satıcıların bulunduğu yer. Birçok şehrimizde, eskiden bu eğlencelerin yapıldığı yerler "Bayram Yeri" semt adı olarak varlığını sürdürmektedir.

Bayram havası: Bayram günlerinde imiş gibi sevinçli ve neşeli bir ortam.

İki bayram arası: Ramazan ve Kurban bayramlarının arasındaki zaman.

Ramazan ve Kurban Bayramları, edebiyatımızın konuları arasında da yerini almıştır. Klasik edebiyatımızda bayram, genellikle Arapça "îd" kelimesi ile ifade edilir. Dîvân şiirinde sevgili ile âşık arasındaki münâsebetlerde âşıktan yana gelişen iyi durumlarda bayram hâli söz konusudur. Âşık için en büyük bayram, sevgilinin cemâlini görmek ve vuslata ermektir. Tabii burada sevgiliden kâsdın Cenâb-ı Allah olduğunu unutmamak gerekir.

Bayramlar, genellikle "neşe, sevinç ve mutluluk veren gün" olarak ele alınır. Bayramda yeni elbiseler giyilmesi, fakir ve zengin herkesin bu geleneğe uyması şiirlerde dile getirilir. Bayramda herkesi neşe ve sevincin kapladığı işlenir.

Îd-i kurbân erdi halkı yine şâdân eyledi

Hayâlî Bey

(Kurban bayramı geldi, yine insanları neşelendirdi.)

Rûz-ı îd yine zevk u neşât eyyamıdır

Sâl-i îd-i ekberin yevm-i sūrûr eyyamıdır

Aşkî

(Yine bayram günü oldu, bu günler zevk ve neşe günleridir. En büyük bayram yılının sevinç ve mutluluk günleridir.)

Kıldı âfâkı münevver tal'at-i rahşân-ı îd

Halka dîbâlar giyürdi mâh-ı nûr-efşân-ı îd

Bâkî

(Bayramın parlak yüzü ufukları aydınlattı. Bayramın nur saçan hilali insanlara ipekliler giydirdi.)

Mehmed Akif Ersoy da "Bayram" şiirinde, bayram dolayısıyla görülen neşe ve sevinç ortamını çok güzel tasvir eder:

Âfâk bütün hande, cihân başka cihandır;

Bayram ne kadar hoş ne şetâretli zamândır.

(Bayram ne kadar hoş, ne sevinçli, şenlikli bir zamandır; bütün her taraf gülüyor, bugün sanki cihan başka bir cihandır.)

Bayramda güler çehre-i ma'sûm-sabâvet;

Ümmîd çocuk sûret-i sâfında iyândır.

(Çocukluğun o mâsum çehresi bayramda güler; ümit çocuğun saf suretinde açıkça görülür.)

Her cebhede bir nûr-ı mücerred lemeânda;

Her dîdede bir rûh demâdem cevelândır.

(Her tarafta saf bir nûr parlamaktadır; bir rûh devamlı dolaşmaktadır, hareket hâlinindedir.)

Ramazan Bayramının Şevval ayı hilâlinin görülmesiyle başlaması sebebiyle, "bayram hilâli" ve bayram yerlerinde yapılan bayram eğlenceleri ile bayramlardaki ikramlar da klasik edebiyatımızın konuları arasında yer alır. Ayrıca bayram vesilesiyle, "îdiyye" denilen kasideler yazılmıştır.

Allah sağlıklı ve huzurla bayram etmeyi ve çok daha güzel bayramlara erişmeyi nasibetsin.

Tabî bu duâyı ettikten sonra, hemen Gazze ve Doğu Türkistan gibi dünyanın değişik yerlerinde Müslümanların maruz kaldığı zulüm ve işkenceler aklımıza geliyor. Allah onları da hürriyetlerine kavuştursun; zulüm ve işkencenin olmadığı "neşe ve sevinç" ile kutlayacağımız bayramlara eriştirsin.

Dipnot

* Prof. Dr. Ali YILMAZ

1. C. I, s. 484, 3. Baskı, Ankara 1992
2. C. III, s. 176, 3. Baskı, Ankara 1992

Kur'ân'ım Ben

Yüce Rabb'in kelamı,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.
Gül Rasul'ün selamı,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Cümle derde devayım,
Gönüllere şifayım,
Habib-i Mustafa'yım,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Yoktur benim kardeşim,
Bulunmaz asla eşim,
Sönmeyen bir güneşim,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Has bahçenin gülüyüm,
İlim irfan yoluyum;
Şükür, Allah kuluyum,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Çağlar üstü sesim var,
Sönmeyen nefesim var;
Yaşarım haşre kadar,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Kâinatın yüz akı,
Mü'minin zafer tâkî,
Peygamberin ahlakı,
Kur'ân'ım ben, Kur'ân'ım.

Yusuf DURSUN

Kur'ân Güneşinin Doğduğu Gece

Kul huzura varsa yüz kusur ile
Mevlâ'mız karşılar bin huzur ile
Arz u semâ şereflenir nur ile
İlahi rahmetin yağdığı gece,
Kur'ân güneşinin doğduğu gece.

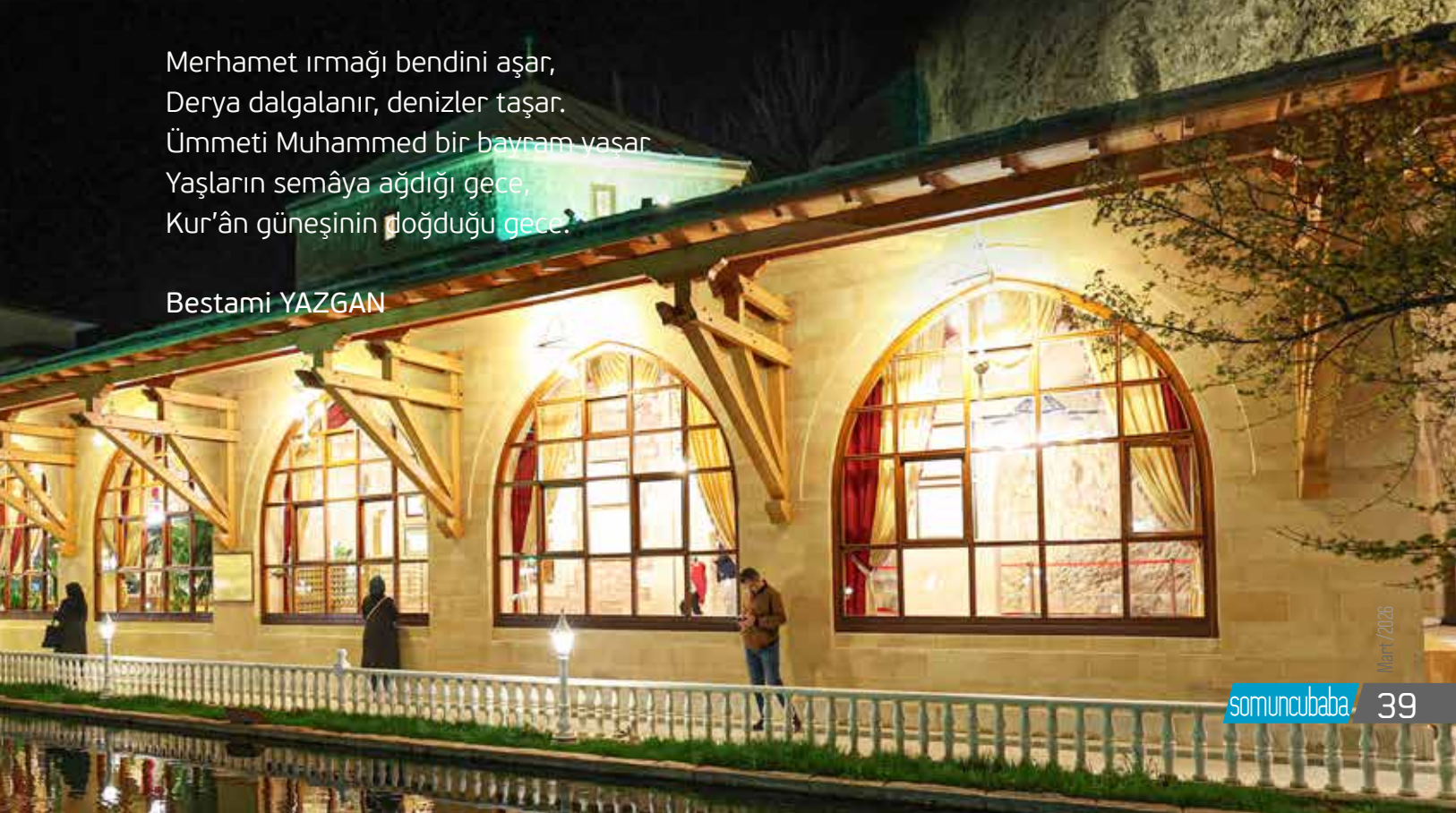
Cehalet bir daha zelil olmuştur,
İnsanlık kemâle nâil olmuştur,
Hak gelince bâtil zâil olmuştur,
İslam'ın zulmeti boğduğu gece,
Kur'ân güneşinin doğduğu gece.

Merhamet sahibi Rabb'imiz diler,
Melekler cihana mağfiret eler.
Amel defterinden günahı siler,
Bin ayın bir vakte sığdığı gece,
Kur'ân güneşinin doğduğu gece.

Secdeden kalkılmaz felaha kadar,
Duâlar ulaşır Allah'a kadar.
Mümin gönüllerin sabaha kadar
Affı, mağfireti sağdığı gece,
Kur'ân güneşinin doğduğu gece.

Merhamet ırmağı bendini aşar,
Derya dalgaları, denizler taşar.
Ümmeti Muhammed bir bayram yaşar
Yaşların semâya ağdığı gece,
Kur'ân güneşinin doğduğu gece.

Bestami YAZGAN

Tarihten Bugüne Dolmabahçe Sarayı

“Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı'nın geleneksel saray planlamasını Batı'nın modern tezşinatıyla harmanlayan ve imparatorluğun modernleşme vizyonunu Boğaz'ın kıyasına taşıyan en görkemli mimari anıttır.”

Altı asrı aşkın bir süre içerisinde dünyaya adâlet dağıtan, vicdan ve merhamet çerçevesinde hareket eden Osmanlı Devleti önce Bursa'dan, daha sonra da Edirne ve İstanbul'dan idare edilmiştir. Bu süreçte yönetim merkezlerinin belli başlı saraylar olduğunu görüyoruz. İstanbul özelinde başta Topkapı Sarayı olmak üzere Yıldız Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı bu mekânlardan birkaçıdır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yapılan ve modern mimarî esintilerini yansıtan bir görünüme sahip olan saray Dolmabahçe Sarayı'dır. Bu saray Devlet-i Aliyye'nin İstanbul'daki üçüncü yönetim merkezidir. (Diğerleri Topkapı ve Yıldız Saraylarıdır.)

Malûm olduğu üzere 19. yüzyıl, dünya genelinde değişim ve dönüşümün başladığı yenilikçi bir yüzyıl olmuştur. Osmanlı Devleti de bu değişim ve dönüşüme uyarak modern çizgileriyle dikkat çeken Dolmabahçe Sarayı'nı yönetim merkezi olarak tercih etti. Abdülmecid'in yaptırdığı bu eser, Osmanlı'nın modernleşmeye ayak uydurduğu bir saray olarak dikkat çeker.

Dolmabahçe Sarayı'nın Fiili Açılışı 7 Haziran 1856 Tarihinde Gerçekleştirilmiştir

Dolmabahçe Sarayı'nın içinde bulunduğu Boğaziçi'ndeki bu kıymetli alan, antik çağlardan beri gemilerin demir attığı doğal bir limandı. Burası İstanbul'un Fatih'i II. Mehmed'in İstanbul'u fethi sırasında gemilerini karadan yürüterek Haliç'e indirdiği yer olarak da kabul edilir. Bu alan Osmanlı Devleti zamanında Kaptan-ı Derya'nın donanma gemilerini demirledikleri ve geleneksel denizcilik törenlerinin yapıldığı bir koy olarak da bilinir. Boğazın bütün güzelliklerini yansıtan bu koy, 17. yüzyılda doldurularak uzun bir süre padişahların hasbahçesi olarak kullanılmıştır. 19. yüzyıla kadar bu hasbahçe içinde yaptırılan ahşap köşk ve kasırlar topluluğu Beşiktaş Sahil Sarayı olarak adlandırılmıştır. Dolmabahçe Sarayı ifadesi daha çok Sultan II. Abdülhamit zamanında kullanılmaya başlanmıştır.

“Altı padişaha ve Cumhuriyet'in banisi Atatürk'e ev sahipliği yapan bu devasa yapı, Sultan Abdülaziz'in hüznü şehadetinden modern Türkiye'nin ayak seslerine kadar tarihin en kritik anlarına tanıklık etmiş sessiz bir hafızadır.”

İşlevsiz hâle gelen Beşiktaş Sahil Sarayı yıktırılarak yerine 31. Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid (1839-1861) tarafından Dolmabahçe Sarayı yaptırılmıştır. Bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın inşâsına 13 Haziran 1843 tarihinde başlanmış, çevre duvarlarının tamamlanması ile birlikte fiilî açılışı 7 Haziran 1856 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı, Tezyinat Açısından Batı Mimarîsinin Modern Bir Yansımasıdır

Mimarî planlama açısından Türk-İslâm saray geleneğini sürdüren Dolmabahçe Sarayı, tezyinat/süsleme açısından Batı mimarîsinin modern bir yansımasıdır. Osmanlı'nın modern yüzünü yansıtan bu saray, kasırlar ve bağımsız yapılar hâlinde değil, bütünleşik bir yapıdadır.

İstanbul'un merkezi bir konumunda yer alan Dolmabahçe Sarayı'nın inşâ sürecini Ebniye-i Hümayûn kalfalarından (saltanat yapıları kalfa-

ları) Karabet Balyan, Ohannes Serveryan, Nikoğos Balyan ve James William Smith; bina eminiğini 1843-1850 yılları arasında Hacı Said Ağa, bu tarihten 1856'ya kadar ise Esseyid Ali Şahin Bey yürütmüştür.

Dolmabahçe Sarayı'nda, 1856 yılından itibaren sırasıyla; Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876), Sultan V. Murad (1876), Sultan II. Abdülhamid (1876-1909), Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918) ve Sultan VI. Mehmed Vahideddin (1918-1922) olmak üzere 6 padişah ile son Halife Abdülmecid (1922-1924) yaşamıştır.

Dolmabahçe Sarayı, kıyı boyunca denize paralel uzanan ana yapıdan başka, camhâne, dökümhane, kuşluk, ahır gibi çeşitli amaçlara ayrılmış bölümlerden oluşmaktadır. Bu yapılar arasında, Veliâhd Dairesi ile Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde eklenen Saat Kulesi ve Veliâhd Dairesi'nin arka bahçesindeki Hareket Köşkleri de yer almaktadır.

Dolmabahçe Sarayı, Boğaziçi'nin Modern Tezyînatıdır

Bütün ihtişamıyla günün 24 saatinde yanı başındaki Boğaz'la söyleşen (sırlarını âdetâ onunla paylaşan), taşların sanat eserine dönüştüğü Dolmabahçe Sarayı, büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış Boğaziçi'nin modern tezyînatıdır. Boğaz boyunca sıralanan yapılar içerisinde bambaşka bir özelliğe ve güzelliğe sahiptir o. Osmanlı'nın son büyük ihtişamının yansıması olan bu muhteşem saray, Osmanlı'nın ekonomik anlamda darboğazda olduğu bir zamanda yaklaşık beş milyon altına yaptırılmıştır. Bu saray sadece bir ihtişamın yansıması değil, modern hayata geçişin de müşahhas bir simgesiydi. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde Dolmabahçe Sarayı'yla ilgili şu açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir:

"110.000 metrekarelik bir alana yayılan Dolmabahçe Sarayı'nda ana yapıyı oluşturan Mâbeyin, Muayede Salonu, harem ve veliaht

dairelerinden başka Bezmiâlem Vâlide (Dolmabahçe) Camii, İstabl-ı Âmire (has ahır), tiyatro, serasker dairesi, saat kulesi, hazîne-i hâssa ve mefrûşat daireleri, bu grubun hemen arkasına düşen yerde de Kuşluk, Camlı Köşk, gedikli câriyeler ve kızlar aşası daireleri, hareket köşkleri, Hereke Dokumahânesi, Baltacılar, Agavât, Bendegân ve Musâhibân daireleriyle bu yapıların halkını doyuracak nitelikte olan matbah-ı Âmire gibi bölümler bulunmaktadır. Ayrıca bir kayıkhâne ile önünde kayıklar için bir de büyük liman vardı. Sarayın, gerek II. Abdülhamid'in uzun süren saltanatı boyunca (1876-1909) kullanılmaması ve dolayısıyla ciddî bir bakım görmemesi, gerekse deprem, yangın gibi âfetler ve yanlış şehircilik uygulamaları yüzünden tiyatro, kayıkhâne ve serasker daireleri bütünüyle, İstabl-ı Âmire ve matbah-ı Âmire gibi bölümleri ise kısmen ortadan kalkmış, bazı bölümleri de farklı amaçlar için kullanılır olmuştur. Dolmabahçe-Ayaspaşa arasının tanzimi sırasında İstabl-ı Âmire yıkılıp yerine Mithat Paşa Stadyumu yapılmış, tiyatro da ortadan kaldırılarak sadece bir kalıntısı bırakılmıştır. 1956'da Cumhuriyet döneminde garaj ve muhafız polislere

koğuş olarak kullanılan kayıkhâne yıktırılmış ve önündeki kayık limanı kısmen doldurulmuştur.

Sarayın selâmlık ve harem bölümlerini ayıran âbidevî ölçülerdeki Muayede Salonu, 25X37 m. boyutlarında kareye yakın bir plâna sahiptir. İçeriden kubbe, dışarıdan çatı ile örtülü olan ve geleneksel bayramlaşma törenlerinin yapıldığı bu mekân, zaman zaman yabancı devlet adamları şerefine verilen törenlere de sahne olmuştur. Sarayın en önemli bölümlerinden birini de harem oluşturmaktadır. Plân açısından en karmaşık bölüm olan haremde beş büyük salon bulunmaktadır. Bunların en önemlileri, renklerinden dolayı Mavi Salon ve Pembe Salon adlarıyla anılan ikinci kattaki salonlardır. Mavi Salon padişahın harem halkıyla bayramlaştığı yerdirdi. Pembe Salon ise harem halkının günlük sohbetlerini sürdürdüğü bir mekân olarak kullanılıyordu.

Mâbeyin'i hareme bağlayan yaklaşık 300 metrelik koridorda ikisi demir olmak üzere toplam altı kapı yer almaktadır. İkinci kat seviyesindeki bu koridorun bitiminde karşılaşılan ilk mekân vâlide sultanın kabul odası, ondan

sonraki de vâlide sultanın yatak odasıdır. Deniz tarafında yer alan bu iki odanın ardında, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra İstanbul'a geldiğinde bu sarayda kalan Mustafa Kemal Atatürk'ün çalışma ve yatak odaları bulunmaktadır; alt kattaki oda ve salonlar ise yan hizmetler için kullanılmaktaydı.

İç ve dış süslemeleri açısından yapılar, XVIII. yüzyılda belirmeye başlayan Batı etkilerinin tipik örneklerini sergilemekte olup bu etkilerin ilk görülmeye başlandığı yerler Hazine ve Saltanat kapılarıdır. Barok nitelikler taşımakla birlikte Roma İmparatorluğu'nun kudret sembolü zafer taklarından da etkilenmiş olan bu kapılar, rokoko ve ampir özellikli süsleme motifleriyle sarayı dış dünyaya bağlayan bu noktalarda Osmanlı Devleti'nin ihtişamını vurgulayan bir fonksiyona da sahiptirler. Neo-klâsik bir düzenleme içinde

Mâbeyn-i Hümâyün cephelerinde kullanılan antik motifler bordür, pano ve üçgen alınlıklarla sınırlandırılmış, süslemeler genel olarak mimarî bütünlüğü bozmayacak biçimde düzenlenmiştir. Mâbeyin ile harem bölümleri arasında âbidevî görüntüsüyle hemen dikkati çeken Muayede Salonu ise farklı ve daha yoğun bir süsleme anlayışı içinde ele alınmıştır."

Dolmabahçe Sarayı Hünkâr Dairesi'nin (Mavi Salon) Bir Acı Tanıklığı

Gelenekten moderne giden yolda bir durak olan Dolmabahçe Sarayı'nın dili olsa da konuşsa! Neler neler görmüş ve duymuş bu devasa sarayın duvarları? Kiminin mutluluklarına, kiminin de acılarına tanıklık etmiş bu koca saray. Özellikle biri var ki her duyduğumuzda tüylerimizi diken diken eder. İşte o acı hadise Sultan

Abdülaziz'in hâl'i ve şehâdetidir. Gelin bu hadiseyi hatıraların ışığında bir kez daha hatırlayalım ve tarihten ders alalım:

"Dolmabahçe Sarayı'nın Hünkâr Dairesi, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilme hadisesinin acı hatıralarını hâlâ taşımaktadır. Darbe sabahı Sultan Abdülaziz, Mavi Salon'un kara tarafında yer alan yazlık yatak odasında yatmaktadır (66 numaralı oda). Annesi Pertevniyal Valide Sultan ise kendi dairesinde (114 numaralı odada) uyukdayken atılan toplar nedeni ile 'Yangın var!' denilerek uyandırılır. Valide Sultan pencereden bakıp 'Hayır, bu yangın değildir. Arslan'ımı hâl' ettiler. Murad Efendi cülûs etti. Elhükmü lillâh. Cenâb-ı Hakk'ın emri böyleymiş.' dedi ve ardından oğlunu uykudan kaldırdı. Padişah Abdülaziz 'Ne oldu?' deyince Valide Sultan, 'Ne olacak, takdir-i hüddâ yerini bulsa gerekdir.' deyince padişah, 'Validem bunu kim etti bana, beni Sultan Selim'e mi döndürdüler, ben kime ne ettim? Bunu Avni Paşa etti. Yalnız Avni Paşa değil, Koca Rüşdü Paşa ve Ahmed Paşa ile beraberdirler.' dedi. Valide Sultan 'Durunuz anlayalım.' deyince Sultan Abdülaziz, 'Validem ne duracağım. Ben bu felâketi otuz kırk defa düşümde gördüm. Bundan sonra asla Devleti kabul etmem, artık makbulüm değildir. Elhükmü lillâh. Cenâb-ı Hakk'ın takdiri böyle imiş."

Padişahla annesi valide sultan arasındaki yukarıdaki konuşmalar esnasında Başmâbeynci Hafız Mehmed Bey de hâl'i tebliğ etmek üzere huzura girmiş bulunuyordu. Kendisi o günkü hatıralarını şöyle anlatıyor: "Sultan Abdülaziz'in yatak odalarına girdim ve huzurunda durdum. Padişah karamsar ve öfkeli olarak odanın içinde dolaşıyordu. Beni görünce durdu ve 'Hafız Bey, bu garip hadise nedir?' diye sordu. Cevap veremedim, dilim tutulmuş gibiydi. 'Efendimiz, akla hayale gelmez bir kaza.' diyebildim. Padişah, 'Cülâs mu vukû buldu?' dedi. Ben de 'Rabb'im ömr-i şahânenizi müzdâd buyursun.' duâsı ile başlayarak hâl' edildiğini o esnada söyledim. Sîmalarından çok üzüntülü olduğu belliydi. Gözlerimin içini arayarak, titreşim ve hafif bir sedâ

ile sordu: 'Murad Efendi mi padişah oldu?' Ben de öyle imiş dedim. Bunun üzerine zât-ı şahâne bir müddet düşündü ve kendi kendine, 'Acayip.' dedi ve ekledi: 'Böyle olacağını biliyordum.' Biraz düşündükten sonra, 'Biz ne yapacağız?' diye sordu. Paşaların tebligatını arz ettim, bunun üzerine: 'Benim silahlandığım asker, tanzim ve ıslah eylediğim donanma, bu dakikada beni ablukaya almışlar; bu hâlde buradan nasıl gideirim. Fakat gitmemek de olmaz, mademki Murad Efendi buraya gelecektir. Biraz daha durulursa izdihamdan gitmek mümkün olmayacak. Vaktiyle gitmek münasib olur.' dedi. Ancak padişahın yolda kendilerine bir suikaste bulunması endişesi belirince bu durum, Dolmabahçe Karakolu'nda bekleyen Redif Paşa'ya bildirilmiş ve her türlü teminat verilmişti. Hazırlıklar yapıldıktan sonra yatak odasından hiç çıkmayan padişahın yanına gidildi. Bu esnada Başkâtip Atıf Bey de yanındaydı. Yanında bulunan ikinci hazinedâr mâbeyncilere: 'Gözünüz kör olsun, hepimiz biliyordunuz ve uyarmadınız, hepimiz birlik oldunuz!' demeye başlamıştı. Bunun üzerine Sultan Abdülaziz, Hazinedârına, 'Sus artık, artık o lâkırdının sırası geçti. Sakomu getirin. Yusuf'la Mahmud nerede, çağırın!' demişti. Daima yatak odasında bulundurduğu Sultan Selim'in palasını sakosunun altına asan Sultan Aziz, mahzûn ve kederli hâlde odadan çıktı. Ağaların ve saray halkının hıçkırıkları arasında rıhtıma indi ve mahlû padişah deniz yoluyla Topkapı Sarayı'na götürüldü."

Acısıyla tatlısıyla zaman ve mekân nelere kadir. Hele bir içine girmeye görün!

Kaynakça

1) TDV İslâm Ansiklopedisi, Dolmabahçe Sarayı Maddesi, Metin Sözen

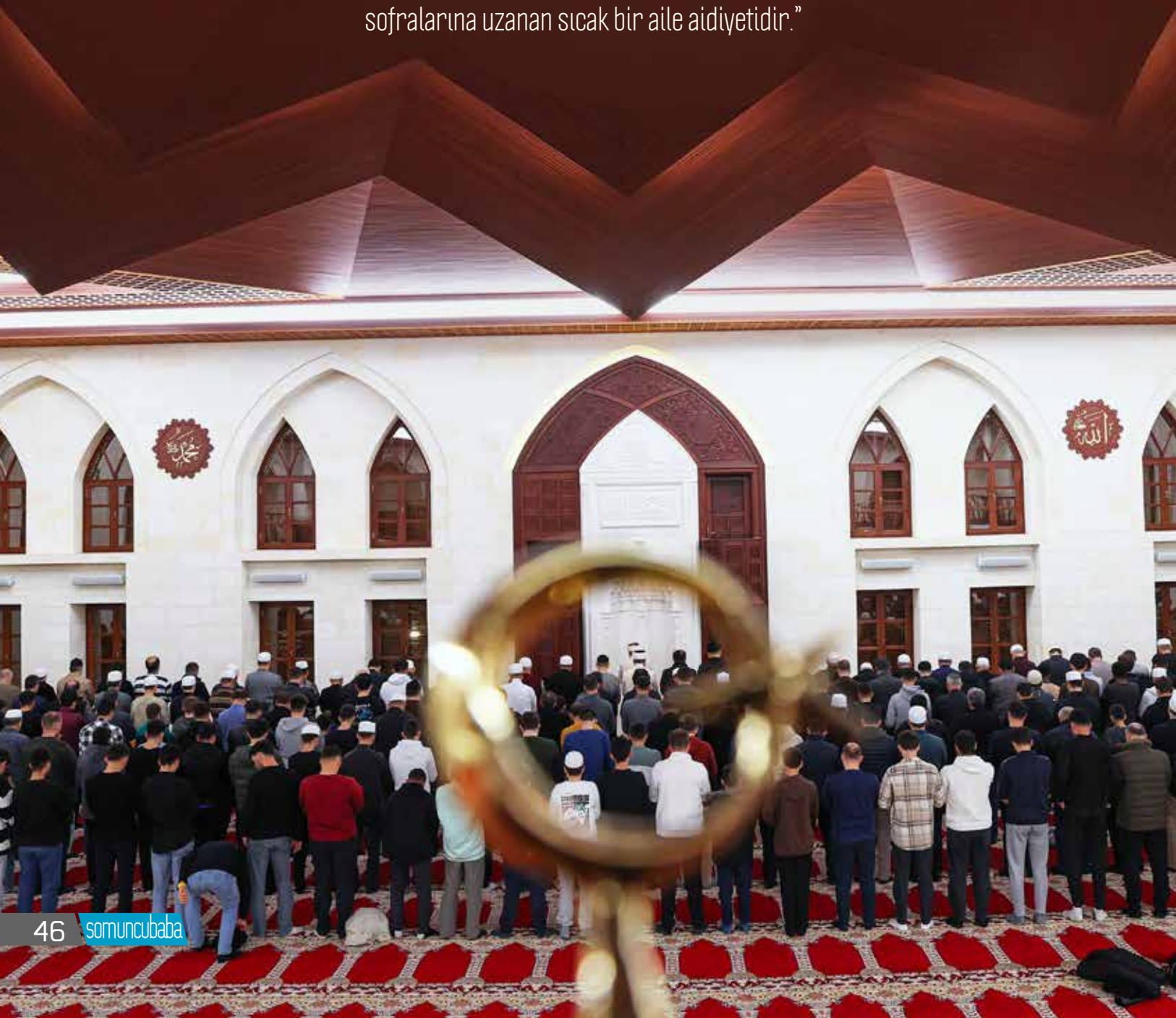
2) <https://istanbultarihi.ist/82-tanzimat-intensil-ve-yonetim-merkezi-olarak-dolmabahce-sarayi?q=dolmabah%C3%A7e%20saray%C4%B1>

Ramazan'ın Ardından

“Ramazan, yazarın çocukluk dünyasında sadece bir ibadet ayı değil; anne ve babasının şefkatli disipliniyle harmanlanmış, cami avlularından sahur sofralarına uzanan sıcak bir aile aidiyetidir.”

Her Ramazan vesilesiyle çocukluk dönemim gözlerimin önüne gelir. Beş erkek, bir kız kardeşlik. Kur'ân ve Sünnet'e son derece bağlı iyi birer Müslüman olan anamın ve babamın kanatları altında büyüdük. Anam, babam inşaatlara çalışmaya giderken elinden geldiğince bizimle ilgilenir, özellikle namazımız üzerinde çok dururdu. Elli beş metrekarelik çatı katında altı çocuk birden evde olduğumuzda, anamın annesinden emdiği süt burnundan gelirdi. Bu her gün olurdu. Tam anlamıyla canından bezdirirdik anacığımızı. Ama yine de namaz vakti geldi mi hepimizi sırasıyla banyoya sokardı, abdest almamız için.

Hastalık dışında bir kez evde namaz kıldığını görmediğim, sabah namazı da dahil cemâate koşmaya çok önem veren babam, evde olduğunda bizleri küçük yaşlardan itibaren camiye götürmeye gayret ederdi. Annem de terâvihlere gelirdi. Babamın, bizleri peşine takarak caminin yoluna düşürmesi hâlâ gözlerimin önünde. Camiye her gidişimde bunu hatırlarım. Bu dönemler namaz sevgisini, Allah'a kulluk etmenin hazzını, ailece birlikte ibâdet etmenin sıcaklığını tattığımız dönemlerdi. Ve o günler, her türlü muzipliği ve yaramazlığı da içinde barındırıyordu.

Doksan Dokuzluğun Taneleri

İstanbul Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'nin bayanlar kısmının önünde perde çekiliydi. Böylece erkek cemâatle hanımlar birbirlerini görmezlerdi. Çoğu kez bayanların namaz kıldığı yer boş olurdu. Babam bizleri namaza erkenden götürdüğünde kadınların namaz kıldığı bu yere girerdik. İpini çözüp misket oynadığımız doksan dokuzluk bir tesbihimiz vardı. Namaza kadar perdenin arkasında tesbih taneleriyle misket oynar, sonra bunları halının altına saklardık, bir sonraki namaza kadar. Yolum bu camiye düştüğünde, bayanların namaz kıldığı (şimdilerde erkeklere tahsis edilmiş) o yere doğru bir bakar, ifadeden yoksun olduğum bir hüzne kapılırım.

“Çocuklukta yaşanan ‘yanlışlıkla dilenci sanılma’ gibi tatlı hatıralar ve duvara asılan namaz uyarıları, bir ömür boyu sürececek olan kulluk şuurunun ve manevi neşenin unutulmaz köşe taşlarıdır.”

Farza hepimiz yan yana durur, birbirimizi iteklerdik. Edâ esnasında karşılıklı kaçamak hareketler yapardık. Babam birbirimizi dürtüp namazı doğru düzgün kılmadığımız için bazen bizleri caminin içine serpiştirir, bir ikimizi yanına alırdı. Yaşlılardan yediğimiz fırçalar da az değildi. Zira namaz aralarında mutlaka konuşurduk. Hele selâm esnasında yaptığımız bir şey vardı ki, şu an bile gülüyorum: Sola selâm verilirken, en soldaki sola dönmez, kendisine dönen kardeşlerine dil uzatırdı. Kopardık gülmekten, peşinden de amcalardan fırça.

Müezzin, “alâ rasûlina Muhammedin salâvât” dediğinde, ön tarafta demirlere asılı duran tesbihlere koşar, bunları cemâate dağıtmaya başladık. Sonrasında da toplayıp yerine koyardık. Doğrusu bu yaptığımızdan büyük keyif alırdık, çünkü önemli bir iş yapıyorduk. Bazen herkese ulaştırabilmek için, yanlarına varmadan uzaktan tesbih attığımız olurdu, tâ ki emekli astsubay Hayrullah Ergüney Amca uyarana kadar. “Bunlarla Allah'ı zikrediyoruz oğlum, böyle atmak saygısızlık oluyor.” dedi bir gün. Ondan sonra tesbih atma işini bıraktık, elden hizmete başladık. Herkesin yanına varıp tesbihleri bizzat verir olduk. Öyle ya, Allah'ın kendileriyle zikredildiği şeyler atılmazdı. Ne güzel bir anlayış.

Müezzin Mahfili

Camide namaz kılmaktan en zevk aldığımız yer müezzinlerin bulunduğu arkadaki mahfildi. Camiye sürekli gittiğimiz için, Mustafa ve Hasan Hocalar bizleri kendi evlâtları gibi kabullenmişlerdi. Bazen müezzinliğin kamet

kısmını bize yaptırırlardı. Namazlardan sonra huvellâhullezî'yi okuduğumuz da olurdu. İbâdet sonrası bir müddet onlarla oturur, ikram ettikleri şeker ve lokumları yerdik. Zîra cami merkezî bir yerde olduğundan sürekli mevlid okunur, her zaman için mevlid şeker ve lokum bulunurdu. Caminin önündeki panoya mevlid ilânları yazılır, bazen de sırf şeker almak için mevlidlere katılırdık. Çocukluk işte, şekerlerin dağıtılacağı zamanı dört gözle beklerdik.

Bazen minarede ezan okudukları yere müezzinlerle birlikte çıkar, hayranlıkla ezan okumalarını seyrederdik. Bazen de sesi oldukça güzel olan babama eşlik eder, ezan okumasına şahitlik ederdik.

Ayı Yogi ile Namaz Arasında Kalışım

Evimizde televizyon yoktu. Bu yüzden büyük bir açlık hisseder, televizyon seyretme imkânı bulduğumuzda âdetâ kendimizden geçer, ne çıkarsa seyrederdik. Yetmişli yıllardan bahsediyorum. Sadece devletin siyah beyaz tek kanalının olduğu günlerden. Mihrimah Sultan Camii'nin bahçesinin altında, camii müştamilâtı içinde bir çay ocağı vardı. Babam bazen bizleri namazdan yarım saat önce bu çay ocağına götürür, televizyona bakar, birer çay içerdik. Bu arada babam, cami cemâati olan arkadaşlarıyla sohbet ederdi. Hiç unutmuyorum, bir akşam namazı öncesinde yine bu çay ocağına gittik. Babam arkadaşlarıyla oturup çay içiyor, ben ise yer olmadığından ayakta dikilmiş, televizyon seyrediyordum. Kendimden geçmişim, zira televizyonda Ayı Yogi çizgi filmi oynuyordu. Tam bu esnada akşam ezanı okunmaya başladı; babam "Hadi camiye!" deyip önden çıktı. Fakat ben televizyon seyretmeye o kadar dalmışım ki, namaz bitmiş, cemâat geri gelmiş ve ben hâlâ aynı yerimdeydim.

Babamın bir huyu vardı, mutlaka camide bizi arardı, içeri girdik mi girmedik mi diye. Onun namaza durduğu yer ise her zaman aynıydı; minberin sağ tarafı. İşte ben televizyona dalmışken birden sol omzuma bir el değdi.

Gelen babamdı. Ondan oldukça korkardık. Bana "Namazı kıldın mı?" diye sordu. Ben de çocukça ve anlık bir refleksle "Kıldım!" diye cevap verdim. Babam kılmadığımı elbette biliyordu. Büyük ihtimalle, caminin içinde olup olmadığını kontrol etmişti. Çay ocağında aynı yerde duruşumdan, camiye gitmediğim belliydi. Bana sordu, "Caminin neresindeydin?" Onun her zaman durduğu yeri bildiğimden "Sol tarafta, önde köşedeydim." dedim. Babamın bulunduğu yerden, yani minberin arkasından beni görmesi imkânsızdı. "Peki." dedi. "Kameti kim getirdi?" Ben "Hasan Hoca." dedim. Burası da tutmuştu. "Namazı kim kıldırdı?" dedi. "Sami Hoca" dedim. Bu da tutmuştu. "Namazdan sonra müezzinliği kim yaptı?" sorusuna, "Mustafa Hoca." deyince, bana tek cümle söyledi; "Eve git, akşam namazını kıl, beni bekle."

Eve gittim, namazı kıldım. Bu arada yatsı okundu. Korkuyla babamın gelmesini bekliyorum. Ve nihayet babam namazını kılıp hatmesini yaptıktan sonra geldi. İçeri girdikten sonra yalan söylemenin cezasını lâyıkiyla (!) ödetti. Şimdi diyorum ki, iyi ki de yaptı. Zira onun derdi bize namazı sevdirmek ve iyi birer insan olmamızı sağlamaktı. Yönteminde sorunlar vardı belki ancak, o kendi yolunun en doğru yol olduğuna inanıyordu ve samîmiydi de. Hem hangimiz çocuklarının eğitiminde hatalar yapmıyor ki?

Sakal-ı Şerîf Ziyaretleri

Ramazan ayında bazı camilerde sakal-ı şerîf ziyaretleri olur. Mü'minler salâvâtlar eşliğinde sıraya geçerek Allah Rasûlü'nün sakalının bir telini ziyaret ederler. Bu esnada camide muazzam derecede mânevî bir atmosfer oluşur. Kubbe salâtlarla çınlarken, insanların gözlerinden, Allah Rasûlü'ne ait bir şeyi ziyaret etmenin heyecanı ile yaşlar boşalır. Sanki Rasûlullah oradaymış gibi herkesi bir titreme alır.

İşte böylesi Ramazanlardan biriydi. Hiç unutmuyorum, Kadir Gecesi idi. Draman'a

yakın Kefevî Camii'ndeyiz. Çok muttakî ve iyi bir mü'min olan imamı Hüseyin Hoca terâvihi hatimle kıldırıyordu. O Ramazan babamın zorlamasıyla terâvihleri burada kıldık. İşte o gece duâlar eşliğinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sakal-ı şerîfinin bulunduğu sanduka getirildi. Cemâatte bir heyecan oluştu ki, sormayın. Tekbirler getirilmeye, duâlar okunmaya başladı. Sonra hep birlikte demeye başladık: "Allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammedi'n-nebiyyi'l-ummiyyi ve alâ âlihî ve sahibihî ve sellim." Bu esnada sanduka açıldı. İçinden, örtülere sarılmış bir bohça çıkarıldı. Örtünün altından bir başka yeşil örtü... Derken sonunda cam içinde muhâfaza edilen sakal-ı şerîf belirdi. Caminin imamı onu eline aldı. Gözlerinden yaşlar boşanarak öptü, öptü, sonra alnına götürdü. Ardından mü'minler sırayla sakal-ı şerîfi ziyaret etmeye başladılar. Ya Rabbi, şu milletteki peygamber sevgisi ne muazzam bir şeydi. Cami âdetâ salâvâttan yıkılıyordu. Biz çocuğuz tabî. Sıraya bir yerden ilişiverdik. Bu arada gözlerim babamda. O ne yapıyor diye? Peygamber sevgisiyle kendini âdetâ kaybetmişti. Bir yandan salâvât getiriyor, diğer taraftan gözlerinden boşalan yaşları silmeye çalışıyordu. Gördüğüm bu manzara hayat boyu unutmayacağım bir tabloydu. İnsanımızın yüreğinde var olan coşkun peygamber sevgisinin bir göstergesiydi babamda gördüğüm. Böyle bir babanın içten Müslümanlığının çocukları üzerindeki etkisini varın siz hesap edin. Biz ne kadarını yapabiliyoruz şimdilerde? Vereceğim cevap hiçbirimizi memnun etmeyeceğinden, bu bahse girmeyeceğim.

Ramazan Bereketi

Mihrimah Sultan Camii'nde namazlardan sonra pek çok dilenci olurdu. Özellikle de terâvihlerden sonra caminin merdivenleri erkek, kadın, çocuk dilencilerle dolardı. Dilenciler yüzünden, cemâatin merdivenlerden inerek cami dışına çıkması zorlaşırdı. İşte bu terâvihlerden birini edâ ettikten sonra caminin çıkış merdivenlerinin başında babamı ve

"Ramazan ayında camilerde sakal-ı şerîf ziyaretleri olur. Mü'minler salâvâtlar eşliğinde Allah Rasûlü'nün sakalının bir telini ziyaret ederler. Bu esnada camide muazzam derecede mânevî bir atmosfer oluşur."

kardeşlerimi beklemeye başladım. Dilenciler de peşi sıra yanımdan aşağı sıralanmışlardı. Bu arada cemâatten biri yanımdan geçerken elime bozuk para tutuşturdu. Beni dilenci zannetmişti. Ne yapacağımı şaşırdım. Parayı hemen cebime attım. Yaşadığım anlık olay doğrusu hoşuma da gitmişti. Peşinden elimi açtım. Bir taraftan da babam ve kardeşlerimi kolluyorum, beni fark etmesinler diye. Mahalleden birkaç komşu yanımdan geçerken durumu idare ettim ve o akşam bir çocuk için iyi sayılabilecek bir hasılat topladım. Mihrimah Sultan Camii'ne girmek için merdivenlerin başına geldiğimde unutamadığım olaydır bu. Bir tatlı cami hatırası.

Hatıraların Gölgesinde Kalan Geçmiş Günler

Babamın bana yazdırıp duvara astırdığı "Dikkat! Namazını kıldın mı?" tabelasını, anamın Ramazanlarda yaptığı şerbetli şambaba tatlısını sahurda iştahla yiyişimizi, sabah namazını hızlıca kılıp kendimizi yatağa atışımızı ve diğerlerini anlatmak sizleri yorabilir. Ancak bir şey var ki, Allah ve Rasûl'ünü bizlere sevdiren aile ortamımız sebebiyle sahibim olan Allah'a şükretmek durumundayım.

Dipnot

* Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Ankara Üniversitesi

Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz..

Dolmabahçe Sarayı ve Meşrutiyete Giden Yol

“Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı'nın geleneksel mimari ruhunu Batı'nın Barok ve Rokoko çizgileriyle buluşturan görkemli bir sentez; imparatorluğun değişim ve dönüşüm arzularının Boğaz kıyısındaki müşahhas bir abidesidir.”

Dolmabahçe Sarayı'nın tesis edildiği yer, Boğaziçi'nde çok eski zamanlardan beri gemilerin sığındığı doğal bir liman/koy olarak kullanılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmed'in, İstanbul'un fethi sırasında yetmiş civarındaki kadırgayı karadan yürütüp Haliç'e indirme harekâtını başlattığı yer Dolmabahçe sırtlarıydı. Osmanlı döneminde Kaptan-ı Deryâ'nın donanma gemilerini demirlettiği ve denizcilik merâsimlerinin yapıldığı koy da Dolmabahçe'ydi. Koy, 17. yüzyıldan itibaren dönem dönem doldurularak yeni bir görünüme büründürülmüştür. Evliya Çelebi'ye göre II. Osman'ın padişahlığı döneminde (1618-1622) doldurulmuştur. I. Ahmed döneminde (1603-1617) doldurulduğu yönünde rivâyetler de mevcuttur. Bu süreç sonunda, padişahların devlet işlerinden uzaklaşıp aile efrâdıyla konakladıkları ve hoşça vakit geçirip istirahat ettikleri Boğaziçi'ndeki hasbahçeleri hâline getirilmiş ve "Dolmabahçe" adını almıştır. 19. yüzyıla kadar bu hasbahçe içine inşâ edilen ahşap köşkler ve kasırlar topluluğuna Beşiktaş Sahil Sarayı denmiştir.

Sarayın İnşa Süreci ve Husûsiyetleri

Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1861), Beşiktaş Sahil Sarayı yıktırılarak yerine 1843'de başlanıp 1856'da tamamlanacak şekilde Dolmabahçe Sarayı yaptırılmıştır. Yapım sürecini Ebniye-i Hümayûn (Saltanat Binaları) kalfalarından Karabet Balyan, Ohannes Servedyan, Nikogos Balyan ve James William Smith yürütmüştür. Bina eminliğini 1843-1850 yılları arasında Hacı Said Ağa, 1850-1856 arasında ise Es-seyyid Ali Şahin Bey üstlenmiştir. İç süslemesi ise Paris opera binasının dekoratörü Ch. Séchan tarafından tezyin edilmiştir. Saray, toplam beş milyon altına mal olmuştur.

Temellerinde kestane ağacı kütükleri kullanılan saray, müstemilatının neredeyse tamamı deniz doldurularak, 35-40 cm. çapındaki meşe kazıklar 40-45 cm. aralıklarla çakılarak, yatay

"İlk anayasanın (Kanûn-i Esasî) ilanı ve ilk meclisin açılışına sahne olan bu devasa yapı, padişahların özel yaşamından hürriyet arayışlarına kadar, Osmanlı'nın son dönemindeki en kritik siyasi virajların baş tanığıdır."

hatıllarla bütünleştirilmiş 100-120 cm kalınlığında gayet sağlam horasan harçlı döşek üzerine kâgir olarak bina edilmiştir. Yıkılan eski sarayların temel döşekleri gayet sağlam olduklarından, hiçbirinde çatlama ve yarıma olmamıştır.

Kıyı boyunca denize paralel uzanan saray, çevre duvarlarıyla birlikte 110.000 m²'yi aşan bir alan üstüne kuruludur. Ana yapı dışında 16 ayrı bölümden müteşekkildir. Bunlar; saray ahır, değirmen, eczane, mutfak, kuşluk, camhâne, dökümhâne, tatlıhâne gibi bölümlerden mürekkep yapılarıdır. Bu yapılar arasında Veliht Dairesi ile Sultan II. Abdülhamid devrinde eklenen

Saat Kulesi ve Veliâht Dairesi'nin arka bahçesindeki Hareket Köşkleri de yer almaktadır.

İki normal kat ile bodrum ve musandıra katlarından oluşan simetrik planlı ana yapı, üç bölüme ayrılmıştır: Devlet idaresi için ayrılan Mabeyn-i Hümayûn (Selâmlık); padişah ve ailesinin özel yaşamına ayrılan Harem-i Hümayûn ve padişahın devlet ileri gelenleriyle bayramlaşması ve merasimler için ayrılan Muayede Salonu. 285 odası, 44 salonu, 68 tuvaleti ve 6 hamamı bulunan saray, 14.595 m²'lik bir alan üzerine kurulmuş olup, monoblok bina olarak Türkiye'deki en büyük saray olarak kabul edilmektedir.

Fonksiyon ve mimarî açıdan Osmanlı saray geleneğine ve orta sofa ile köşe odalı Türk evi özelliklerine bağlı kalan sarayın yapımında Barok, Rokoko, Neo-klasik gibi Batı kökenli mimarî formlardan yararlanılmıştır. Osmanlı geleneksel sanat ve kültür unsurları Batılı bir anlayışla yoğrularak yeni bir yoruma kavuşturulmuştur.

Padişahın devlet işlerini yürüttüğü Mabeyn, Dolmabahçe Sarayı'nın en görkemli kısmıdır. Girişteki Medhal Salon; üst katla bağlantıyı sağlayan Kristal Merdiven; elçilerin ağırlandığı Süferra Salonu ve padişahın huzuruna çıkılan Kırmızı Oda, devletin görkem ve ihtişamını bütünüyle yansıtabilecek biçimde bezenip döşenmiştir. Harem ile Mabeyn arasındaki Muayede Salonu da; 2000 m²'yi aşan alanı, 56 sütunu, yüksekliği 36 metreyi bulan kubbesi ve bu kubbeye bağlı yaklaşık 4,5 tonluk İngiliz yapımı avizesiyle, sarayın diğer bölümlerinden bariz şekilde ayrılır.

Salon, bodrumdaki tesislerden elde edilen sıcak havanın sütun diplerinden içeri verilmesiyle ısıtılmış; böylelikle soğuk mevsimlerde tertiplenen törenler daha sıcak bir atmosferde icrâ edilebilmiştir. 1910-1912 yıllarında elektrik ve kalorifer sistemi de eklenmiştir. Bayramlaşma merasimlerinde, Topkapı Sarayı'ndaki altın taht bu salona getirilir ve padişah bu tahta oturarak devlet ileri gelenleriyle bayramlaşır.

Sarayın Ağırladığı Tarihî Şahsiyetler

Dolmabahçe Sarayı'nda 1856'dan itibaren sırasıyla; Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876), Sultan V. Murad (1876), Sultan II. Abdülhamid (1876-1909), Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918) ve Sultan VI. Mehmed Vahideddin (1918-1922) olmak üzere toplam 6 padişah ile son Halife Abdülmecid (1922-1924) ikâmet etmiştir.

Sarayı tesis ettiren Sultan Abdülmecid, burada sadece 5 yıl yaşayabilmiştir. Sultan Abdülaziz'in Jöntürk/1876 Darbesiyle burada hâl' edilmesini müteakip 30 Mayıs 1876'da tahta çıkan V. Murad, Sirkeci'den Dolmabahçe'ye saltanat kayığıyla getirilmiş ve Mabeyn Dairesi'nin üst katında kendisine biat merasimi düzenlenmiştir.

V. Murad'dan tahtı devralan Sultan Abdülhamid, sarayda yalnızca 236 gün kalabilmiş; güvenlik kaygısıyla Yıldız Sarayı'nda oturmayı tercih etmiştir. Abdülhamid Han, saltanatı boyunca sarayı bayramlaşma törenleri sırasında kullanmıştır. Yanı sıra 23 Mart 1910'da Sırp Kralı Petro'nun bir hafta süren ziyaret törenleri, Veliâht Max'ın ziyareti ve Avusturya imparatoru Karl ile İmparatoriçe Zita'nın şerefine düzenlenen ziyafetler için de Dolmabahçe Sarayı tahsis edilmiştir.

Sarayda Mebusan Meclisi Nasıl Açıldı?

Tabîî sarayda gerçekleşen mühim tarihî hadiselerden biri de Sultan II. Abdülhamid'in saltanatının ilk yılında vuku bulan Meşrutiyet'in İlanı ve Mebûsan Meclisi'nin açılış merasimidir:

Jön Türk Hareketinin başını çeken Mithat Paşa, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilip katledilmesinde ve V. Murad'ın tahta çıkarılmasında büyük rol oynamıştı. Arkadaşlarıyla beraber Abdülhamid Han tahta çıkmadan önce onunla bir ön görüşme yapmışlar, direkt olmasa da dolaylı biçimde, meşrutiyeti ilan edip etmeyeceğini öğrenmek istemişler veya ilan edilmesi yönündeki isteklerini îmâ yoluyla bildirmişlerdi.

Sultan Abdülhamid hatıratında, meşrutiyetin ilan edilmesi yönünde kendisine Jön Türklerin baskıda bulduklarını ya da tahta çıkmasını desteklemelerine karşılık bunu şart koştuklarını reddetmiştir. Zira kendisinin meşrutiyete taraftar olduğunu ve tahta çıkmasıyla birlikte zaten ilan edeceğini; Jön Türklerden ayrıldıkları temel noktanın, bunun ilan vakti, uygulaması ve nitelikleri hakkında olduğunu zikretmiştir:

“Ben daima meşrutiyet taraftarı idim. Hatta padişahlığımın ilk zamanlarında o zamanki vükelâya bunu kabul ettirmek için ısrar etmiştim. Sonradan bunu kaldırmamız milletin çok büyük zararlara uğrayacağı anlaşılmasından dolayı idi. Maazallah devletimizin dağılmasına ramak kalmıştı. Beni meşrutiyet taraftarı olmamakla itham edenler emin olsunlar ki yanıldıklarını anlayacaklardır. II. Meşrutiyet’i kendi arzumuyla verdim. Eğer mâni olmak isteseydim, yapacak şeyi de pek âlâ bilirdim. Esasen meşrutiyetin ilanından önce bütün devletlerin kanun-i esasîlerini tercüme ettiriyor, bize en uygun olanını intihap etmek, bu suretle devleti dağılmaktan kurtaracak bir Kanûn-i Esasî’ye malik olmak, meşrutiyeti bu sûretle ilan etmek istiyordum.”

Hey’et-i Meb’ûsan olarak da adlandırılan Meclis-i Mebûsan, 23 Aralık 1876’da yürürlüğe giren Kanûn-i Esasî’nin öngördüğü Meclis-i Umûmî adlı Osmanlı Parlamentosu’nu oluşturan iki meclisten biri olup, halkın seçtiği mebuslardan meydana gelmekteydi. İstanbul ve taşra için ayrı ayrı seçim esasları belirlenmişti. Seçimler taşrada 29 Ekim 1876 tarihli geçici talimata göre yapılmış; mebus sayısı 80’i Müslüman, 50’si gayrimüslim olmak üzere toplam 130 olarak belirlenmişti. Meclis-i Umumî, 19 Mart 1877’de Dolmabahçe Sarayı’nın Muayede Salonu’nda düzenlenen; II. Abdülhamid Han, devlet erkânı, ulema, ruhanî liderler ve yabancı misyon şeflerinin katıldığı bir merasimle açılmıştır. Açılış nutkunu padişah adına Mabeyn-i Hümayun başkâtibi Küçük Said Paşa’nın okuduğu törene, ülkenin uzak

yörelerinden gelen bazı mebuslar yetişememiştir. Mebuslar, padişaha ve vatana sâdik kalacaklarına ve anayasa hükümlerine uyacaklarına dair yemin ederek göreve başlamışlardır.

Sultan Abdülhamid, meşrutiyete o kadar gönülden taraftardı ki, en azılı muhaliflerinden olan Hüseyin Cahit’in naklettiğine göre meclis açılışının Dolmabahçe’de gerçekleşmesi üzerine kopan coşkun alkış tufanı karşısında gözyaşlarını tutamamış ve elleriyle gözünden akan yaşları silmek zorunda kalmıştı. Hatta İttihatçıların önde gelenlerinden Ahmet Rıza Bey’e hissiyatını şu sözlerle aktarmıştı: “Ömrümde bu kadar mesut olduğum bir dakikayı hiç hatırlamıyorum.”

Daha da ilginç, Mithat Paşa dahi, sürgündeyken 19 Ağustos 1877’de Journal des Debats gazetesine gönderdiği mektupta şunu itiraf etmekten kendini alamamıştı: “Halkına hürriyeti veren padişah!”

Osmanlı’da Batı tarzında hazırlanan ilk anayasa olan Kanûn-i Esasî’nin ilan edilmesinde de en büyük rol Mithat Paşa’ya düşmüştür. Ancak, hiçbir devletin anayasasını ciddi mânâda incelemeyen ve köklü bir bilgi ve birikime sahip olmadan; özellikle Osmanlı devlet adamlarından ziyade “İngilizlerle istişare ederek” anayasayı hazırlamıştı.

Mithat Paşa’nın anayasayı hazırlarken kimlerden etkilendiğine ve kimler tarafından yönlendirildiğine Abdülhamid şöyle dikkat çekmiştir: “Mithat Paşa, Kanûn-i Esasî’nin mutlaka ilan edilmesini teklif ettiği zaman, hiçbir devletin Kanûn-i Esasî’ni incelememiş ve bu konuda temelli bir bilgi edinmemişti. Akıl hocası, Odyan Efendi idi. Odyan Efendi ise, o zaman bile bizde önemli bir hukukçu değildi. Hele memleketi, hiç tanımazdı.”

Kaynakça:

Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Kültürümüzde Ceviz Ağacı ve Meyvesi

“Türk kültür ve şiirinde ceviz ağacı; kökleri tarihe, dalları geleceğe uzanan bir ‘soy ağacı’ olarak, Çanakkale’den Cumhuriyet’e intikal eden devlet şuurunun ve nesiller arası sadakatin sarsılmaz bir yadigârıdır.”

Ceviz, kökeni çok eski zamanlara dayanan bir ağaç türüdür. Botanikte Juglandales takımının Juglandaceae familyasına aittir. Dünyada İran veya İngiliz cevizi olarak da bilinen ve yetiştiriciliği yapılan cevizin bilimsel adı *Juglans regia*'dir. Ceviz türleri doğal olarak Amerika'nın doğu ve güney kıyılarından, Ant dağları, Büyük ve Küçük Antiller, Japonya, Çin, Hindistan, Himalaya, Güney Asya, İran, Türkiye, Güneyden Orta Avrupa'ya kadar geniş bir alanda yaygın olarak bulunur. Türkiye'nin her bölgesinde doğal olarak yetişebilen ceviz ağaçları, özellikle soğuk kuzey rüzgârlarından korunmuş vadilerde ve bu vadilere açılan dere yamaçlarında sıkça görülür.

Ülkemizde zengin ceviz ağacı popülasyonları bulunmakta olup, bu popülasyonlar içinde yöre isimleri ile tanınan birçok çeşit mevcuttur. Örnek olarak, Şebin, Nıksar, Kemah, Erzincan, Göynük, Adilcevaz, Bitlis, Hekimhan, Ermenek, Kaman, Kahramanmaraş Cevizi gibi çeşitler verilebilir. 2020 yılında Türkiye'de 287 bin ton ceviz üretilmiştir. Ceviz üretiminde Bursa ili yaklaşık 20 bin tonla ilk sırayı almaktadır. Bursa'yı 16 bin 500 tonla Mersin'in ardından 13 bin tonla Kahramanmaraş izlemektedir.

Yaşar Kemal'in "Ortadirek" adlı romanında, kozmik ağaç imgesi "Ziyaret Cevizi" adıyla karışımıza çıkar. Bu ağaç, farklı uygarlıkların mitlerinde olduğu gibi, evrensel bir bağlamda yer alır; ışıkla donanmış ve nihayetinde toprağa kadar inmiştir. Gök, yer ile yer altı arasında bir bağlantıyı temsil eder. Anlatıcı olarak Meryemce'nin gözünden anlatılan bu ağacın altından geçerken, bir gece yaşanan olağanüstü bir deneyim yaşanır. Ağacın dalları ışıkla doludur, birdenbire topraktan yükselen bir ışık cevize doğru akar, dalları ve yaprakları ışığa batıp kesilir. Ardından ağaç genişleyerek güneşin doğduğu yere kadar uzanır. Böylece gece karanlığı aydınlanır. Bu anlatımda, Ziyaret Cevizi ışıkla dolup genişleyen

"Ceviz; acı kabuğundan şifalı özüne kadar tasavvuf yolculuğundaki nefis mertebelerini ve hakikate ulaşma çabasını temsil eden, insanın manevi olgunlaşma sürecini simgeleyen hikmetli bir aynadır."

bir ağaç olarak tasvir edildiğinden evrenin birleştirici gücünü simgeler.

Rüyada ceviz görmek genellikle iyiliğe, kismet ve kazanca işaret eder. Cevizleri ses çıkararak karıştırmak ise kavga çıkacağına yorumlanır. Ancak çürük ceviz görmek veya toplamak, emeğin boşa gideceğine yorumlanabilir. Ceviz ağacına tırmanmak, çıkmak veya ağacın üzerinde oturmak ise mevkî bakımından kişinin yükselişine işaret eder. Cevizin anlamı, cevizgiller familyasına ait, uzun ömürlü, kalın gövdeli, değerli kerestesi olan, ülkemizde bol miktarda yetişen bir ağaç olan ceviz ağacını ve bu ağacın içi yağlı, nişastalı olan yemişini ifade eder. Ceviz, genellikle kabuğunun kırılıp yenilmesiyle ilişkilendirilir ve fıstık ile bademle benzerlik gösterir. Tasavvufî bir anlatım içinde cevizin

yeşil kabuğunun yenilmemesiyle ilgili olarak Niyazî Mısırî'nin bir beytine atıfta bulunulmuştur. Bu beyitte, cevizin yeşil kabuğunun tadının bulunmadığı gibi zâhire göre hareket edenlerin, gerçek zevkin zâhirî hükümlerle Kur'ân'ın anlam dünyasına vâkîf olunamayacağı ifade edilir.

*Cevzün yeşil kabını yemekle dad bulunmaz
Zâhir ile ey fakîh Kur'ân-ı arzularsın*

Ayrıca, Nuri Şimşekler'in Mesnevî'de cevizin çürük olması hakkındaki yorumu da paylaşmıştır. Mevlânâ'ya göre, çürük ceviz dünyanın dışarıdan güzel görüldüğü ancak içi boş olan insanlarla benzetilir. Bu da Mevlânâ'nın güzel teşbihlerinden biridir.

Halil Gökkaya'nın Ceviz Ağacı Şiiri

*Ali oğlu Emrullah, dikti beni bağına,
Âşıkça akşam sabah, baktım llgaz dağına...
Sene dokuz yüz on beş, Emrullah oğlu Halil,
Gözyaşı kanlı ateş, Çanakkale'de sebil...
Beni kurban adadı, uzattım kollarımı,
Halil çavuş budadı, koskoca dallarımı...
Okudular canıma, cilalandım, yontuldum,
Muaviye hanıma çeyiz sandığı oldum...
Annesi uçup gitti, sandık oğluna kaldı,
Seydi bey tamir etti, Şerife hanım aldı...
Azalarım merhemdir, dertlere olur şifa,
Toprağımsa mahremdir, bilmeyen çeker cefa...
Gördüğüm ince ince, kabuğuma geçerdi,
Yapraklarımdan önce, çiçeklerim açardı...
Sihirli desenlerim, silah dipçiklerinde,
Piyanoda inlerim, nağme yerli yerinde...
İlaçtır cevizlerim, kuru yenir, yaş yenir,
Gömerlerken gözlerim, kargalar da gönenir...*

*Muhitim aynı muhit, ben yurdumu bulmuşum,
Yüzyıllık canlı şahit, soy ağacı olmuşum...*

*Gazi Halil çavuşun, torunları var şimdi,
O dağ gibi duruşun, zirvesinde kar şimdi...*

*Kaynanadan geline, kalmış yadigâr gibi,
Kim aldıysa eline, saklanıyor yar gibi...*

*Sakla bergüzar diye, Şerife hanım derdi,
Dönüp baksak geriye, O'da Rahman'a erdi...*

*Sandık kaldı Celil'e, yine gelin bekliyor,
Tarihi elden ele, yaprağına ekliyor...*

Eski Türklerde tek ağaçlar, özellikle çam ve benzeri cinsler, kutsal kabul edilirdi. Araştırmacılara göre, Altaylı kavimlerde çam, kayın ağaçları en çok kutsal sayılırken, bunları çınar ve servi ağaçları takip ederdi. Başkurtlar, Çeremisler, Buryatlar, Yakutlar, Kazaklar ve Kırgızlar gibi toplulukların, tek başına bulunan ulu kabul edilen yaşlı servi, kayın, çam ve çınar ağaçlarının etrafında nezirler adadıkları, kurbanlar kestikleri, dinî törenler yaparak dileklerde buldukları bilinmektedir. Bu bağlamda, ağaçlar kurusa bile, hâlâ onlara nezirler sunulduğu, kurbanlar kesildiği olurdu. Çeremisler, Buryatlar, Yakutlar, Başkurtlar gibi toplulukların da, tek ve ulu yaşlı çınar ağaçlarına adaklar adadıkları, kurbanlar kestikleri, bazı duâlarla dilekte buldukları belirtilmektedir. Orta Asya'dan başlayıp Anadolu'ya gelene kadar ilgili coğrafyada Türk topluluklarınca ortak kutsal ağaç ve ağaç kültürüne dair benzer inanışlar görülmektedir. Bu inanışlar genellikle ağaçların evliyalarla ilişkilendirilmesiyle de bağlantılıdır. Örneğin, Sibiryada yapılan araştırmalarda, bazı ağaçların yanında evliyaların mezarlarının olduğuna inanılmaktadır. Bu evliyaların ruhlarının ağaçlarda var olduğu düşünülmektedir. Anadolu'da da kutsal sayılan ağaçların yanında bu tür evliya türbe-

lerinin bulunduğu bilinmektedir. Bu türbelerin bulunmadığı mekânlarda ise ağaçlar tek başına, "Çınar Dede", "Çitlembik Dede", "Ağaç Baba" gibi adlandırılmak sûretiyle sanki evliyaların kendisi gibi kabul edilmektedir.

Mevlânâ'ya göre, havuç, ayva ve ceviz gibi meyveler iyice kaynatılarak pekmez elde edilebilir. Bu, içlerindeki özün kaynama süreciyle ortaya çıkar. Benzer şekilde, sâlik ile şeyh ilişkisi de bu meyvelerin pekmez içinde özleştiği gibi anlatılır. Sâlik, şeyhiyle birlikte olgunlaşır, böylece ilâhî aşkın şarabına dönüşür. "Her ne ki pekmez içinde kaynamış ola, akîdeden onun pekmez ta'mı olur/Havuçtan ve elmadan ve ayvadan ve cevizden; ondan pekmez lezzetini bulursun." Yukarıdaki metinde sâlik-şeyh ilişkisi, elma, havuç, ceviz, ayva, pekmez gibi sembollerle ifade edilmiştir.

Mevlânâ, olgunluğa erişmiş üç meyvenin ceviz, badem ve fıstık olduğunu ifade etmiştir. Bu üç meyve, olgun bir insanın hâline benzetilir. Bu üç meyvenin olgunluğa erişmesi, kabuklarının ince olması, içlerinin zenginliğiyle belirlenir. İnsanın zihni, kalbi, bu meyvelerin içeriği ve kabuklarıyla özdeşleştirilmiştir.

Ceviz ağacı, topraklarımızda kök salan, uzun ömürlü bir varlık olarak tanımlanır. Gövdesi sağlam, kerestesi değerli bu ağacın meyvesine ceviz denir. Kabuğu sert, içi ise yağlı ve besleyici bir yapıya sahiptir. Mesnevî'de, savaş sırasında inananların bedenleri, cevizin kabuğuna benzetilir. İman dolu olanların ruhları, ölüm sonrası bir ceviz gibi temiz ve latif bir hâle bürünür. Mevlânâ, kabuğun örttüğü ceviz içinin sağlam veya çürük çıkabileceğini belirtir. Çürük iç için, kabuk utanç örtüsü olurken; sağlam iç için, gayretten kaynaklanan bir gizlilik perdesi oluşturur. Kabuk, teni simgelerken; iç, insanın rûhunun sâfiyetini, gücünü ifade eder. Bir başka beyitte, Mevlânâ cevizin kabuğunu, bedeni ve rûhu temsil ederek "hakikat"i simgeler. Cevizin

kabukları içinde sesler yankılanırken; iç ve yağ, kendi özgün sesine sahiptir. Ancak bu ses, kabuktan dışarıya çıkan gibi duyulmaz, sadece akıl yoluyla anlaşılır. Mevlânâ'ya göre dünya, çürük bir ceviz gibidir. İçi boş, çürük olan dünya; insanın sadece deneyim kazandığı bir mekândır. Dünya zevklerine kapılmadan, âhiret hayatını unutmamak gerekir. Bu metinde ceviz, yaşamın sembolü olarak hem kendini hem de insanın iç dünyasını temsil eder.

Sûfî geleneğinde, aynı semboller farklı bağlamlarda kullanıldığında, derin anlamlar kazanır. Örneğin, Gazâlî, "ağaç-meyve" ikilisini akıl ile bilgi arasındaki ilişkiyi anlatmak için kullanırken, Mevlânâ ise ölüm ve insan arasındaki bağı açıklar. Ağaç, meyvenin varoluşu için bir araç olmasına rağmen, aslında meyve ağacın ta kendisidir: Meyve dalın ucunda, dal ise meyvenin içinde saklıdır. Mevlânâ, "Meyve elde etmeye ümidi olmasa, bahçıvan hiç ağaç diker miydi?" diye sorar, Yaratan'ın amacının insan olduğuna vurgu yapar. Mevlânâ; "İnsan evrende, evren insanın içinde." demiştir. Sûfî şairlerden Gaybî de bu konuya işaret ederek şöyle der:

*Bir ağaçdır bu âlem meyvesi olmuş Âdem
Meyvedir maksûd olan sanma kim ağaç ola.*

"Sadece meyveye uzanan el, varlığın sırrını açığa çıkarmaz." diyerek, sûfî, mânevî olgunluğa ulaşmak için içsel gelişime işaret eder. Tasavvuf edebiyatında meyvenin kabuğu "ilm-i kâl", içi de "ilm-i hâl" olarak vasıflandırılır. Mevlânâ bir beytinde, "Cevizin asıl tadı, yağındadır; üzümünki suyundadır; Hak erinin cismi ceviz ve üzümdür." diyerek bu anlamı ifade eder. Metaforik meyve simgesinin en çarpıcı anlatımı, Yunus Emre'nin şu beytinde görülür:

*Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü;
Bostan ıssı kakıyıp dir ne yirsun kozumu.*

Niyâzî-i Mısırî, Yunus'un bu dizelerini yorumlamıştır. Eriğin ekşi olmasıyla, "şeriat"ı simge-

lediğini belirtmiştir. Üzümün, "tarikat"ı simgesi olduğunu, tatlılığıyla yorumlamıştır. Cevizin de "hakikat"i simgelemesi sebebiyle "temkin"i gösterdiğine işaret etmiştir. Bostan ıssı; olgun mürşidi "insan-ı kâmil"i simgelemektedir. Yunus Emre, Hz. Mevlânâ ve Niyâzî-i Mısırî gibi bazı sûfîler, ceviz meyvesinin hakikati simgelediği konusunda ortak bir anlaşmaya varmışlardır. Niyâzî-i Mısırî, "Cevzin yeşil kabuğunu yiyerek hakikati arzularsın," diyerek cevizi hakikatin metaforu olarak tanımlar. Sûfî anlatısında, ceviz sadece hakikati değil, aynı zamanda hakikate ulaşma yolunu da en güzel şekilde anlatan bir simge olarak seçilmiştir. Ceviz tamamen nefse benzetilir ve içten dışa doğru nefsin perdeleri kaldırılarak hakikate, yani öze nasıl ulaşılabileceğinin bir göstergesi olarak kullanılır.

Cevizin en dışında bulunan yeşil ve acı tadan kabuğu; "nefs-i emmâre"ye benzetilir. Dıştaki yeşil kabuğun soyulmasıyla ortaya çıkan sert kabuğun "nefs-i levvâme"yi, onun soyulmasından sonra görülen kalın kahverengi zarın "nefs-i mülhime"yi, onun soyulması neticesinde ortaya çıkan şeffaf ince sarımsı kabuğun da "nefs-i mutmainne"yi simgelediği bildirilir. Görülen şeffaf kabuk, özdeki meyveyi gizlediği için özü görerek müşâhede eden iç göz de böylece mutmain olur. Şeffaf kabuk soyulunca da insan beynine benzetilen kıvrımları bulunan cevizin kozu artık ortaya çıkmıştır. Bunu, "nefs-i razîye"nin simgesi sayarlar. Bu kozun havanda ezilerek yağının çıkarılmasına ise "nefs-i marziye", yağın içinde bulunan kudrete de "nefs-i safiye" denilir. Bu yedi katmandan inilen öz, Tanrısal sırta ermenin işaretidir. Cevize mahsus görülen bu metaforik anlatımı, tek bir yoruma indirgemek mümkün değildir. Sûfî'nin muradına uygun bir simgesel bağlama yerleştirilerek, çeşitli anlamlar türetilmiştir. Bu nedenle, bu anlamı denemez. Her yorum, kendi bağlamında anlamlıdır. Ceviz ağacının insanın vücuduna, ceviz meyvesinin ise insanoğlunun kafasına ben-

zetildiği bilinmektedir. Sert kabuk kafatasına, cevizin kozu insan beynine, zar beyin zarına, içindeki yararlı içerik ise hikmete ve cevizin yağı akla işaret eder. Başka bir yoruma göre, cevizin yeşil kabuğu "ilm-el yakîn", sert kabuğu "ayn-el yakîn" ve cevizin içi "hakk-el yakîn"i temsil eder. Özetle, bu tarz simgesel ve alegorik yorumlara bakıldığında öğretmekten ziyade keşfetmeyi ve tadını çıkarmayı amaçladığı görülür. Bu keşif olgusunu Mevlânâ şöyle ifade eder: "Âlimin azığı ve sermâyesi kalemde oluşur eserlerdir. Sûfînin azığı yani sermâyesi ise ayak izleridir." Mevlânâ, sûfîyi bir avcıya benzetir.

Âşık Paşa'nın düşüncelerine göre insan; rûh, beden, akıl nefis ve "ruhların rûhu" olarak adlandırılan Tanrı'nın sırrı olmak üzere beş boyuttan oluşur. Ceviz analojisiyle bu konu açıklanır: Cevizin dış kısmı bitkiye, kabuğu hayvana, rûhu insana, yağı meleğe benzer. Yağdaki nur, ruhların rûhuna denk gelir. Sırlar, Hakk'ın cemalini gösteren nurdur. Nefs yani beden ölünce yok olmasına rağmen, rûh cevizin içindedir, akıl ve rûh yağda bulunur. Çıra ile mum Tanrı aşkını temsil eder. Yağda gizlenen nur, muhabbeti simgeler. İnsan akıl ve bilgiyle şeref kazanır, böylece manaya ve hikmetin özüne gönül veren kişi amacına vasil olur. Muhammed'in mumu Tanrı'nın nurundan yanmıştır, varlık bilgisi Tanrı'dandır. Âşık Paşa'nın düşünceleri İbn Sînâ'ya kadar uzanabilir ve felsefî yorumlarıyla mutasavvıfları etkilemiştir.

Şair Halil Gökçaya "Ceviz Ağacı" şiirinde dedesinden günümüze kalan bir ceviz oyma çeyiz sandığının hikâyesini hayatın hikâyesiyle dillendiriyor. Çanakkale'deki çetin mücadeleyle ceviz ağacını simgeleştirirken, dallarının budanmasını yüzbinlerce şehitle özdeşleştiriyor. Hatta devrilen ceviz ağacıyla sanki Osmanlı Devleti'ne atıfta bulunuyor. Yeniden kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni "Ceviz oyma çeyiz sandığı" olarak okuyucuya sunuyor. Gazi dedesinden nesilden nesile intikal eden devlet anlayışıyla

meseleyi simgeleştiriyor. Cevizin yağının şifa oluşundan, gölgesinin toprağının ağırlığından bahsediyor. Zaten devlet; kıymetini bilenler için bir ağaç gölgesi gibi sığınak; kıymetini bilmeyenler için ceviz gölgesi gibi ağır değil midir? Ceviz ağacının mevsimin bir vaktinde fotoğraf makinası gibi gördüğü bir cismi iç kabuklarında resmettiğinden, çiçeğinin yaprağından önce açmasının dikkat çekici olmasından dem vuruyor. Şair, desenli silah dipçiklerinin ceviz ağacından imalini, piyanoların ve çeşitli ev aletlerinin mobilyaların cevizden üretildiğine dikkat çekiyor. Bir şifa deposu olan ceviz meyvesini kargaların dallardan avlayarak, saklayıp gömmek sûretiyle

nasıplendiklerini dile getirirken; ağaçların canlı hayatıyla irtibatına atıfta bulunuyor.

Anadolu'da yeniden vücut bulan soy ağacı olarak devletle kutsallaştırılan mefhum, 2023'te yüzyılı bulmasıyla ömrüne ömür katmaktadır. Dededen toruna intikal eden asker millet olma rûhunun yüce dağları, bu toprakları koruyan bir muhafızlık anlayışını ceviz ağacı ürünüyle sembolleştiriyor. Emaneti korumanın geleneksel öğretileriyle yadigâr olan şeylere sahip çıkmamanın önemine vurgu yapıyor. Ceviz yaprağıyla tarihin yapraklarını bir satırda çağrıştırarak; ceviz gibi muhkem, devam eden bir anlayıştan bahsediyor.

Hidiv Kasrı'nın Tarihçesi ve Mimarî Özellikleri

“Hidiv Kasrı, son Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa tarafından Çubuklu sırtlarında inşa ettirilen, dönemin modern mimari esintilerini Boğaz'ın eşsiz manzarasıyla buluşturan İstanbul'un en zarif ve nadide yapılarından biridir.”

Hidiv, Osmanlı Padişahı Abdülaziz zamanında (1861 – 1876) Mısır valilerine verilen unvandır. Mısır Hidivleri protokol bakımından şeyhülislâm ve sadrazam ile aynı dereceye sahip olmuşlardır. Aynı zamanda Sultan Abdülaziz'in saltanatı döneminden itibaren Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın soyundan gelen Mısır valilerine verilen bir unvandır. Sultan Abdülaziz'den ilk Hidiv unvanını 1866'da İsmail Paşa aldı. Giriştiği büyük borçlanmalarla iflâsı sebebiyle İngiliz ve Fransız hükümetlerince indirilmesi üzerine (1879), yerine geçen Tevfik Paşa'nın Hidivliği kısa sürdü. 1892'de 45 yaşındayken ansızın öldü. Oğlu Abbas Hilmi Paşa, genç yaşta idareyi ele aldı. Hidiv Kasrı'nı yaptıran ve kasra adını veren Abbas Hilmi Paşa'dır.

Abbas Hilmi Paşa, İskenderiye'de dünyaya geldi (1874). Viyana'daki Theresianum Askerî Akademisi'nde tahsil gördü. Tahsil hayatı devam ederken babasının 1892'de vefatı üzerine genç yaşta Kavalalı Hanedanı'ndan gelen yedinci ve son kişi olarak Mısır'ın başına geçti. Fakat ülkesi İngiliz işgali ve kontrolü altındaydı. Kendisi ise Alman-Avusturya ekolünde askerî bir eğitim aldığı için İngiliz sömürgeciliğine karşı duygular içindeydi. Bu sebeple Anglosakson dünyasına karşı, Alman ve Osmanlı desteği aradı. Bu ise Osmanlı payitahtında uzun bir süre oturmasını ve hem çağdaş görünümlü hem de etkili bir yaşam çerçevesi edinmesini gerektiriyordu. Ayrıca Mısır'ın sıcak iklimi de Hidiv ve ailesinin yaz mevsimini bir başka ülkede geçirilmesini âdetâ zorunlu kılmaktaydı. Öte yandan, işgal altındaki Mısır'daki Hidivin yazları İstanbul'da geçirilmesini istemek, Osmanlı padişahı için bir ihsandan ziyâde bir zorunluluktur. Bu sebeple yazları İstanbul'a geldiğinde Hidivin kalması için 1894'te Bebek'teki Ali Paşa Yalısı hediye edilmek üzere Osmanlı Devleti tarafından satın alındı ve tamiratına başlandı. Bundan sonra yaz aylarında İstanbul'a gelen Hidiv ve ailesi, gerek Ali Paşa Yalısı'nda gerekse de Boğaz'da çeşitli mekânlarda konakladı. Bununla birlikte yazları İstanbul'da geçiren Hidiv Ailesi'nin Çubuklu'yu çok beğenmesinden dolayı Çubuklu Tepesinde

“İnşasından itibaren siyasi sürgünlere, uzun süren metrukiyet yıllarına ve kapsamlı restorasyon süreçlerine tanıklık eden bu görkemli kasır; bugün tarih, mimari ve doğanın iç içe geçtiği yaşayan bir kültürel miras olarak varlığını sürdürmektedir.”

geniş bir arazi satın alarak Hidiv Kasrı'nı inşâ ettirdi. Mimar Delfo Seminati idaresinde 1905'te başlayan kasrın inşaatı 150 bin altın harcanarak 1907'de tamamlandı. Abbas Hilmi Paşa bu tarihten itibaren her yazı Çubuklu'da geçirdi.

Kasrın Mimarî Özellikleri

Kasrın mimarî olarak, Osmanlı mimarîsinin dışında, Batılı tarz (art nouveau) olarak inşâ edildi. Ana girişin ortasında mermerden ihtisamlı ve anıtsal bir çeşme vardır. Tavanı çatıya varıncaya kadar yükselir ve vitrayla kaplıdır. İçinde çeşitli yerlerinde zarif çeşme ve havuzlar vardır. Bina plân olarak, salonlar arasındaki bağlantılar aracılığıyla havuzun etrafında bir daire çizmektedir. Bu daire sadece giriş holü tarafından kesilmektedir. Üst katta ise özel odalar bulunmaktadır.

Kasır, yaklaşık bin metrekarelik bir inşaat üstüne oturtulmuştur. Doğu yönünde düz; kuzeybatı ve güney yönlerinde yarım daire biçimi kazanan bir cepheye sahiptir. Çubuklu Kasrı'nın en önemli özelliği cihannüma olarak yaptırılan yirmi metrelik kulesidir. Mermer teraslarla çevrili binanın bu yüksek kulesi Boğaziçi'ndeki manzaranın neredeyse yarısına hâkimdir. Kasrın diğer önemli bir özelliği de buharla çalışan bir asansöre sahip olmasıdır. Kasrın ana girişinin ortasında mermerden yapılan bir çeşmesi ve bunu takip eden çeşme ve havuzları bulunmaktadır. Tavanları vitray ile kaplı, giriş katında şömineli bir salonu bu salonun üst katında daire şeklinde iki büyük yatak odası yer alan kasrın

yine bu katta iç tuvalet ve banyoları mevcuttur. Mimarî özellikle ilgili şu detayları ifade edelim.

Ana Giriş Kapısı

Ay yıldızlı Mısır Hidiv Tacı arma hâline getirilip, yarım daire biçiminde ana giriş kapısının üzerine işlenmiştir. Üstüne armanın işlendiği dış kapı, bütünüyle altın yaldızlı çiçek figürleriyle süslenmiştir. Bu kapıdan önce birinci hole girilir. Girdiğimiz birinci holün sağ tarafında, iki basamakla çıkılan bir kapıya ulaşılır. Bu kapıdan iç içe iki büyük odaya geçilmektedir. Bu odalardan da bir ara kapı ile Mermer Salon'un teraslarından birine ulaşılmaktadır. Birinci holün sol tarafındaki kapıdan giriş katı mutfak ile sağındaki bir merdivenle alt kattaki mutfak ulaşmaktadır. Birinci holden bir ara giriş kapısıyla orta hole geçilmektedir. İki hol arasındaki giriş kapısının camlı bölümü kurşunlu vitrayla yapılmış üzüm salkımları desenlerine sahiptir. Çok güzel ve özel bir geçiş elemanıdır. Kapıdan geçtikten sonra, birkaç basamakla ulaştığımız plâtfomda ilerleyip, anıtsal çeşmenin bulunduğu hole ulaşırız. Geriye döndüğümüzde; camlı bölümü kurşunlu vitrayla yapılmış ara kapı ile

sağdan ve soldan üst kata çıkılmasını sağlayan iki anıtsal merdiven karşımıza çıkar. Bu iki anıtsal merdivenle çıkılan yeni bir sahanlıktan sonra da, iki merdiven birleşerek, geniş ve tek bir merdivenle üst kata çıkılır.

Anıtsal Çeşme Havuzlu Hol

Camlı bölümü kurşunlu vitrayla yapılmış ara kapıdan girince çeşmenin bulunduğu hol bulunmaktadır. Bu mekân da tüm yapının ana karakterine uygun olarak düzenlenmiştir. Duvarlardaki masif ahşap kaplamalar arasında sekiz adet desenli ayna bulunmaktadır. Anıtsal çeşme dairesel olup, 180 cm yüksekliğinde mermer bir fiskiyesi vardır. Anıtsal çeşmenin üstü açık ve bu açıklık çatıya kadar devam etmektedir. Yapının aydınlık bölümünü oluşturmakta ve duvarlarındaki desenli aynalarda yansıyan ışıklarla masalımsı bir hava oluşmaktadır. Bu oluşum, anıtsal çeşmenin bulunduğu hole açılan odaların aydınlatılmasında önemli bir işlev görmektedir. Zarif dekoratif süslemelerin ön plâna çıktığı, kıvrımların ve bitkisel desenlerin sıklıkla kullanıldığı anıtsal çeşmenin çatıya ulaşan üst kısmı vitray cam ile kapatılarak ortam dış etkilerden

korunmuş. Anadolu uygarlıklarından günümüze ulaşan cam işçiliğinin en seçkin örnekleri kullanılmıştır.

Abbas Hilmi Paşa ve Hidiv Kasrı

1907-1914 arasındaki yedi yıl, Hidiv Kasrı açısından, olaysız ve tatlı yıllar olarak tarihe iz bıraktı; kasır en görkemli zamanlarını bu aralıkta yaşadı. 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlayıp İngilizler'in fiilî olarak kontrol altında tuttukları Mısır'ı himayeleri altına aldıklarını açıklamalarından sonra Abbas Hilmi Paşa azledildi ve mallarına da el konuldu. Onun azledilmesiyle Hidivlik sona erdi; yerine Mısır Sultanı unvanı ile amcası Hüseyin Kâmil Paşa atandı. Böylece Abbas Hilmi Paşa İsviçre'ye sığınma kararı aldı. Onun İsviçre'ye sığınması kasrın sıkıntılı günlerinin başlangıcı oldu. Savaş yıllarında birkaç kez imkân dâhilinde kasrına uğrayan Paşa, savaş biterken İstanbul'un İngiliz işgaline girme ihtimali belirince İsviçre vatandaşlığına geçti. Kendisine yeni bir yat alıp Akdeniz gezilerine başladı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Almanya ile temasını hiçbir zaman kesmedi. 1930'lu yılların başında Adolf Hitler'le temasa geçen Paşa, Mısır'ın kendisine geri verileceği vaadini alınca, Almanya'nın yeni iktidarına daha yakın oturabilme amacı ile İstanbul'la bağıını iyice kopardı. Bu süreçte Abbas Hilmi Paşa, kasrı satışa çıkarsa da müşteri bulamadı; kasır uzun süre boş bir hâlde kaldı. 1937'de Üsküdar Belediyesi'nde yapılan protokolle Hidiv Kasrı'nın alım satım işlemleri gerçekleştirildi. İsviçre'deki son yıllarını sağlık sorunlarıyla boğuşarak geçiren Abbas Hilmi Paşa, 1944'te Cenevre'de Lemman Gölü karşısındaki villasında kalp krizi geçirerek vefat etti.

Çubuklu/Hidiv Kasrı, 1937'den 1983'e kadar metruk kaldı. İstanbul Belediyesi tarafından 1937'de satın alınan Çubuklu Kasrı'nın restorasyonu yönünde 1983'e dek herhangi bir adım atılmadı. Yapının 1983-1984'teki onarımı sırasında kalorifer kazanında bulunan birkaç belge

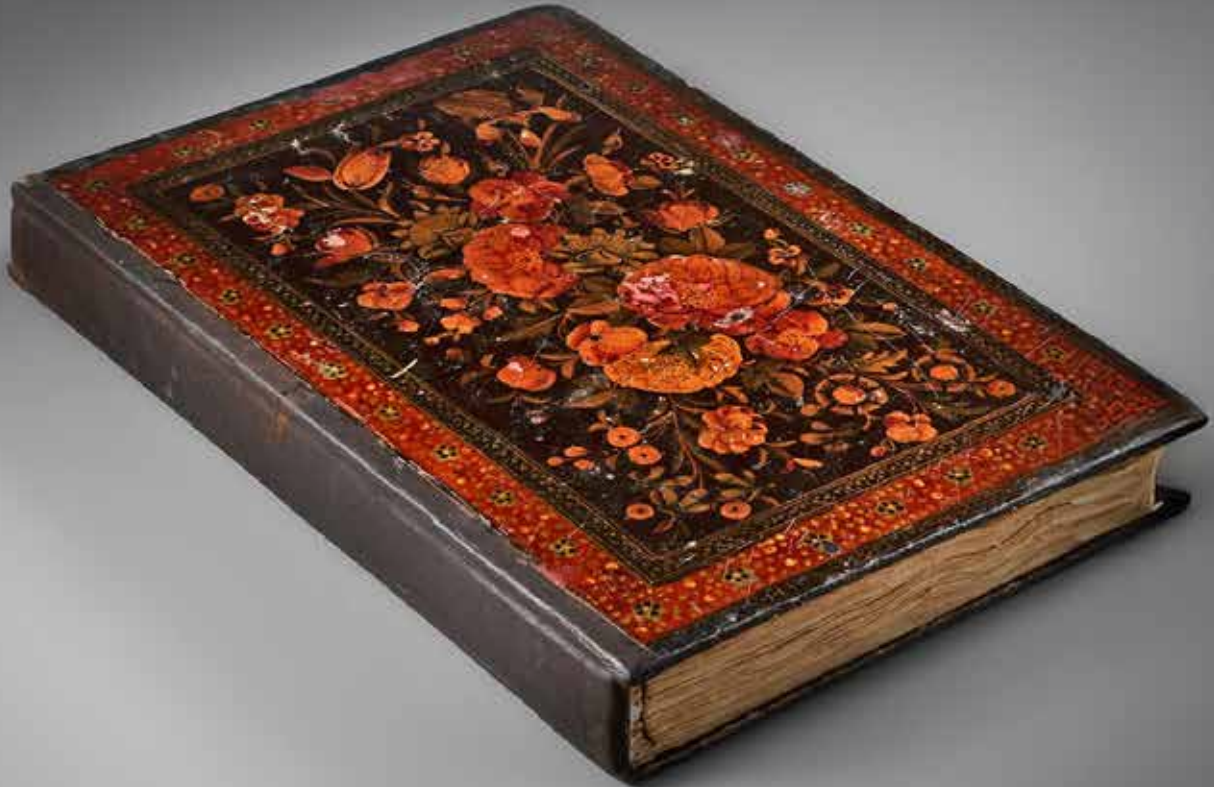
kasrın inşaatıyla ilgili bazı bilinmeyenleri açığa çıkardı. Bu kâğıtlarla Hidiv'in inşaat ve onarım işlerinin İtalyan mimar Delfo Seminati tarafından idare edilmesi; ahır, ağıl ve lojman olarak iki müstemilat binasının yapım bedelleri hususunda bilgiler mevcuttur. Kasır, 1994-1996 yılında geçirdiği ikinci bir restorasyondan sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirâki olmuştur. Fakat köşkler arasında bazı köşkler diğerlerinden biraz daha fazla ön plâna çıkmaktadır. Bunlardan biri de Hidiv Kasrı'dır. Dönem itibarıyla yapılan en güzel kasırlar arasında nadide yerini almaktadır.

İbretî Dîvân'ında Aşkın Hâlleri

“İbretî, kesret/çokluk yanılığundan sıyrılıp vahdetin/birliğin sırrına ermenin tek yolunu ilâhî aşk olarak görür; aklın sınırlarını aşkın coşkusuyla aşarak nefsi Hakk'ın varlığında fâni kılmayı öğütler.”

• İbretî, Hasan Ünsî Efendi'nin (ö. 1136/1724) bendesi, âşık İbrâhîm-i Hâs'ın (ö. 1175/1762) yakın arkadaşı, ilmî yetkinliği ve şiirdeki kabiliyetiyle dikkat çeken gönül erlerindedir. Bu çalışmada İbretî'nin Dîvân'ında yoğun biçimde üzerinde durduğu vahdet düşüncesi ve vahdet düşüncesinin temelini oluşturan aşkın çeşitli boyutlarına dair söylemleri üzerinde durulacaktır.

İbretî ve Dîvân'ı

Büyükçekmece'de dünyaya gelen ve asıl adı Mustafa olan İbretî'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Hayatı, ailesi ve ilmî gelişimi hakkında yeterli bilgi bulunmayan İbretî, İbrâhîm-i Hâs'ın yakın dostudur. İbretî, İbrâhîm-i Hâs ile birlikte Hasan Ünsî Efendi'nin irşad halkasında yetişen iki gönül eri olarak vefatına kadar irşâd faaliyetlerine devam etmiştir. İbretî, Kastamonu'ya giderek Hasan Ünsî'ye intisap etmiş, seyr-ü sülûkünü tamamlayıp icâzet alarak tekrar Büyükçekmece'ye dönmüştür. İbretî'nin Dîvân'ını yayına hazırlayan Mustafa Tatcı, onun maddî zorluklarla geçen bir hayat sürdüğü kanaatini paylaşmıştır. 1757'de Büyükçekmece'de vefat eden İbretî, Büyükçekmece Mezarlığına defnedilmiştir.

İbretî'nin bilinen tek eseri Dîvân'ıdır. Onun bu eseri, oğlu Hasan Efendi tarafından 1173'te istinsah edilmiştir. Tatcı, yayınlanan Dîvân'ında İbretî'nin 225 tam, ikisi yarım, sayfaların düşmesi sebebiyle 5 tanesi kayıp toplam 232 ilâhî bulunduğunu belirtmiştir. Hece ve arûz vezniyle şiirler kaleme alan İbretî'nin Dîvân'ında 9 şiir hece ölçüsüyle 218 şiirde ise arûz veznini kullandığı tespit edilmiştir.

İbretî Dîvân'ında Vahdet Umdeleri ya da Aşkın Hâlleri

Halvetiye Tarîkatı'nın Şa'baniye koluna mensup olan İbretî, Dîvân'ında Esmâ tecellîsi, mir'ât, muhabbet, nûr-i Muhammedî, cem, fark, nefsin islahı, fenâ, bekâ, zâhid eleştirisi, firkat, vuslat, kesret, hayret, irfân, varlık iddiasını terk

“Yüzeysel bir dindarlık anlayışını hakikat yolunda yetersiz bulan şair, 'katre/damla' hükmündeki insan varlığının ancak 'ummân/okyanus' mesabesindeki Allah'ın nurunda yok olarak gerçek kurtuluşa ereceğini savunur.”

etmek, mâsivâ, ağıâr, basîret, mürşide intisap, cezbe, gönül, fakr, halvet, terk, tecrid, asıl, fer', zikir, ölmeden önce ölmek ve safâ gibi birçok kavramı vahdet-i vücûd düşüncesini ifade etmek gayesiyle kullanmış ve o, bu amaca yönelik aşk merkezli bir anlatım sergilemiştir. İbretî, Hakk'ın Esmâ tecellîsinin sırrı ile âlemi görünür kıldığını, her şeyden önce aşkı yaratıp bütün ruhların onun tesiri ile zuhûr bulunduğunu söyleyerek düşünce sisteminin özünü ifade etmiştir. Hakikat açısından varlığa bakıldığında kesretin gittiğini, varlık olarak sadece Hakk'ın kaldığını savunan İbretî, her Esmâ'nın müsemmâda tecellîsini fark eden âşığın hakikat sırrını çözererek Hakk'a vâsıl olacağını aktarmış ve bu şekilde düşünce sisteminin kodlarına dair aktarımlarına devam etmiştir. Vahdet sırrına ermek için aşk şerbetini içmek ve mihnetine katlanmak gerektiğini savunan İbretî, aşk ile gönüldeki tozların silinip gideceğini ve Hakk'ın tecellîleri ile gönül aynasında vahdet sırlarının parlayacağını belirtmiştir. Sırr-ı aşk ve şehvet-i aşk ile kendisinden doğan mânâ sayesinde cezbe tutulup vahdet sırrını fark ettiğini belirten İbretî, nefsin elinden bu şekilde kurtulup Hakk'ın Zât'ında yok olmak sûretiyle fenâ ve O'nunla var olmak zevkini yani bekâ tecrübesini tatmanın mümkün olacağını vurgulamıştır. Aşk kitabı okunmadan önce zâhir ilimle bu sırlara ulaşamayacağını söyleyen İbretî, gönlün işinin zevk nuru ve şevkin sırrı ile aşka ulaşmanın ümidini güttüğünü söylemiştir. Aşk kokulu şerbet (tıyb-ı 'aşkın şerbeti) ile gönlün şifâ bulmasının mümkün olduğunu vurgulayan İbretî'ye göre kişiden zerre-i aşkın dokunuşu

ile akıl (akl-ı meâş) gitmeli, artık kalp devrede olmalı ve kişi münkir olmaktan bu şekilde kurtulmalıdır. Aşk ile hakikat denizine dalan usta bir dalgıç (gavvâs-ı aşk) olarak hakikat incilerini toplamanın yaratılış gayesini fark etmek için zaruri olduğunu belirten İbretî'nin dünyasında hakikate ermek için aşk ateşi ve aşk askerinin (leşker-i aşkın) gönlü harap etmesinden başka bir çıkar yol yoktur. İbretî, aşkın çok çeşitli boyutlarından bahsetmiştir ki ona göre aşk mektebinin talebesi olmak için aşkın yüzü (vech-i 'aşk), aşk şarabı (mey-i 'aşk, şarâb-ı 'aşk), âteş-i aşk, aşk gözü (çeşm-i 'aşk), aşk celladı (seyyâf-ı 'aşk), aşk varlığı (devlet-i 'aşk), aşk suyu (âb-ı 'aşk), aşk sırrı (sırr-ı 'aşk), aşk kadehi (câm-ı 'aşk), aşk zinciri, aşk ateşi (sûz-i 'aşk), aşk belâsı (belâ-yı 'aşk), aşk suyu/membai (kevser-i 'aşk), aşk nuru (nûr-ı 'aşk), aşk kılıcı (şemşir-i 'aşk), aşk lezzeti, aşk mübtelası ('âşik-ı şeydâ), aşk kazanı (külhen-i 'aşk), aşk kancası (küllâb-ı 'aşk), aşk belâsı (belâ-yı 'aşk), aşk meydanı (meydân-ı 'aşk), aşk pazarı (bâzâr-ı 'aşk), aşk nurları (envâr-ı 'aşk), aşk deryası (ummân-ı 'aşk), aşk şaşkınlığı (hayret-i 'aşk), aşkın sığınağı (dildâr-ı

'aşk), aşk kokusu (şem'i 'aşk), aşk parıltısı (şûle-i 'aşk), aşk yolculuğu (râh-ı 'aşk), aşkın yüzü (rûy-ı 'aşk), aşk derdi (derd-i 'aşk), aşk denizi (deryâ-yı 'aşk, bahr-i 'aşk), aşk çayı (çây-ı 'aşk), aşk mücadelesi (gavgâ-yı 'aşk), aşk göz yaşı (giryân-ı 'aşk), aşk yağmuru (bârân-ı 'aşk), aşk feryadı (feryâd-ı 'aşk), aşk kebabı (püryân-ı 'aşk), aşk sarhoşluğu (sekrân-ı 'aşk), aşkın delip geçmesi (peykân-ı 'aşk), aşk öyküsü (destân-ı 'aşk), aşkın yok etmesi (tâlân-ı 'aşk), aşkın sözleri (güftâr-ı 'aşk), yârin aşkı (yâr-i 'aşk), aşkın rehberliği (hoca-i 'aşk, şâh-ı 'aşk, imâm-ı 'aşk, rehber-i 'aşk), aşk alıp satan (hammâr-ı 'aşk), aşk mağarası (gâr-ı 'aşk), aşk iştियakı (ihrâs-ı 'aşk), aşk gösterişi (pâlâs-ı 'aşk), aşk içtenliği (ihlâs-ı 'aşk), aşk değneği (çevgân-ı 'aşk) ve aşk yükü (bâr-ı 'aşk) gibi çok yönlü bir tecrübe ile aşk gönle tesir etmeli ve bu şekilde kişi hakikate vâsıl olmalıdır.

"Sen seni bildinse bildin Hakk'ı/Gark-ı vahdet bahrine oldun sezâ" mısârında olduğu gibi aşkın tesiri ile nefsin tanıyan kimsenin Hakk'ı bilme-ye namzet olacağını nakleden İbretî, eşyanın

Hakk'a mahrem olduğunu tecrübe eden âşıkların gönüllerindeki karanlıkların (zulümâtın) kaybolması ile vahdetin tadına ulaştıklarını söylemiştir. Vahdetin aslının aşk elinden içilecek şarap ile kişinin kendinden geçmesi şeklinde içselleştirileceğini "Vahdetin câmını nûş et 'aşk elinden İbretî/Her içen hûşyâr o demde mest olur câm-ı riyâh" beytinde dillendiren İbretî, mâsivâ tozunun mürşid-i kâmil eliyle gönülden silinip atılmasının zarûretinde de dem vurmıştır. Yokluk ile varı görmenin mümkün olduğunu aktaran İbretî, gafletten kurtulup kurbeti elde etmenin de aşkın tesirine bağlı olduğunu nakletmiştir.

Netice itibarıyla marifeti elde etmenin aşkla mümkün olduğunu hatırlatan İbretî, aşk ile taharet ve gusül yaparak gönlün tamamen temizlenmesinin bu iddiasına temel teşkil ettiğini aktarmıştır. İbretî, aşkı tatmayan, hakikat yolculuğunda yüzeysel kalan ve gönül âleminin sesine kulak veremeyen zâhidleri, zikrin kalplerine tesir etmemesi, kalplerinde şeytanın askerlerinin gezip dolaşması, kin, hased ve nefsin diğer arzuları ile kapkara kesilen kalplerinden hakikate yol bulamamaları gibi başlıklar üzerinde zâhidlere yönelik eleştirilerini sıralamıştır. Zâhidlere zikre devam ederek aşkın tesiri ile gönüllerini hakikate açmalarını tavsiye eden İbretî, kişinin katre mesâbesinde olan varlık hissiyatını ummân mesabesindeki Hakk'ın gerçek varlığında yok etmesi şeklinde nefsin karanlıklarından sıyrılıp hakîkatin nurlarına kavuşmasını da telkin etmiştir:

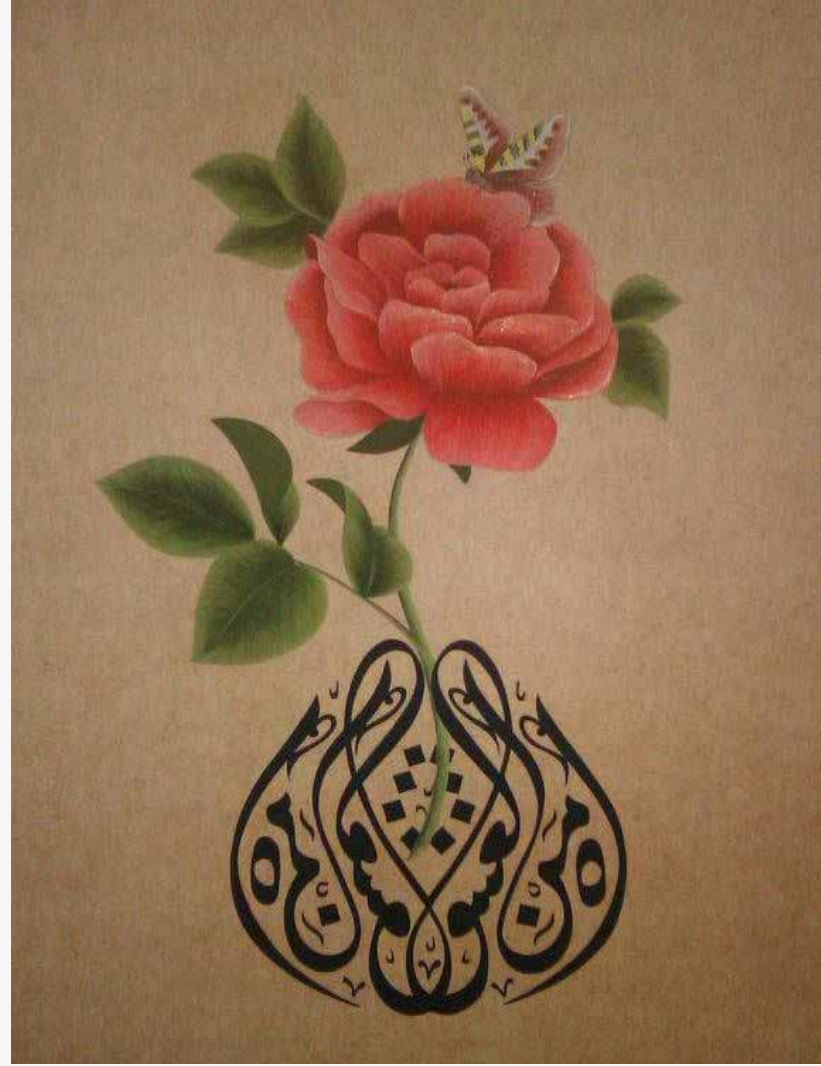
Ey gönül geç katreden 'ummânı eyle arzu

Âb için zulmâta gel hayvânı eyle arzû

Nefsine merdâne gel meydân-ı 'aşk ile cevânâ gel

Dost için baş oyanıp merdânı eyle arzû.

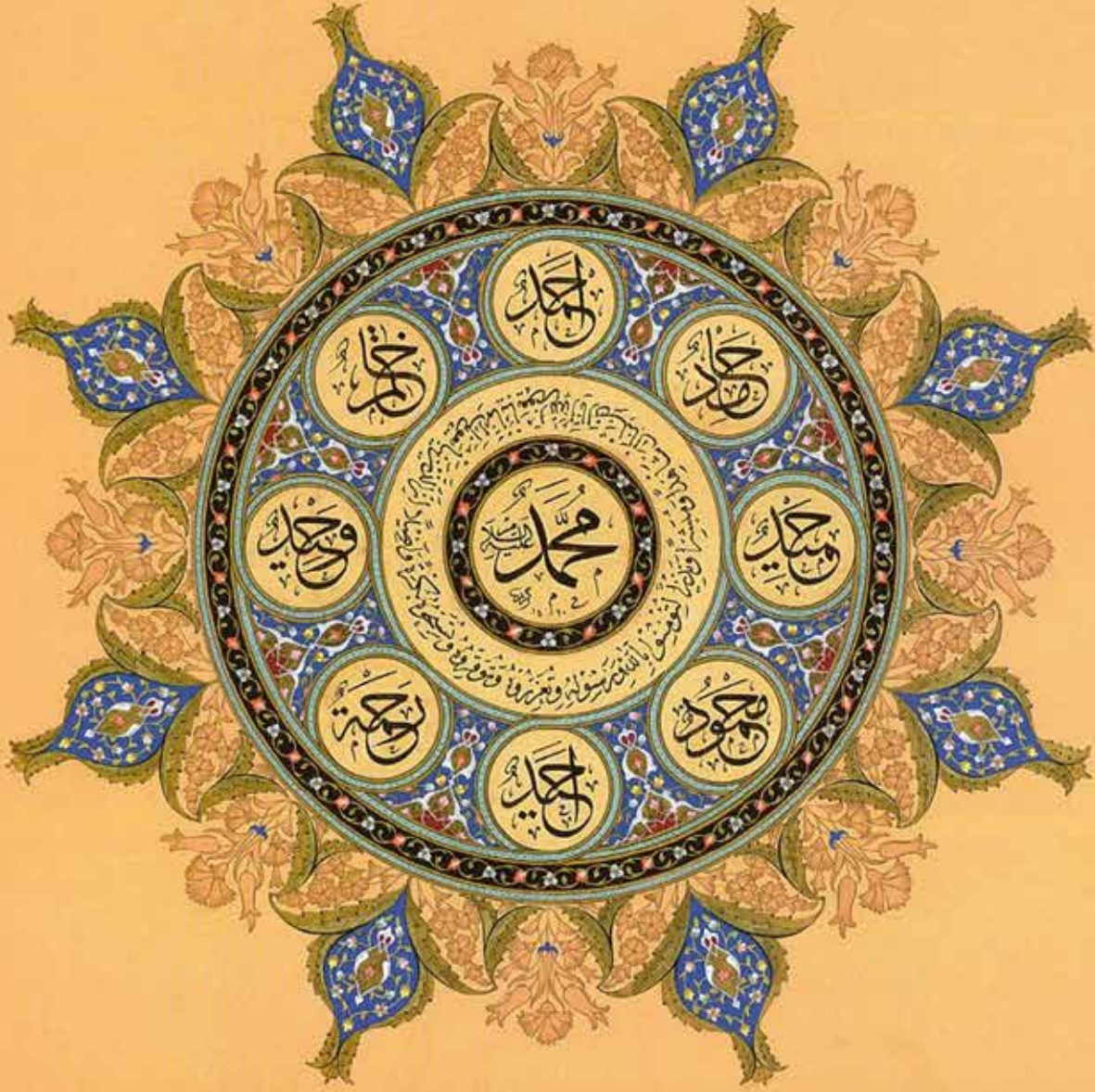
İbretî'nin Dîvân'ından aktarılan bu veriler, onun, yüzeysel bir dindârlık anlayışını hakikat hedefi için yeterli görmediğini net bir şekilde göstermektedir. Yine onun, hakikate ulaşmada aşkın çok boyutlu tesiri ile gönlü arındırmak, aklın (akl-ı meâşin) tesirinden kurtulup Hakk'ın lütfu ile gönle düşen tecellîlerle varlık âlemini sey-

re dalmak ve bu yöntemle kesret yanılığısından sıyrılıp vahdetin sırrına âşinâ olmak usûlünü benimsediği anlaşılmaktadır. Yaratılış gayesini ve hakîkati terennüm etmeyi, aşk merkezli söylemi ile vahdet sırrını tecrübe etmek şeklinde formülize ettiği anlaşılan İbretî'nin Dîvân'ında bu temel kavramlar etrafında dile getirdiği diğer tasavvufî kavramlar da derinlikli araştırmalara konu olmalı ve günümüz insanının büyük bir boşlukta olmasına sebep olan hakikat arayıcısı olamama sorununa bu gönül insanının yönlendirmeleri ile insanı merkeze alan ve gönlü ihya adımlarıyla kuşatıcı bir rehberlik yapılmalıdır.

Dipnot

* Dr. FâtiH ÇINAR, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi. Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Yana Yana Rasûlallah Demek

“Şair Hanîf, “yana yana” kaleme aldığı na’lariyla Hz. Peygamber’e duyduğu sönmez aşkı dile getirirken; O’nun bir tek mezar taşını gül bahçelerine, Ravza’sını ise ebedî cennet bahçelerine değışmeyecek kadar sarsılmaz bir bağlılık sergiler.”

Doğum tarihi bilinmeyen şair Hanîf'in asıl adı İbrahim'dir. Devrinin meşhur hattatlarından hüsn-i hat dersleri alan İbrahim Hanîf; kâtiplik ve müderrislik görevlerinde bulunmuştur. Son olarak Bursa kadılığı yapan şairin müderrislik yıllarında bir dönem Haremeyn (Mekke, Medine) müfettişliği ile de görevlendirildiği bilinmektedir. Bursa kadılığından emekli olup İstanbul'a dönmüş ve 1775 yılının Aralık ayında vefat etmiştir. Kabri İstanbul'da Dâye Hatun Türbesi'nde yer alan İbrahim Hanîf; Arapça ve Farsça ilimlerinde, İslâm hukuku ve edebiyat alanında tanınan bir kimseydi. Dîvân'ı ve ed-Dürerü's-Semin fi Şerhi'l-Erbain adlı manzum kırk hadis şerhi bilinen eserleridir. Ayrıca Dürretü'l-Esmâ fi Esmâ'in-Nebeviyyeti'l-Esnâ adındaki eserinde ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in isimlerini şerh etmiştir. Hulâsatü'l-Vefâ fi Şerhi'ş-Şifâ adlı eseri ise Kadı İyâz'in Şifâ adlı siyer ve şemâil konulu eserine yazdığı şerhtir.¹ Hz. Peygamber (s.a.v.)'i konu edinen eserler telif etmiş olan şairin Dîvân'ında 9 adet na't-ı şerif bulunmaktadır. Kanaatimizce Hanîf mahlasını, Âl-i İmrân Sûresi 67. âyette Hz. İbrahim'i niteleyen hanîf kelimesinden dolayı almıştır. Eserlerinin merkezinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yer alması ise Haremeyn görevi ile ilgili olsa gerektir.

Düçâr olsam da sen Fahr-ı cihâna yâ Rasûlallah

Desem sûz-ı derûnum yana yana yâ Rasûlallah

(Ey Allah'ın Rasûlü! Âlemin övüncü olan sana tutulsam da içimdeki ateş yana yana Yâ Rasûlallah desem.)

İç i yanmadan bu kadar na't-ı şerif yazması pek mümkün görünmemekle birlikte şair, Peygamber Efendimiz'e duyduğu sevgiyi yerli görmediği için ve kendisini peygamber âşiklarından saymadığı için temennisini bu şekilde dile getirmektedir. Beytin ikinci dizesinde

“Kelimelerin bu büyük sevgiyi anlatmada yetersiz kaldığını içli bir “âh” ile haykıran şair, nefis ve şeytanı bahane etmeden kendi kusurlarıyla yüzleşir ve kıyametın dehşetinde veygâne kurtuluş kapısı olarak Efendimiz'in şefaatine sığınır.”

konu edilen Rasûlullah'a hitap etme arzusu ise sevginin bir tezahürüdür. Çünkü kişi sevdiğini çokça anar.

*Olur bir âh ile ma'lûmun ey şeh ukde-i kâmım
Ne hâcet mû-be-mû şerh ü beyâna yâ Rasûlallah*

(Ey Allah'ın Rasûlü! Bir ah ile arzumun düğümü sana mâlum olur. Tel tel anlatmaya ve açıklamaya ne hâcet var.)

Şair bir yandan kelimelerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e duyduğu sevgiyi ve hasreti anlatabilecek kâbiliyete sahip olmadığını düşünürken öte yandan kendisi de durumunu şerh edebilecek güce sahip değildir. Tam da bundan dolayı âh çekmekte, derdinin âhından anlaşılabilceğini düşünmektedir. Özellikle birinci dizedeki ukde ile ikinci dizedeki mû-tel arasında bir yandan tenasüp öte yandan tezat vardır. Kelimeler beyitten bağımsız düşünülduğünde tenasüp, bağlamında düşünülduğünde ise tezat görünecektir. Yine şerh ve tel arasında da bir tenasüpten söz edilmelidir.

*Olursa gam degildir tîr-i nâlem çarha vabeste
Uruldum ya nî sen kaşı kemâna yâ Rasûlallah*

(Ey Allah'ın Rasûlü! Ben senin gibi kaşı kemana vuruldum ya iniltimin oku feleğe değerse gam değildir.)

Şair, birinci dizede derdini ve iniltisini bir oka teşbih etmekte ve okun tesirini de mübalâğa ile anlatmaktadır. Buna göre dilinden dökü-

lecek bir âh, feleğin düzenini bozabilecek ve kıyamet koparabilecek bir kudrettedir. Yukarıdaki beyitte derdini anlatacak kudreti olmadığını îmâ ederken burada âhının kudretini öne çıkarmaktadır. Şair, bu dünyada yaşanabilecek herhangi bir olayın kederine uğramayacağını söyler. Çünkü o öyle bir aşka tutulmuş, öyle bir güzeli sevmiştir ki gam ve kederi unutmuştur.

Ben etdim tevbe olsun n'eyledimse kendüme yohsa

'Abesdir nefis ü şeytâna bahâne yâ Rasûlallah

(Ey Allah'ın Rasûlü! Tevbe ediyorum, nettimse ben kendime ettim. Nefis ve şeytana bahane bulmak abestir.)

Kerem kıl dâne-çîn-i hân-ı eltâfa-i cemîl eyle

Şu gün kim münkatıdır âb ü dâne yâ Rasûlallah

(Ey Allah'ın Rasûlü! Su ve tohumun kesildiği günde güzellik lütuflarının sofrasından toplanmış bir tane ver.)

Mezkûr iki beytin ilkinde kendini muhasebe ederek günahları için bahane bulmanın abes olacağından söz eden şair, ikinci beyitte ise günahlarını örtecek bir şefaata arzusundadır. Su ve tohumun kesilmesi, çok rastlanılan imgeler olmamakla birlikte muhtemelen şair bu metaforlarla kıyameti anlatmaktadır. Zîra su yaşamın kaynağı ve tohum ise yaşamın devamıdır. Bu ikisinin yokluğu kıyameti imgeler. İkincil bir yorum ise tasavvufî perspektifte suyun, ilâhî feyzi imgelemesine dayanır. Bu yaklaşıma göre de feyzin kesilmesi kıyameti ifade ederken şair, dünyada Hz. Peygamber (s.a.v.) vesilesiyle kendisine ulaşacak feyzi, ukbada ise şefaati talep etmektedir.

Ser-i kûyundaki hârâyı vermem verd-i güzlâra

Değişmem ravzanı bâğ-ı cinâna yâ Rasûlallah

(Ey Allah'ın Rasûlü! Köyünün başındaki taş, gül bahçesine vermem. Senin Ravza'nı, cennet bahçelerine değişmem.)

Türk-İslâm edebiyatında Hz. Peygamber (s.a.v.)'i sembolize eden gül ve gül bahçesi bu beyitte menfî bir şekilde kullanılmıştır. Çünkü güllerin gülü, Allah'ın Rasûlü ve kulu olan Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) vefat etmiştir. Şaire göre onun mezar taşı gül bahçesinden, Ravza'sı ise cennet bahçelerinden daha değerlidir. "Evimle minberim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır. Minberim, havz-ı kevserimin üzerindedir."² hadis-i şerifini çağrıştıran beyit, şairin bu dünyadaki özleminin gücünü yansıtır. Beri taraftan şairin bu dünyadaki unsurları öne çıkaran yaklaşımı, âhiretteki durumunu bilememesinden kaynaklanmakta gibidir. Zira önceki beyitlerde ve mahlas beytinde ifadesini bulan şefaata ve merhamet talebi, şairin öz muhasebesini ve âhiretteki durumuna dair korkusunu anlatmaktadır.

Meded kıl dest-gîr ol merhamet eyle inâyet kıl

Garîbindir Hanîf atma yabana yâ Rasûlallah³

(Ey Allah'ın Rasûlü! Meded kıl, elimi tut, merhamet eyle, inayet et. Hanîf senin garibindir, yabana atma.)

Dipnot

*Dr. Hamit DEMİR, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

1. Beyhan Kesik, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (Erişim 05 Ekim 2025), "Hanîf, İbrahim Hanîf Bey".

2. Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, el-Muvatta; nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf (Kahire: y.y., 1382/1962), "Kible", 5.

3. Osmân bin Sâlih, Hanîf Dîvânı, haz. Cemal Aksu (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 65.

Hoş Geldin Şehr-i Ramazan

Onbir aylık yoldan geldin
Hoş geldin şehr-i Ramazan
Gönlümüze huzur sardın
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Şeytan zincire vurulur
Teravîh kıyam durulur
Gönül meclisi kurulur
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Otuz günlük yâren olduk
Semada hilali gördük
Çok şükür vuslata erdik
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Nazil oldu sende Kur'ân
Mukabele yâr-ı yârân
Sedâsı rûhumu saran
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Kışın ortasında bahar
Zikredelim leyl ü nehâr
Eller niyaz dil ahûzâr
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Bin geceden daha evlâ
Leyl-i Kadir derde devâ
Sonuna sakladı Mevlâ
Hoş geldin şehr-i Ramazan

Hilkatî der mahyâ olsam
Derdime bir derman bulsam
Bayram ola ben de gülsem
Hoş geldin şehr-i Ramazan

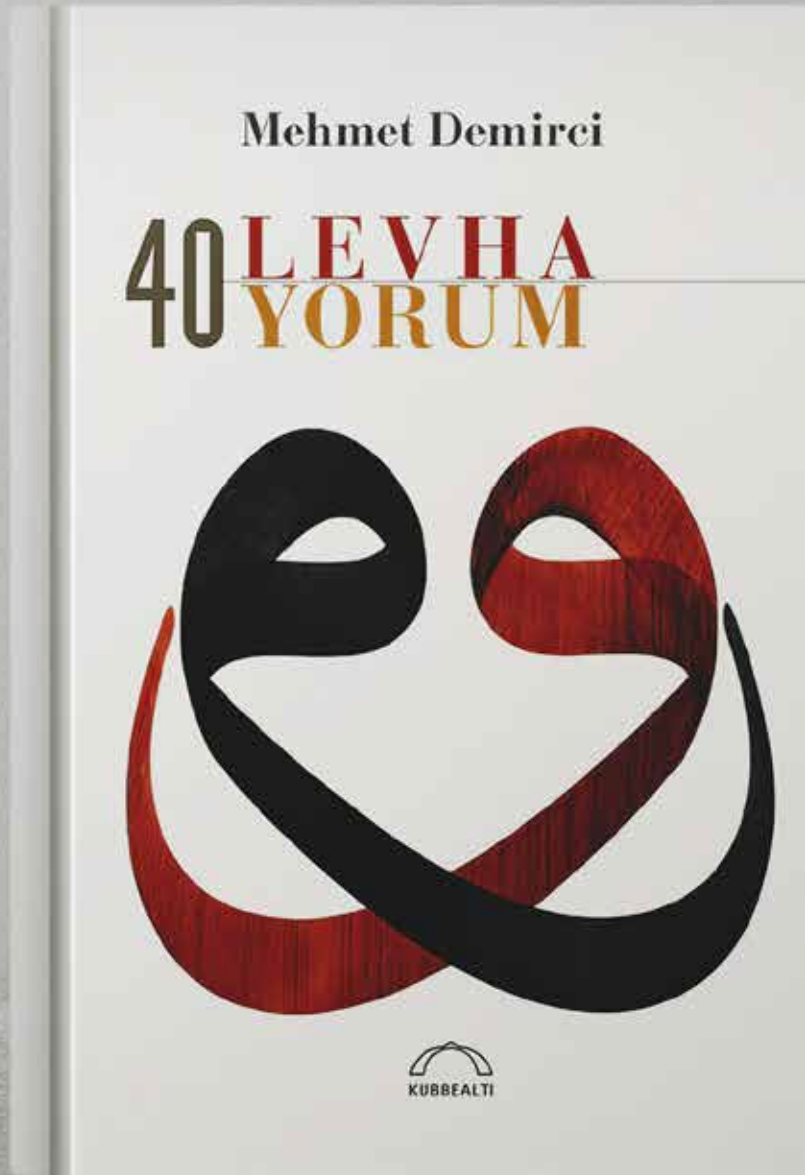
Ramazan PAMUK

40 Levha 40 Yorum

“Mustafa Demirci, hat sanatının estetik zarafetini derinlikli bir medeniyet okumasıyla harmanlayarak, geleneksel mirası her çağda yeniden fîlzlenen canlı bir tefekkür diliyle sunuyor.”

Mustafa Demirci'nin 40 Levha 40 Yorum adlı eseri, İslâm sanatları ve özellikle hat sanatı etrafında şekillenen estetik, düşünsel ve mânevî bir yolculuk sunmaktadır. Kitap, adından da anlaşılacağı üzere kırk farklı levhayı merkeze alarak her birini müstakil bir yorumla ele almakta; okuyucuyu yalnızca görsel bir beğeniye değil, derinlikli bir tefekküre de davet etmektedir. Bu yönüyle eser, klâsik sanat anlayışını çağdaş bir yorum diliyle buluşturan özgün bir çalışma olarak öne çıkar.

Hat sanatı, İslâm medeniyetinde yalnızca estetik bir uğraş değil, aynı zamanda bir irfan ve disiplin alanıdır. 40 Levha 40 Yorum, bu geleceği merkeze alarak levhalarda yer alan ayet, hadis, kelâm-ı kibar ve hikmetli sözlerin hem sanat hem de anlam boyutunu ele alır. O hattın yazıldığı dönemin ruhunu, İslâm medeniyetinin o dönemdeki zihin yapısını ve sanatçının hangi dertle o kalemi eline aldığını sezdirir. Bu yönüyle kitap, bir "sanat tarihi" dersiyle "medeniyet okuması" arasında gidip gelen çok katmanlı bir yapıya sahip.

Demirci, her bir levhayı yalnızca teknik açıdan değerlendirmekle yetinmez; yazının taşıdığı anlam dünyasını, tarihsel arka plânını ve günümüze bakan yönlerini de titizlikle yorumlar. Böylece kitap, hem sanatseverlere hem de düşünceye ilgi duyan okurlara hitâp eden çok katmanlı bir metin hâline gelir.

Eserde yer alan yorumlar, akademik bir dilin soğukluğundan uzak; sade, akıcı ve samîmî bir üslûpla kaleme alınmıştır. Yazar, okuyucuyu yuvarıdan konuşan bir anlatıcı konumuna yerleşmek yerine, onunla birlikte düşünen ve sorgulayan bir yol arkadaşı olmayı tercih eder. Bu yaklaşım, kitabın geniş bir okur kitlesi tarafından rahatlıkla okunabilmesini sağlar. Sanatla yeni tanışanlar için öğretici, bu alana âşına olanlar için ise derinleştirici bir kaynak niteliği taşır.

40 Levha 40 Yorum, aynı zamanda gelene-

"Okuyucuyu sadece bakmaya değil görmeye ve düşünmeye davet eden bu çalışma, levhalardaki ayet ve hikmetli sözler aracılığıyla sanatın kalpten kalbe giden o derin anlam yolculuğuna rehberlik ediyor."

ğin donuk ve geçmişe hapsedilmiş bir yapı olmadığını; aksine her çağda yeniden okunmaya, anlaşılmaya ve yorumlanmaya açık canlı bir miras olduğunu hatırlatır. Mustafa Demirci, levhalar üzerinden yaptığı değerlendirmelerle sanatın, inancın ve düşüncenin nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Bu bağlamda kitap, yalnızca bir sanat incelemesi değil; insanın anlam arayışına dair güçlü ipuçları sunan bir düşünce metni olarak da okunabilir.

Eserin dikkat çeken yönlerinden biri de "kırk" sayısının sembolik anlamına yaptığı örtülü göndermedir. İslâm kültüründe kırk sayısı olgunlaşmayı, tamamlanmayı ve derinleşmeyi temsil eder. Kitaptaki her bir yorum, bu sembolik çerçevede içerisinde okuyucuyu içsel bir farkındalığa çağırır. Levhalar birer durak, yorumlar ise bu duraklarda yapılan tefekkür molaları gibidir.

Sonuç olarak 40 Levha 40 Yorum, Mustafa Demirci'nin sanat, kültür ve düşünce birikimini yansıtan nitelikli bir eser olarak dikkat çekmektedir. Hat sanatı üzerinden anlamı, geleceği ve bugünü birlikte düşünmek isteyen okurlar için kıymetli bir başvuru kaynağıdır. Okuyucusuna yalnızca bakmayı değil, görmeyi; yalnızca okumayı değil, düşünmeyi teklif eden bu kitap, sanatın kalpten kalbe uzanan dilini keşfetmek isteyen herkes için önemli bir kazanımdır.

Kubbealtı Neşriyat

Tel: 0212 516 23 56

Bir Hadis Âlimi

“Yaşar Kandemir, ömrünü hadis ilmine ve İslâm Ansiklopedisi’ne adanmış; Yozgat’ın mütevâzî bir köyünden akademik zirveye uzanan yolculuğunda, ilmiyle âmil ve talebelerine vakur bir rehber olmuş müstesna bir âlimdir.”

Yaşar Kandemir Hocamız, 10 Aralık 1939'da Yozgat merkeze bağlı İnceçayır köyünde doğdu. Babası köyün imamı olup aynı zamanda ziraat ve hayvancılık ile uğraşır. Annesi ise evin işlerini tek başına çekip çevirir, 40-50 koyunu, 3-4 ineği tek başına sağlar, sütlerinden yağ ve peynir yapardı. Ayrıca bahçe işleriyle de uğraşır.

İlkokulu köyünde okuduktan sonra ailesi onu okutmak gayesiyle 1952 yılında köyden Yozgat'a göçtü. Bir yıl Kur'ân Kursu'nda okuyup Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birini ezberledikten sonra o yılın sonunda yeni açılan İmam Hatip Okulu'na kaydoldu. İmam Hatip Okulu'na başladıktan sonra özel olarak Arapça ve Farsça dersleri aldı.

Ondan Etkilendi

Kendisinden en çok faydalandığı ve üzerinde en çok tesir bırakan hocalarından birisi de muhtelif medreselerde tahsil görmüş olan Şeyhzâde lakabıyla ünlü merhum Ahmet Şevki Ergin Efendi idi. Akaid, Siyer ve Ahlâk gibi dersleri ondan almıştı. Allahu â'lem sadece dersler değil güzelliğinin de bir parçasını bu nur yüzlü mübarek zattan almıştı. Ve ondan; "Merhum Hocam bize derslerinde Peygamber Efendimiz'i ve dolayısıyla onun hadislerini sevdirdi" diyerek bahsediyordu. Hocamızın ifadesine göre o Yozgat'ımızın mânevî direği idi. Hocamız onu şöyle anlatıyor:

"Şeyhzade Ahmet Efendi Hocamız derse girdiğinde, sınıfta sinek uça vızıltısı duyulurdu. Hepimiz onu pürdikkat dinlerdik. Bir yaramazlık yapar veya kötü bir şey düşünürsek kalbimizden geçeni bilir diye de korkup çekinirdik. Merhum Hocamız sevgi dolu bakışlarıyla ve babacan tavırla bizi âdeta kucaklardı. Dersinin bitmesini hiç istemezdik.

Şeyhzade Ahmet Efendi'nin oğlu Ali Şakir Ergin yakın arkadaşım. Bu sebeple evlerine

"Akademik titizliğini İslâm ahlâkıyla harmanlayan Kandemir, eğitimde samimiyet ve manevi neşeyi her şeyin üstünde tutmuş; derslerdeki 'eski tadı bulamama' endişesiyle erkenden emekliliği seçecek kadar hassas bir gönül adamıdır."

sık sık giderdim. Şakir Bey'in evin alt katında bir odası vardı. Biz daha çok orada bulunurduk. Bu arada Hocamızla görüşme fırsatımız olurdu. Okul dışında onun bir bakışına, bir iltifatına nâil olmayı ayrıcalık kabul edenlerden biriydim."

Bazı Hocaları

İmam Hatip okulunu bitirdikten sonra, 1959 yılında İstanbul'da açılan Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kayıt yaptırdı. Fındıklı'daki Namık Kemal İlkokulu'nun çatı katında bulunan Enstitü'de yatılı olarak kaldı ve tahsilini orada tamamladı. Pansiyon şartları ve özellikle de yatakhanelenin durumu berbattı. Altmış kişi aynı salonda yatıyordu. İmam Hatip Okulu'nun lise kısmında evlendi. Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ikinci sınıfındayken de oğlu Seyit Ahmet dünyaya geldi. Enstitüdeki pek kıymetli hocaları arasında Mahmut Celaleddin Ökten, Üsküdarlı Hâfız Ali Efendi, Mahir İz gibi tanınmış isimler de vardı. Hocamız diğer istifade ettiği hocalarını ise şöyle anlatıyor:

"Ahmet Davutoğlu Hocamız Bulgaristan'da komünist idareden zulüm görmüş, Ezher mezunu, Türkçeyi Anadolu insanı gibi güzel konuşan ve kendimize çok yakın hissettiğimiz biriydi. Ders saatlerinin dışında yine Yüksek İslâm Enstitüsü'nde kendisinden özel olarak Fıkıh ve Usûl-i fıkıh dersleri okurduk.

Bir diğeri hocamız ise; o vakitler İstanbul Müftüsü olan Ömer Nasuhi Bilmen idi. Kelâm dersimize geliyordu. Erzurum şivesiyle konuşur, muvazzah kelimesini müvezzehe diye telâffuz ederdi. Bir gün dersten çıktuktan sonra Hocama yaklaştım ve kendisinden bu ilmi bize Arapça bir eserden okutmasını istedim. Kabul etti. Hangi eserden okuyacağımızı sordum. 'Siz bilirsiniz' dedi.

"Hocam," dedim, "Bu işi biz değil siz bilirsiniz. Durumumuza uygun, bir veya iki yılda bitirebileceğimiz bir eser tavsiye edin. Hemen tedarik edelim." O hep; "Siz bilirsiniz." diyor, başka bir şey söylemiyordu. Merdiven başında on beş dakikaya yakın konuştuk, Hoca yine de bir kitap adı vermedi. Sonunda, talebe arasında Ramazan Efendi diye bilinen Şerhu'l Akâid'i teklif ettim, kabul etti.

Hocanın bu çekingenliğini çok garipsemiştim. Herhalde Arapça kitap okutmanın kesinlikle yasaklandığı o baskı döneminde yaşamış olmak Hocamızı böyle bir çekingenliğe itmişti. Süpürgeci Han'daki kitapçıdan temin ettiğim eser bir sonraki derste elimizdeydi.

Bu defa da biz Hocanın süratine ayak uyduramıyorduk. Bir cümleyi okuyup hepsine birden mâna veriyordu. Arapça okuyanların çok iyi bileceği gibi, biz ondan kırık mâna vermesini istiyorduk. Hocamız buna birkaç dakika riayet ediyor, ondan sonra kolayına geldiği şekilde okuyordu. Sonunda dersi takip eden birkaç kişi kaldık. Güzel Sanatlar Akademisi hocalarından ünlü hattat Abdülhalim Özyazıcı'dan rik'a dersi aldım. Öte yandan merhum Muhammed Hamidullah Hoca'nın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde haftada iki gün verdiği konferansları takip ederdim. Sultanahmet'teki Firuzzağa Camii'nde imam olan ve Enstitü'de bizden bir sınıf ileride bulunan Bekir Topaloğlu'nun Sultanahmet'teki meşrûtasında bir grup arkadaşla birlikte Beyzâvî Tefsiri okuduk."

Zorluk Çekti

Yüksek tahsilden sonra 1964'te Sivas İmam Hatip Okulu'na öğretmen olarak tayin edildi. Ardından İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde asistan oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, lise mezunu olmak kaydıyla Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarına doktora yapma hakkı tanıyınca orada doktoraya başladı. O yıllarda hocalar angarya işlerini asistanlara yaptırdığından dolayı tezini on yıl gibi uzun bir sürede tamamlamak zorunda kaldı. Bu süreçte çok zorluklar çekti.

Askerlik sonrası 1974 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Hadis ve İslâm Ahlâkı hocası olarak atandı. 1987'de doçent, 1991'de profesör oldu. Hocamız emekliliğini ise şöyle anlatıyor: "Kendi isteğimle 1999'da yedi yıl erken emekli oldum. Öğrencilerimin bana hadisle ilgili soru sormamasından endişe etmeye başladım. Galiba ben bu işi yapamıyorum diye endişelendim. Öğrendim ki, diğer arkadaşlar da aynı şeyden şikâyetçi. Derlerden eski zevki alamamak bana ağır geldi. Bunu, eskiye özlem diye değerlendirirseniz, yine de itiraz etmem."

Bu arada ömrünün önemli bir kısmını İslâm Ansiklopedisi'ne adadı dersek yanlış olmaz. Çünkü Hocamız bugüne kadar birçoğu hacimli 200'e yakın ansiklopedi maddesi kaleme almıştır ki bu da çok büyük bir hizmettir. Aynı zamanda onlarca çocuk kitabı, hikâye, roman ve ilmî tercümelerin yanı sıra çok sayıda eserler vererek hizmetlerini sürdürmüştür.

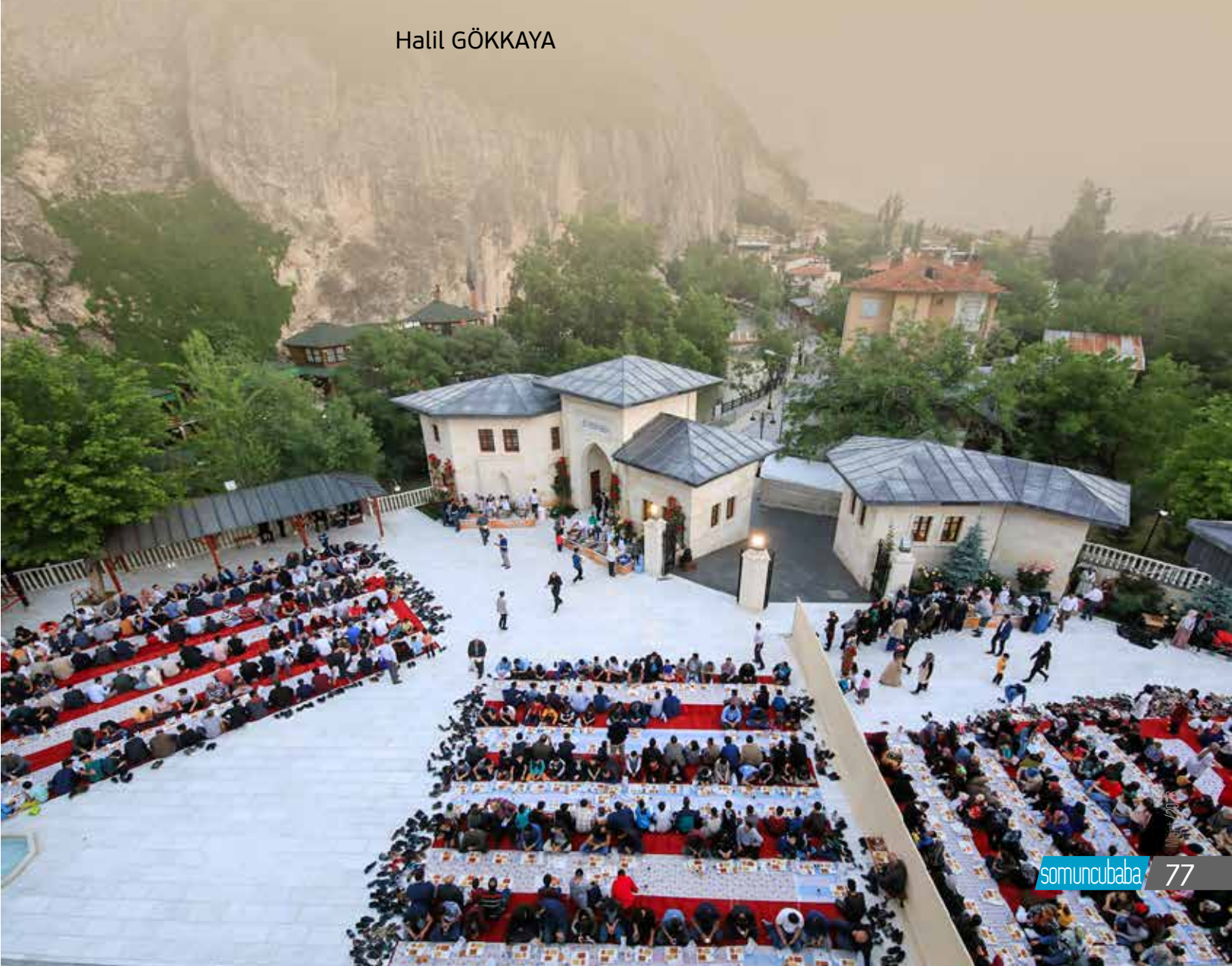
Ramazan Geldi

Bin dört yüz senedir artan bir hızla,
On bir aya gerçek bir sultan geldi...
Kur'ân ikliminde namaz-niyazla,
Sayfalara sığmaz bir destan geldi...

Sabırlı ol dostum, gafletten uyan,
Sınıfını geç, düstûra uyan,
Karnımızı, gönlümüzü aç koyan,
İmtihan içinde, imtihan geldi...

Celil, rahmet deryasına dalalım,
Bu yarıştan pâyemizi alalım,
Allâh'ım lutfuna lâyük olalım,
Çok şükür yeni bir Ramazan geldi...

Halil GÖKKAYA

“Türk Düşüncesi”ne Dair Birkaç Not

“Türk düşünce hayatı, ‘bizde düşünce yok’ diyen inkârcı aydın tavrına karşı; Süleyman Hayri Bolay gibi ‘köprü şahsiyetlerin’ gayretiyle, kendi tarihî köklerinden beslenen yerli ve millî bir süreklilik inşa etmektedir.”

Merhûm Erol Güngör, "kalkınma" ve "gelelişme" meselelerine ilişkin olarak aydınlarımızın "masa başında" düşünerek birtakım düşünceler geliştirdiklerine kani- dir. Russell'in, "Batıda teori tatbikatı takip eder; Doğuda ise, bütün tatbikatın teoriden  ıkarıl- masına çalışılır." sözüne de işaret ederek, bizde tarihe ve topluma rağmen düşünceler gelişti- rildiğini ve bu düşüncelerin uygulamaya konul- duğunu dile getirir. Dolayısıyla bizim aydınımız, merhûm Erol Güngör' n t biriyle "l f ı"dır; he- men her konuda konuşur, lâkin yaşanan gerçek hayata dokunacak bir söz söylemez.

Erol Güngör' n, aydınımızın zihin yapısını tahlil sadedinde dile getirdiği bu tespitler, hâlâ geçerliliğini koruyan tespitler mi? Büyük oran- da evet; "kendi dünyasında yaşayan" ve bu d n- yayı yeg ne hak kat olarak sunma çabasında olan aydınlarımız vardır. L kin bu aydın, büyük oranda realite karşısında kaybetmek durumun- da kalmıştır. Bu cümleden olmak üzere "Bizde düşünce yok." cümlesini diline pelesenk edip, kendini yokluğa inandıran aydınımız, yokun yerine ik me etmek için "yeni bir düşünce" ko- yamadı. Bu yeni düşünce tercümelerle ve yeni metotlarla geliştirilebilirdi; maalesef bu konuda yeterli bir çabanın içine girildiğini göremiyoruz.

Fakat bu "yok sayma" ve "k  k görme" an- layışının etkisinde kalan bizler, öğrenilmiş  a- resizlik kısıkcı altında iki tavır geliştirdik: Bun- lardan ilki, tarihe sığınmanın verdiği konforla, Süleyman Hayri Bolay'ın tespiti ile "Azîz-i vakt idik a'd  zelil etti." mısraını mihver edinen ta- vır... Bu tavrın sahipleri olarak bizler, yeniden "azîz-i vakt" olmak için çalışıp çabalamak yeri- ne, "O bizde de var." kolaycılığına aklımızı esir ettik. İkinci olarak da "Bunu zaten Martin Hei- degger düşünmüştür." veya "Ancak o düşünür." kolaycılığına kapılıp, düşünür olmak için illa ecneb  olmak gerekir fikrinde hapsolan tavır. Bu iki duruma karşı, masa başı aydının kurguladığı dünyanın dışında kalabilen, hayata dokunan ve dolayısıyla da "Bizde yok." nakaratına mesafeli olan bir   nc  tavır, uzunca bir dönem pek  ne

"Gerçek bir tefekkür geleneği oluşturmak; masa başında üretilen teorilerden sıyrılıp, toplumun ruhuyla barışık, tek taraflı bakış açısını terk eden ve özgüvenle kendini yeniden tanıyan bir zihin yapısıyla mümkündür."

 ıkartılmasa da -şükürler olsun- kendi mecrasın- da akıp buğunlere geldi.

Bu   nc  tavır, hikmetin ve hakîkatin pe- şinde giden, bu yüzden de Doğu-Batı ayrımına kilitlenip kalmayan, ama tarihe referans vere- rek yaşanan zamanın sorunlarına hâl çaresi arayan telif i, kendi hâlinde mütevâzı bir d - ş nce dili kurma çabasında olan birkaç dertli ilim ve düşünce insanının tavrıdır. Bu meyanda Nurettin Topçu'yu, Sabri  lgener'i, Mümtaz Turhan'ı, Süheyl  nver'i, Erol Güngör' , Cinu en Tanrıkorur'u ve Turgut Cansever'i rahmetle ve minnetle anıyor, Sezai Karakoç, Yalçın Koç, Sa- dettin  kten, Süleyman Uludağ ve Necati  ner gibi  statlarımıza da hayırlı ve bereketli ömür- ler diliyoruz. Bu   nc  tavrı, yerli, m'ill  yahut merhûm Topçu'dan mülhem Anadolu lu gibi isimlerle tavsif edenler olabilir. Ancak bendeniz, cümlesine de "bizim" diyorum. Zira buğun ay- rıştırmacı dilin zirve yaptığı demlerdeyiz ve ben bu dile karşı "biz" demenin yolunu yordamını arama çabasında olmamız gerektiğine kaniyim. Buğun bize lâzım olan, Süleyman Hayri Bey'in söylediği " zg ven" in yanında, bir de dildir; bu dil, "birlik dili"dir. Kendimize ait bir düşünce ve sanat geliştirebilmemiz için bu dili bulup ihy  etmemiz icap ediyor.

  nc  tavır, Batı'yı bildiği gibi, kendi hak katine de yabancı olmayan düşünürleri işa- ret eden bir tavrıdır. Burada kendi hakîkati der- ken, tarihî, kültürel mirası ve millî değerleri te- mell k etmenin yanında, zaaflarımızı bilip, ek- sikliklerimiz görüp, bunları tamir ve tashih eden

bir tavidir. Bunun için sadece bilgiye değil, irfâna yani tecrübeyle intikal eden husûsi bilgiye de ihtiyaç vardır. Kim ne derse desin, bunun adı tasavvuttur. Tasavvuf, Erol Güngör'ün yukarıda işaret ettiği aydın tuzağına düşmeyen, ameli (hâli) önceleyen bir ilmî disiplindir. Aydınlanmacı süreçlerin tuzağına düşüp, hâlihazırdaki bazı yanlış uygulama ve gidişatı eksen olarak hadsî bilginin yok sayılması, düşünce ve sanatta tekrara düşmemize ve taklitçi kalmamıza sebep olmuştur. Zira günümüzde, "bizim" Yunus'u anlatırken, Yunus'a yabancılaşan ve bu yabancılıkla kendi Yunus'unu üretip sonra da onu hakikat sanan şairlerimiz, yazar ve akademisyenlerimiz var. Bu bakımdan, üçüncü tavır kendi hakikatini herhangi bir komplekse kapılmadan "şifâhî kültür"den ve "irfanî gelenek"ten yararlanmanın yolunu yordamını bulmuştur. ,

Dolayısıyla, tasavvufi telif geleneğine müstenit "derleme" eserler telif etse de bir düşünce geleneğini tekrar ederek günümüze intikal ettiren "köprü şahsiyetler", sadece telif ettikleri eserleriyle değil, sözleri ve sohbetleriyle de "şifâhî kültür"ün aktarıcısı ve murakabe ve

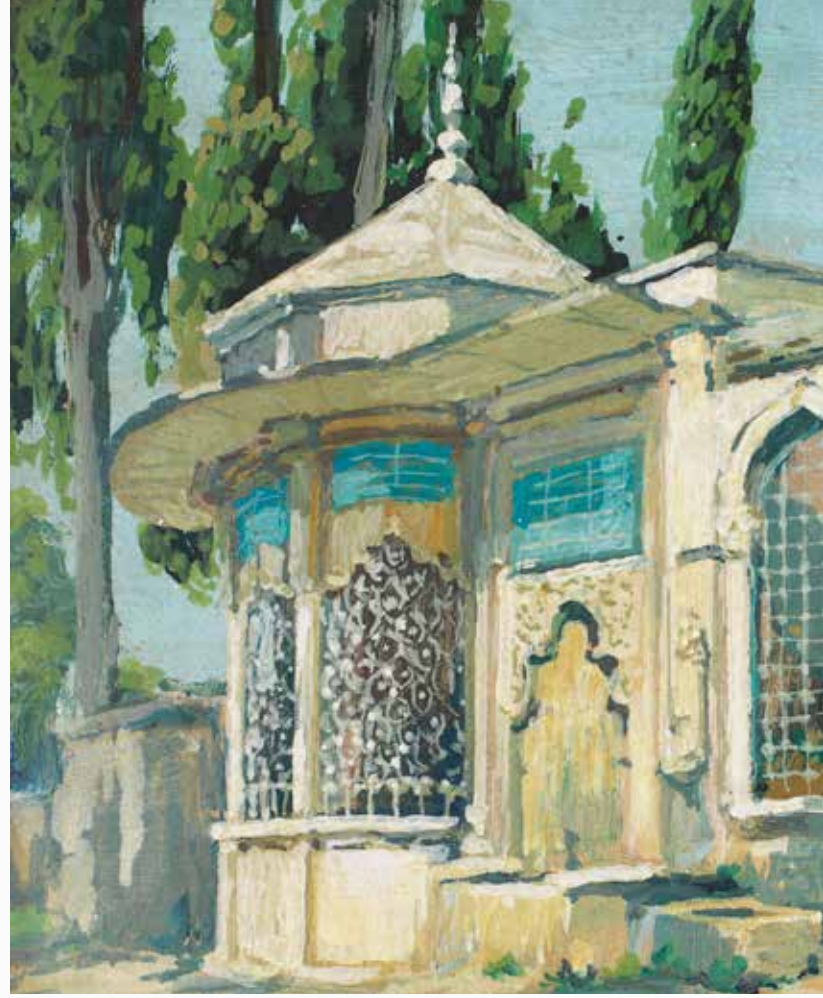
müşâhede gibi hadsî bilgiye kaynaklık eden metotların öğreticisi olmaları itibariyle günümüz düşüncesini etkilemişlerdir. Şimdi çıkıp da bu "köprü şahsiyetler"i, sistematik düşünce üretmediler, bir ahlâk felsefesi inşâ etmediler gibi kalıplarla tezyif etmenin ve düşünce tarihine ilişkin iddialı bir eserde onları "yok" saymanın bir mânâsı var mı? Onlar, merhûm Topçu'nun ifadesiyle bu toprağı mayalayan "büyük ruhlardır"; derleme olarak gösterilen eserleriyle "yorgun" hafızayı tazeledikleri gibi, tavır ve davranışlarıyla pratik düşüncenin intikalini ve telkinleriyle de ahlâkî değerlerin inşâsını sağladılar.

Ödevini yapmayan talebenin hâlet-i rûhiyesiyle feryat ederek hakikatini çarpıtmak isteyen bazı dostlarımız insafla yazılanları okuduklarında, "yok"u "var kılma" çabası içinde, gençlerimizde "özgüvenin" oluşması için ciddi bir çabanın içine girer, kalıcı bir külliyata hayat veren değerli hocam Süleyman Hayri Bolay'ı takdir ve tebci ettiğimizi göreceklerdir. Burada mesele, bu rüyayı gören ve bu rüyayı hayata geçirmek için etrafındaki güvendiği, yetişmesine katkı verdiği ve hatta akademik süreçlerde el-

lerinden tuttuğu, her bakımdan destek verdiği “bazı akademisyen” öğrencilerinin “vefasız” ve “ilgisiz” kalmalarıdır. Nitekim hocamız, eksik kalan maddelerin, verdikleri sözü yerine getirmeyen kişilerden kaynaklandığını açıkça söylüyor. Bu hâliyle proje bir boşluğu dolduruyor mu? Elbette dolduruyor; ancak ortaya çıkan eserin daha iyi ve kalıcı olması için, “köprü şahsiyetlerin”, olması gereken bölümlerde yer alması, genç ilim adamlarına yer verildiği gibi, ilâhiyat alanında ve düşünce dünyamızda tesiri olan kıdemli şahıslara da yer verilmesi gerekirdi.

Burada olan ve olmayan isimleri zikrederek yeni tartışmalara sebebiyet vermek istemem; lâkin Kâmil Miras’ı okuduğumuz ciltte Babanzâde Ahmet Naim’e de yer verilmesini arzularız. Hadi, kitabın mahiyeti itibarıyla Tayyip Okıç’i zikretme gereği duymayabiliriz; fakat onun Hadis ve Tefsir ilim dallarını kuran öğrencileri, Mehmet Said Hatiboğlu ve İsmail Cerrahoğlu Hocalarımızı –merhûm Talat Koçyiğit’i, merhûm Cemal Sofuoğlu’nu, merhûm Orhan Karmış’ı da zikredebiliriz- ve hatta Fıkıh ilmine dair Abdulkadir Şener’i ilgili ciltte görmek isterdik. Daha fazla teferruata girmek istemiyorum; ama ortak projelerin içinde bulunan ve bu tecrübeyi birebir yaşayan birisi olarak şunu düşünmek istiyorum: Her hâlde bu ve diğer eksik maddeler vardı, ama vazifeyi üzerine alan bazı vefasız talebeler yazmadı...

Süleyman Hayri Bolay, bu külliyyatla sadece düşünürleri bir araya getirmekle kalmamış, girişte ve sonuçta yazdıklarıyla “düşünmek” ve “düşünce geleneği oluşturmak” ile alakalı fikirlerini de söyleme imkânı bulmuştur. Bu kısımlar, esasen birer deneme niteliğinde müstakil kitapçıklar olarak yeniden telif edilir ise, ele alınan düşüncelerin daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmış olur. Bu kısımlardan birinde hocam, “Neler yapmalı?” sorusunu soruyor. Bu soru fevkalâde önemli, hayatî değeri olan bir sorudur. Biz yıllar önce birkaç dertli akademisyen olarak, sadece bir sene “Düşünce nedir?” sorusu etrafında bir araya gelmiştik. O birlik-

telikte de temel sorularımızdan birisi şu idi: “Bir düşünce geleneği oluşturmak için neler yapılmalı?” Şimdi benzeri soruyu hocamızın da sorması, bendenizi umutlandırmıştır. Cevaben şunları söylüyor: “Önce tek taraflı bakmaktan kurtulmalıyız. Sonra kendimize güvenmeliyiz... Kendimize gelip her yönüyle kendimizi iyi tanımalıyız.” İşte tam da bu görüşü dolayısıyla, bendeniz “köprü şahsiyet” vurgusunu yapıyor ve 70’li yılların ayrıştırıcı dilinin tuzağına düşmememiz gerektiğini söylüyorum... Yoksa bir münekkit hastalığıyla “eksik görme” emelinde değilim. İmdi ne diyelim? Anlayan beri gelsin!

Dipnot:

*Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ, Uludağ Üniversitesi.

Vefatının 40. Yıldönümünde Hocam Mehmet Kaplan

“Mehmet Kaplan; yetiştirdiği binlerce talebe, kaleme aldığı köklü eserler ve Yeni Türk Edebiyatı’na kazandırdığı bilimsel disiplinle, vefatından kırk yıl sonra bile gönüllerde yaşayan efsane bir hocadır.”

Seneler ne çabuk geçiyor. Azîz hocam merhum Mehmet Kaplan'ın vefatının üzerinden tam 40 yıl geçmiş. Dile kolay, 40 koca sene... Şüphesiz bu fânî dünyada yaşayan bütün insanların ömürleri sınırlı, alacakları nefesler sayılıdır. Ve herkes vâdesi dolduğunda, emir geldiğinde sevdikleriyle vedalaşıyor. Dünyaya misafirhânesinden ebedî âleme doğru daimî sefere çıkıyor. Bazı insanlar ölümlerinden sonra unutulabiliyor ama yaptığı hizmetlerle, bıraktığı eserlerle, yetiştirdiği talebelerle unutulmayanların arasında edebiyat hocamız Mehmet Kaplan da bulunuyor. Başta İstanbul'da olmak üzere birçok yerde vefatının sene-i devriyesi münâsebetiyle hakkında anma toplantıları yapıldı, yapılıyor. Demek ki azîz hocamız iyi bir iz bıraktı ki meslektaşları, talebeleri, okuyucuları ve sevenleri onu unutup nisyâna terk etmiyor.

Yeni Türk Edebiyatını Sevdiren Hoca

Mensup olduğu milletin değerleriyle barışık olan aydınlar arasında hatırlanması gereken isimlerden biri de, merhum hocam Mehmet Kaplan'dı. Kaplan Hoca dün bizim için bir efsaneydi, bugün de gönüllerde yaşayan bir kahramandır. Henüz fakülteye girmeden önce adını işitmiş, şöhretini duymuştum. Hisar, Pınar ve Türk Edebiyatı dergilerinde yazılarını okuyordum. Edebiyat âleminin sevgili hocası, eserleri, fikirleri ve talebeleriyle ekol oluşturmuş bir kılavuzdu. En büyük isteğim, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girmek ve onun talebesi olmaktı. Bunu çok istemiş olacağım ki, Rabb'im bana nasip etti ve Mehmet Kaplan Hoca'nın talebesi olma talihine eriştim.

İyi Hoca, Büyük Âlim

Mehmet Kaplan ismi bir ışık gibi doğar içime. Dikkatin, rikkatin, şuûrun, hassâsiyetin, sevginin, azmin, güvenin, kararlılığın, cesaretin, cehdin, sebatın, başarının ve zaferin sembolüdür bu isim. "Hocam Mehmet Kaplan" dediğim, diyebildiğim için ne kadar bahtiyâr olduğumu tarif edemem. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji koridorlarının aydınlık yüzü-

"Batı'yı tanıyan ancak kendi öz değerlerine sınımsız bağlı kalan Kaplan, "yerli ve millî bir münevver" kimliğiyle, edebiyatı cemiyetin aynası kılan ve nesillere memleket sevgisi aşıl原因an müstesna bir ilim adamıdır."

dü Mehmet hoca. Sevecen, müşfik ve sızılı bir yürekti. Ona dört yıl öğrenci olduğum için çok mutlu olduğumu söylemeliyim. Çalışarak okumak zorunda kaldığımdan bazen katılamadığım derslerine doyamamış, fakülteyi bitirdikten sonra da muhtelif yerlerde verdiği konferanslara şevkle gitmiş, konuşmalarını zevkle dinlemiştim. Mehmet Kaplan hoca, tam bir 'muallim'di. Öğreten, anlatan, belleten, sevdiren bir rehberdi. Hocamızın hayrû'l-halefleri ve mânevî mirasçıları çok. En başta Rahmet-i Rahmân'a kavuşan Orhan Okay'ı anmam gerek. Ardından aramızda yaşayan kıymetli isimler Birol Emil, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Sema Uğurcan, Kâzım Yetiş ile Ankara, İzmir, Konya, Erzurum gibi şehirlerimizde bulunan diğer talebeleri de bulunuyor.

Kaplan Hoca, bütün ilmî ve fikrî eserlerinde oldukça net, berrak ve açık sözlüydü. Söyleyeceğini eğip bükmeden, dolandırmadan doğruca ve dobra bir şekilde söylerdi. Yüksek fikirlerin, sade ifadelerle de topluma aktarılabilirdiği inancındaydı. Yazılarında da mektuplarında bu sade üslûp asla değişmiyor. Metinleri okurken öncelikle bir hoca ve talebesi arasındaki münâsebeti, dostluğu, samîmiyeti müşâhede ediyoruz. Ardından millî şuur sahibi üniversite mensubu bir hocanın, memleket meseleleriyle ne kadar alakadar olduğuna şâhit oluyoruz.

Türkolojinin Aydınlık Yüzü

Türkoloji koridorunun aydınlık yüzü, mütebessim simâsıydı Mehmet Hoca. Muzip, zeki,

samîmî ve insanın içine işleyen delici bakışları vardı. Talebesiyle diyalog kuran bir öğretmen, konuşan ve muhatabını konuşturmayı bilen, üstün vasıflı bir rehberdi. Öğrencilerinin fikirlerine değer veren, onlarla birçok meseleyi müzâkere eden bir akademisyendi. O her şeyden önce engin gönüllü, müsamahakâr, serbest fikirlerin, hür kanaatlerin, derin tefekkürlerin adamıydı. İnançlıydı, ama mutaassıp değildi. Meselelere dar kalıplardan değil, geniş açılardan bakardı. Hoca-talebe arasındaki karşılıklı sevgi ve saygının zedelenmediği loş amfilerin ışıltılı çehresiydi. Çoğu zaman koltuğu altındaki kitabı veya dosyasıyla fakülteye gelir, müşfik bakışlarıyla rastladıklarına selâm verirdi. Emekli olduktan sonra bir şey eksilmişti fakülteden. Tarif edemediğimiz, muhtevâsını bilemediğimiz bir şey... Fakat tesellimiz zaman zaman kendisini yine görebilmek, onunla konuşabilmek, hiç olmazsa bazı konferanslarını dinleyebilme fırsatına sahip olmaktı.

İlk Dersi

Fakülteadaki bize verdiği ilk dersi unutamıyorum. Sınıfa girer girmez tebessümle bize bakmış ve “Çocuklar, aranızda şiir, hikâye, deneme yazan varsa bana getirsin okuyayım.” demişti. Ben de bu ânı bekliyordum zaten. O günün akşamında daha önce yazdığım bir hikâyeyi hazırlayıp ertesi günü Mehmet Hoca'ya götürdüm, hürmetle takdîm ettim. Odasında oturuyordu. Sevgiyle bana baktı, hikâyemi aldı ve memnun olduğunu söyledi. Kendisine iki üç gün sonra uğramamı söylemişti. Bir kaç gün sonra yanına vardığımda bana, “Hikâyeyi okudum. Güzel. Ama dili biraz ağır. Halit Ziya'nın üslûbunu andırıyor. Biraz daha sade yaz!” demişti. Mehmet Hoca, devam etmemi istemiş ve bana cesaret vermiş, yol gösterip yön tayin etmişti. Bu irtibat ve ilgi, benim için çok önemliydi. Artık hocamın tavsiyesi üzerine daha sade metinler yazmaya başlamıştım.

Yûnus Gönüllü

Eskişehir Sivrihisar'ın bu Yûnus gönüllü, Nas-

reddin Hoca meşrepli insanı, ders anlatırken bizi kendisine hayran bırakıyordu. Bir beyin fırtınası estiriyordu âdetâ sınıfta. Ortaya attığı mevzular hakkında, konuşmamızı ve düşüncelerimizi cesaretle söylememizi istiyordu. Türk edebiyatını bir bütün olarak ele alan geniş araştırmalarından, derinlemesine incelemelerinden çok istifâde ediyorduk. Devirleri, akımları, şahsiyetleri onun sayesinde öğrendik. Edebiyatla 'tahlil metodu'nu ilim dünyasına o armağan etti. Bugün Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu kadar sevilmesinde ve okunmasında en büyük pay sahiplerindedir.

Tevfik Fikret, Namık Kemal, Tanpınar'ın Şiir Dünyası, Şiir Tahlilleri, Nesillerin Ruhu, Büyük Türkiye Rüyası, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmaları, Hikâye Tahlilleri, Oğuz Kağan Destanı, Âli'ye Mektuplar, Tıp Tahlilleri, Edebiyatımızın İçinden, Kültür ve Dil, Sevgi ve İlim. Bu eserlerin yanı sıra hoca olan talebeleriyle birlikte hazırladığı o emek mahsûlü antolojiler... O çalışan, üreten ve çalıştırmasını bilen bir muallimdi. Fakültede Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı olmasına rağmen en çok çalışan Türkolog olduğunu söyleyebilirim. İlgi alanını yeni edebiyatla sınırlamıyor, değişik konularda makaleler yazıyor, konuşmalar yapıyor, aktüel meseleler hakkında fikirlerini açıklıyor, kabiliyetli öğrencilerini okumaya ve yazmaya teşvik edip onları destekliyordu.

İdeal Türk Tipi

Verdiği son konferanslarından birini dinlemiştim. 20 Aralık 1985 tarihinde Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nda “İdeal Türk Tipi'nin Tarihte Geçirdiği Merhaleler” konulu bir konuşmaydı. Bu konuşmanın metnini vakıf yetkilisi Sait Başer Bey'den almış, çalıştığım Türkiye gazetesinde aynen yayımlamıştım. Mehmet Hoca, önemli tespitler ihtivâ eden bu hitabesinde, “İslâmiyet insanlara bir disiplin veriyor. Asırlar boyunca her gün beş vakit namaz kıla kıla, Anadolu'da yepyeni bir millet teşekkül ediyor. Bu, İslâmiyet'in Türklere verdiği disiplindir.” demiş, “Maddî hayat ile mânevî hayat arasında sıkı

bir münâsebet" olduğuna dikkat çekmiş ve şu çarpıcı bilgiyi vermişti: "Bizde en ilerici insanlardan birisi Mehmed Âkif'tir. O devirde hiç bir Türk şairi atomdan bahsetmez. Fakat Âkif, uzun uzun 'maddenin kuvve-i zerriyesi'nden bahseder. Maddenin kuvve-i zerriyesi atom enerjisidir." Hoca tasavvufun önemine temas ediyor ve insanı en yüksek, en yüce mertebeye ulaştırdığını söylüyordu. "Asırlar boyunca İslâmiyet bizde tasavvuf şeklinde ortaya çıkmış. Bizim Mevlâna'yı da Yûnus Emre'yi de çok iyi anlamamız lâzım." diyordu.

Ebediyete Uçurlarken

23 Ocak 1986 günüydü. Hüzünlerin büyüğünü yaşıyordum. Yağmurlu ve soğuk bir cumartesi... Bâyezîd Camii'nde Hocamızın cenaze

namazı kılınmıştı. Gözyaşları arasında Kur'ân-ı Kerim okunmuş, duâlar edilmişti. Hocamızı Bâyezîd'tan alıp Karacaahmet Mezarlığı'na götürmüş ve ebedî mekânına yolcu etmiştik. Mezarlıktan dönerken büyük bir keder kaplamıştı içimi. Kaplan Hoca'sız bir dünyaya zor alışacaktım anlaşılan. 1984'te emekliye ayrılırken bize yaptığı veda dersindeki sözlerini hatırladım. Hoca, temel eserlerimiz ve yazarlarımızdan Dede Korkut Hikâyeleri'ni, Mevlid-i Şerif'i, Yûnus Emre'yi, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ı okumamızı tavsiye ediyor, tarihçi olarak da Ahmet Cevdet Paşa'yı övüyordu. Ve şu vasiyet gibi sözleri, hem zihnimize hem de kalbimize mühürlenmişti: "Asırlardan gelen bir kültürümüz vardır. Büyük yazarlarımızı okuyun. Biz büyük bir milletiz. Tanzimat'tan sonra yetişen en büyük şahsiyetlerden ikisi Yahya Kemal

ve Tanpınar'dır. Batı'ya hayran olmamalı, ama Batı'yı öğrenmeli. Ben Batı hayranı değilim, bir sentez peşindeyim. Klâsikleri okuyun. Dîvân edebiyatı çok yüksek bir edebiyattır. Bakmayın onu tenkit edenlere."

Medeniyetimizin Anahtarı Kur'ândır

Hoca, Kur'ân-ı Kerim'den övgüyle bahsediyor, "O bizim medeniyetimizin anahtarıdır. Sabah namazından önce kalkar Kur'ân okurum." diyordu. Kur'ân-ı Kerim'i, kâinat sırrının ifşâsı olarak mütalâa ediyor, sık sık okumamızı istiyordu. Mehmet Kaplan fikirleri, eserleri ve yetiştirdiği öğrencileriyle ilim ve fikir hayatımızı derinden etkilemiş seçkin bir şahsiyetti. Hocamızı vefatının 40. Yılı münasebetiyle rahmetle yâd ederken bütün eserlerini kültür hayatımıza kazandıran Dergâh Yayınları'nın yöneticilerine de şükranlarımı sunuyorum. Çünkü Dergâh Yayınları'nın sahibi Ezel Erverdi Beyefendi hem Ahmet Hamdi Tanpınar'a hem de Mehmet Kaplan Hocamıza sahip çıkmış ve iki büyük edebiyatçımızın ve fikir adamının bütün eserlerini Türk kültürüne muntazaman kazandırmıştır.

Bir Şiiri: "Manzara"

Mehmet Kaplan, denemeleri, tenkit ve tahlil yazıları, araştırma ve incelemeleri ile tanınıyor ama şairliği pek bilinmiyor. Fakat birçok edebiyatçı gibi o da bu türü denemiş ve şiir yazmıştır. Yakın dostu merhum Nurettin Topçu'nun çıkarıldığı Hareket dergisinin birinci cildinin birinci sayısında, 1 Şubat 1939 tarihinde çıkan "Manzara" isimli şiiri şöyledir:

*Durulmuş bir sonbahar akşamında,
Serin bir nehir akıyor içimden;
Şehrin bu koyu çay renkli damında
Bir kuşdum, uçuyordum sevincimden.*

*Bir gizli yuva kurdum buğularda,
Sazdan ve söğütten ve ince gamdan;
Mevsim kar gibi erirken sulara
Gülerek bakıyordum ona camdan.*

Destanlar devrinden başlayarak yaşadığı son döneme kadar Türk edebiyatını bir bütün olarak ele alan ve hakkıyla değerlendiren Mehmet Kaplan, hatıraları, hizmetleri, eserleri ve fikirleriyle unutulmayacak bir âbide şahsiyettir. Vefatının 40. yılında onu rahmetle, mağfiretle, şükranla yâd ediyor, yeni nesil edebiyatçıların onun yolundan ilerlemesini cân u gönülden arzu ediyorum. O Batı'yı tanıyan ama o uygarlığa hayran olmayan, özümüze bağlı "yerli ve millî bir aydın"ımızdı. Bu yönüyle de her zaman örnek alınması gereken iyi bir münevverdi. Rûhu şad, kabri nur, mekânı cennet, menzili mübarek, makamı yüksek olsun inşallah.

Portre

Türk edebiyatının önemli sîmalarından olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan, 1915'te Eskişehir Sivrihisar'da doğdu. 23 Ocak 1986 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. İlk ve orta öğrenimini Sivrihisar ve Eskişehir'de, yüksek tahsilini İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na bağlı olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yaptı (1939). Aynı yıl bitirdiği bölüme asistan oldu. 1942'de doktor, 1946'da doçent, 1952'de profesör oldu. Tanzimat'tan sonraki edebiyatımız ile Türk halk edebiyatımız üzerinde çok çeşitli konu ve şahısları ihtiva eden araştırma ve incelemeler yapan Kaplan'ın başlıca eserleri şunlardır: Tevfik Fikret (1946), Namık Kemal (1948), Tanpınar'ın Şiir Dünyası (1964), Şiir Tahlilleri I, II (1954, 1965), Nesillerin Ruhu (1967), Büyük Türkiye Rüyası (1969), Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I (1976), Hikâye Tahlilleri (1979), Oğuz Kağan Destanı (1979), Âli'ye Mektuplar (1992). Dergâh Yayınları, Mehmet Kaplan Hoca'nın gazete ve dergilerde kalan yazılarını kitaplaştırmaya devam ediyor.

Affeyle Günahımı

Yâ Rab sana niyâzım
Affeyle günahımı
Gece gündüz avazım
Affeyle günahımı

Yüreğimde ok benim
Günahlarım çok benim
Başka kapım yok benim
Affeyle günahımı

Rahim'sin hem Rahman'sın
Dertlerime dermansın
Affıma tek fermansın
Affeyle günahımı

Elim, ayağım, gözüm
Aşkınla yanar özüm
Yalvar yakar tek sözüm
Affeyle günahımı

Siğindim himmetine
Adların hürmetine
Koyuver cennetine
Affeyle günahımı

Göz yaşımla ıslandım
Ben Kur'ân'a yaslandım
Âsî idim uslandım
Affeyle günahımı

Hazırladım kefeni
Anarım dâim seni
Kovma kapından beni
Affeyle günahımı

Şükrü ÜNAL

İyi Bir Eğitimci Nelere Dikkat Etmeli?

“İyi bir eğitimci, sadece bilgi aktaran bir teknik eleman değil; öğrencisinin ruh dünyasını keşfeden, ona bilgiye ulaşma yollarını öğreten ve şahsiyetini sevgiyle inşa eden bir gönül sanatkarıdır.”

Öğrencilerimize verdiğimiz eğitim onları kişilikli ve sorumlu yapmanın yanında, örnek davranış, ahlâk ölçüleri ve değer yargıları kazandırmalıdır. Öğrenciler sadece bilgileri ile yetinmeyip öğrendiklerini uygulayabilmelidir. Uygulamadığı bilgilerin hamalı olmamalıdır. Öğrenci öğrendiklerinin neye yarayacağını, nerede kullanacağını, önemli ile önemsizi birbirinden nasıl ayıracağını, insanlarla iyi bir iletişim kurmanın önemini kavramalıdır. Önemli olan bilgiye sahip olmak değil, bu bilgileri yerinde ve zamanında kullanabilmektir. Değerlendirilmeyen bilginin değersiz olduğunu biliyoruz.

İyi bir eğitimci sadece bilgi aktaran değil, bilgiye nasıl ulaşılabileceğini ve onun nasıl kullanılması gerektiğini öğrencisine öğreten kişidir. Uyguladığımız eğitimle öğrencilerimiz bilgiyi seçebilmeli, öğrendiklerini değerlendirerek onları kullanabilmelidir. Öğrenme, gerektiği zaman kullanılmak üzere bilginin beyinde saklanmasıdır. En önemlisi de beynimizi lüzumsuz ve fazla bilgiden korumaktır. Şayet bunu başaramazsak beynimiz bir bilgi çöplüğüne dönüşür.

İyi bir eğitimci; öğrencide oluşan ön yargıları giderir, derse ilgi uyandırır, dersi ve okulu sever. Araştırma sonuçları şunu göstermiştir ki, kişi öğrenmeye ne kadar hazırsa o oranda daha hızlı öğrenmektedir. En verimsiz öğrenme metodu yararına inanılmadan bilgileri ezberlemektir. O an için ezber belki faydalı gibi gözükse de ileride yararının olmadığı görülecektir. Bilgiler güncel hayattan değilse ve de kullanılmıyorsa beynimizden kısa süre içinde silinecektir. Bilginin kalıcı olması için yaşamla iç içe olmasının gerekliliği yanında özellikle küçük yaşlarda bilgi ne kadar renkli bir şekilde sunulursa o oranda kalıcı olmaktadır. Ayrıca bilgilerin hafızaya iyice yerleşmesi için şarkı, oyun ve boyamadan yararlanılması çok yerinde olur.

İyi bir eğitimci; seçici olmak zorundadır. Programda var diye bütün bilgileri aynı önemde öğrenciye aktarmamalıdır. Önemli ve önemsizler mutlaka seçilmelidir. İyi bir eğitimci; değişik metod ve teknikleri uygulayarak öğrenmeyi ve öğren-

“Eğitimin temel gayesi öğrenciyi bilgi hamalı yapmaktan kurtarmaktır; asıl başarı, bireye edindiği bilgileri ahlak ve değer yargularıyla harmanlayarak hayata tatbik etme becerisi kazandırmaktır.”

me motivasyonunu kolaylaştırmalıdır. Sınıfımızda uygulayacağımız her değişik metod dikkatleri bir noktada toplayacak bu da öğrenmeyi sağlayacaktır. Mümkün olduğu kadar değişik metodlar kullanılmalıdır. Örnek olarak her zaman kullanılan anlatma yerine soru-cevap, canlandırma, oyun, rol yapma, tartışma, deney, gezi- gözlem, inceleme-araştırma da yapılmalıdır.

İyi bir eğitimci; öğrencileri ile iyi ilişkiler içinde olup derse hâkim olur. Öğrenci psikolojisini bilip anlamaya çalışır, dinler ve yardımcı olur. Öğrencisinin zihinsel ve bedensel gelişimini takip ederek buna göre davranış sergiler. Öğrencisine güven telkin eder, örnek olur, davranışları düzenli ve yapıcıdır. Arkadaş çevresine dikkat eder. Düşünceleri dikkate alıp önemser. Kendisine iyi bir çalışma ortamı hazırlar. İyi bir eğitimci; disiplin uygulayacağım diye bağırıp çağırmaz, kesinlikle notunu bir silah gibi kullanarak notla tehdit etmez. Onları kıran, aşağılayan söz ve davranışlarda bulunmaz, hakaret ve alay etmez arkadaşlarının yanında küçük düşürmez. Eleştirecekse sınıf dışında özel olarak konuşarak gerekli olanı kırmadan söyleyerek ikna eder.

İyi bir eğitimci; gerektiğinde ceza verebilir ama asla dayağa başvurmaz. İyi bir disiplin anlayışına ihtiyaç vardır. Disiplin ayrı şey, dayak ayrı şeydir. Disiplinin olmadığı yerde öğrenme gerçekleşmez. Dengeyi çok iyi ayarlamamız gerekir. Bağışlamak cezalandırmaktan daha tesirlidir. Çünkü birincisi insanın nezaketini, ikincisi ise kabalığını gösterir. Çok yumuşak davranmak, çok sert davranmak kadar kötüdür. Mutlaka bir ölçü içinde davranmamız gerekir. Öğrenmeyi sevdirmek, öğretmeyi sev-

mekle mümkündür. Çocuk siz istediğiniz için bir şey bilmesin, anladığı için bilsin. Çocuğun aynası öğretmendir. Bu aynadan sürekli güzel şeyler görmelidir. Çocuğun gözyaşlarına daha az önem verin. Daha kolay sustuklarını göreceksiniz. Çünkü ağlamak çocuğun silahıdır, onu yerli yersiz kullanır.

Öğretmen, fikir üreten, fikre değer veren, öğrencisinin fikirlerini rahatça söyleyebilmelerini sağlayan, fikirleri dinleyendir. Öğretmen, düşünen ve düşüncesini çevresiyle paylaşandır. "Öğretmen, alanında yeterli bilgi birikimine sahip ve becerikli, kendisini mesleğe adanmış, gönüllü, seçilmiş olmalıdır. Okul ve diğer sosyal alanlarda düzenli ve örnek kişiliğe sahip, saygın olmalıdır. Kültürel, manevî, evrensel ve insanlık değerlerine sahip, bunları yaşatan, koruyan, çocuk ve gençlerin davranışlarını analiz edebilen, psikoloji biliminin ışığında hareket edebilen, her türlü şartta sağlıklı iletişim kurabilen bir kişi olmalıdır. Kişisel ve toplumsal problemleri çözebilme becerisine

sahip ve donanımlı, hitap ettiği kitleyi motive etmesini bilmeli, zaman yönetimini her yerde uygulayabilen, kendini sürekli olarak yenileyen, değişime ve gelişime açık olan, problem çıkaran değil, problem çözen, kendinden emin ve medenî cesareti olan, teknolojiyi takip eden, öğretim yöntem ve tekniklerini uygulayabilen olmalıdır. "

Kısaca iyi bir eğitimci; öğrenmeyi sevdiren, kıyaslama yanlısına düşmeyen, öğrencisinin sorunlarıyla ilgilenen, öğrencilere değişik yaklaşımlarda bulunmayarak herkese eşit ve adil davranan, onları destekleyen, öven, takdir eden, hiçbir şekilde onları aşağılamayan, dilinden güzel söz, yüzünden gülücük kalbinden sevgi eksik olmayan bir gönül eri olmalıdır. Öğretmen, öğrencisinin ruhî âlemini keşfeden, onun düşüncesini ve gönlünü besleyen, şahsiyetini ve karakterini olgunlaştırarak geliştiren, geleceğini şekillendiren bir sanatkar olmalıdır. Mesleğini aşkla ve fedakârlıkla yapan gönül fatihlerine selâm olsun...

Ramazan

Akip giden zamanın baş tacıdır Ramazan
Cümle günahkârların ilacıdır Ramazan

Kalbimiz titreyerek bekleriz on bir ayda
Ağırlamak isteriz gönül adlı sarayda

Ramazan olsa deriz gördüğümüz her hilal
Geldiği günde biter çektiğimiz tüm melal

İmanlı sinelerden sanki ırmaklar geçer
Her seherde göklerden ulvi bayraklar geçer

Cömertlerin kapısı cennetlere açılır
Göklerden yeryüzüne sonsuz rahmet saçılır

Vücutlar acıkırken orucun hikmetiyle
Ruhlar doyar her anda Allah'ın rahmetiyle

Yere iner yıldızlar Kur'an sesi duymaya
Nefis şeytan bulamaz kem sözüne uymaya

Bembeyaz örtülerin altında yaşlı gözler
Medine'de tutulan Ramazanları özler

Her ezan bir yol açar Kâbe'ye doğru giden
Kurtulur Ramazan'da nefesine veda eden

İstanbul'da kubbeler gökleri kışkandırır
Secdedeki her alın yıldızları andırır

Sanırsız seher vakti sonsuzluğun nûrudur
İftar bir bayram ânı ve cennet sürûrudur

Ramazan gül bahçesi ve oruç gül teridir
Bugünde her Müslüman bir tek Allah eridir

Şevk ile Allah demek Kâfî'dir kurtuluşa
Açılır cümle kalpler bir yeniden oluşa

Gelişi bir saadet, gidişi yalnız elem
Ey mübarek Ramazan, yazamaz seni kalem

Ekrem KAFTAN

Nasihat Takvimi Mobil Uygulamasını Android ve iOS için indirebilirsiniz.

Nasihat Takvimi

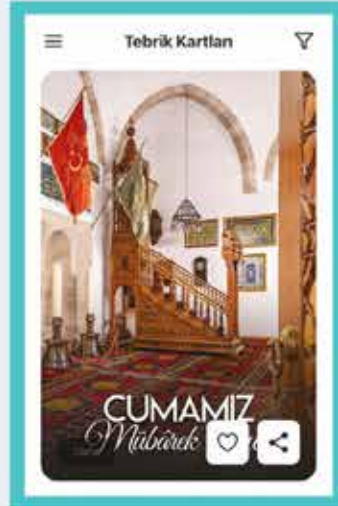
ARTIK CEBİNİZDE!

NASİHAT TAKVİMİ

Nasihat Yayınları tarafından hazırlanan Nasihat Takvimi'ni mobil telefonunuzdan takip edebilirsiniz.

- Namaz Vakitleri
- Bilgilendirici İçerikler
- Tebrik Kartları
- Dini Gün ve Geceler
- İmsakiye
- Kible Bul

DİVÂN-I HULÛSİ-İ
DÂRENDEVÎ'NİN SESİ

Divan Radyo

YAYIN HAYATINA
DEVAM EDİYOR

HULÛSİ AŞK

Gülzar-ı
Muhabbet

HALİL NECİPOĞLU

TASAVVUF MÜZİĞİ
Has-ı
Bahar

şir
Nasihat

MEHMET EMİN AY

Hulûs-i Kalb

okut
indir

Divân
RADYO

www.divanradyo.com

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın yayın hizmetlerinden biri olan Divan Radyo yayın hayatına başladı. Radyomuzda Osman Hulûsi Efendi'nin Divân-ı Hulûsi-i Dârendevî adlı eserinden ilahi ve şiir dinletileri başta olmak üzere dinî ve tasavvufî yayınlar yapılmaktadır. Radyomuzu web sayfamız üzerinden ve telefonunuza yükleyeceğimiz mobil uygulamalar ile dinleyebilirsiniz. İlginiz için teşekkür ederiz...

